

Държавна агенция • Архиви •

България и Европа

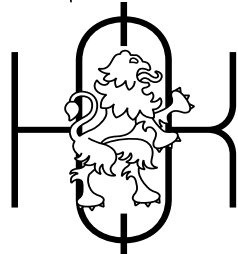

eu2018bg.bg

Българско председателство на
Съвета на Европейския съюз

НАЦИОНАЛЕН

ФОНД
КУЛТУРА

Проектът „България и Европа“
се реализира с финансовата подкрепа
на програма

„Културна програма
за Българското председателство
на Съвета
на Европейския съюз
2018 г.“

на Национален фонд
„Култура“

Държавна агенция • Архиви •

България и Европа

София, 2018 г.

Албумът
„България и Европа“
е издание на
Държавна агенция „Архиви“

Съставителство и редакция:

Д-р Милена ТОДОРАКОВА
Ира ГЕОРГИЕВА
Димитър СТОИМЕНОВ

Коректор:
Мариета ЦАНОВА

Координатор:
Пламка БОШНЯКОВА

Художник:
Михаил ТАНЕВ

Предпечат:
МТ студио

Печат:
„Циан“ ООД

© Държавна агенция „Архиви“, 2018
© Михаил Танев, художник, 2018

ISBN 978-619-7070-17-0

ISBN 978-619-7070-18-7

ЗА СКРИТИТЕ СЪКРОВИЩА В БЪЛГАРСКИТЕ АРХИВИ И ЗА ВЪЗМОЖНИЯ КЛЮЧ ЗА ТЯХНОТО ОТКРИВАНЕ

Албумът „България и Европа“, който Държавна агенция „Архиви“ предлага на читателите, включва едни от най-ценните и уникални документи от българските архиви, представящи вековните връзки и взаимодействия между българите и останалата част от Европа. Известно е, че в архивистиката понятието „документ“ има разширително тълкувание. В конкретния случай то включва не само „фиксираната върху материален носител писмена информация“, а и огромно количество карти, гравюри, фотографии, скици, пощенски картички и пр., даващи представи и знания за определени събития, епохи или страни от човешката дейност. Що се отнася до понятието „Европа“, тук то също е интерпретирано разширително. Става дума по-скоро за една метафора, чрез която българите, а и останалите балкански народи, осмислят своята модернизация, процеса на откъсване от духа на османския ориентализъм и на пълнокръвното им заживяване с ритъма на Новото време. Това бе и нашата идея в стремежа ни да представим цялото многообразие от източници от различни исторически епохи, пресъздаващи осмислянето на преживения опит и свързаността на българите с Европа. Албумът предлага едно вълнуващо пътешествие във времето от Средновековието до Втората световна война, преминаващо през най-ценните фондове, през старопечатните книги, първите фотографии, през художествените артефакти и през всичко онова, което съставлява магията на архивните съкровища. Досегът с тях не може да остави читателя равнодушен.

Подборът на документите се оказва изключително труден. Той бе направен сред всичките около 94 линейни километра, съхранявани в системата на държавните архиви. Давам си сметка, че за непосветените това звучи неясно и някак стряскащо. Понякога от тях се респектират дори професионалистите. В своя забележителен труд по архивистика, озаглавен „Чарът на архивите“, френската историчка Арлет Фарж пресъздава по изключително емоционален начин респекта си пред уменията на последните да се справят с огромната информация, която съхраняват. „Архивистите не губят себе си в този океан от информация – пише тя. – Те говорят за архивите чрез броя километри, които обхващат, и чрез хилядите линейни метри рафтове. Дали това е друга форма на гигантизъм? Или по-скоро става дума само за умен начин да се справите с архивите, да ги опитомите, като същевременно осъзнаете невъзможността някога да ги завладеете? Тези метрични метафори водят до противоречие: подреден по рафтовете, измерен в километри като пътищата, архивът изглежда безкраен, може би дори неразгадаем. Може ли да изчетеш една магистрала, когато тя е павирана с хартия?“ – пита риторично авторката. Разбира се, отговорът е отрицателен. И въпреки това, като съставители сме се опитали да не загубим себе си в тези обеми. Селекцията тук е до голяма степен представителна извадка от най-ценните колекции в българските държавни архиви, по-голямата част от които се съхраняват в Централния държавен архив. Сред тях от особена значимост е колекцията „Д-р Симеон Симов“ с уникални среднове-

ковни карти, гравюри и скици, които този български емигрант е откупувал с лични средства от аукциони и антиквариати от цяла Европа. В албума са включени и едни от най-ценните кирилски текстове (включително и на влашки език) от среднобългарската редакция. Те, както и преписът на Паисиевата „История славянобългарска“, илюстрират голямото въздействие на тази книжнина далеч зад етническите граници на българите и в една много дълга историческа перспектива. Другата особено ценна колекция, представена в албума, е на хилядите старопечатни еврейски религиозни книги и документи, чиито страници съдържат и стотици приписки. Става дума за огромно книжовно наследство, сътворено в периода между XVI и началото на XX в. с изключително ценна информация за съжителството между българи, евреи и останалите народи, обитаващи Османската империя, както и за живота на големите еврейски общини в българските земи. С тази колекция Държавна агенция „Архиви“ кандидатства за включване в националния регистър на програмата на ЮНЕСКО „Паметта на света“. Основният масив от представените документи е от фонда „Монархически институт“. Те са и едни от визуално най-атрактивните материали, оформени от професионални художници, с използването на скъпи материали за декорация. Представени са и не малко документи от съхранените в Държавния военноисторически архив във Велико Търново и в 27-те териториални архива.

Днес, в годината на Българското председателство на Съвета на Европейския съюз и в годината на културното наследство, допълнителното вглеждане в най-ценните документи от българските държавни архиви има още по-дълбок символичен смисъл. То позволява не само да се проникне в тайните на миналото, но и да бъде хвърлен мост към настоящето и бъдещето. Наред с това, то припомня отново за призванието на архивите да опазват и популяризират документалната памет на нацията, да носят отговорност за нейното надеждно съхранение за бъдещите поколения и да осигурят всеобща достъпност до архивното богатство. Променящите се обществени представи, технологии и потребности навярно ще променят начините на тяхното съхранение и използване, както и ще предложат нов ключ към осмислянето им. Със сигурност обаче ключът, който днес ние предлагаме на читателите чрез албума „България и Европа“, ще запази своята неповторимост.

Доц. д-р Михаил Груев

Председател на Държавна агенция „Архиви“

СЪДЪРЖАНИЕ

I.	Българските земи на картата на Европа	8
II.	Възстановяване на българската държава	20
III.	Монархически династии	26
IV.	Сътрудничество с европейските държави	38
	1. Дипломатия	38
	2. Двустранни договори и връзки	42
	3. Международни изложения	46
	4. В защита на мира и гражданските права	54
V.	Градостроителство. Архитектурни влияния	66
VI.	Към модерно стопанство	92
VII.	Просветни измерения	98
VIII.	Културни паралели	110
IX.	Citius, altius, fortius	130

I. БЪЛГАРСКИТЕ ЗЕМИ НА КАРТАТА НА ЕВРОПА

През Средновековието България е една от големите европейски държави и се изгражда като третата империя редом с Византийската и Германската. В определени исторически моменти нейната територия се простира от р. Днепър до р. Тиса, от Карпатите до околностите на Солун и Адрианопол (Одрин), от Черно до Адриатическо море. Естественият ход на историческото ѝ развитие е прекъснат за близо пет века след завладяването от османските турци в края на XIV в. Интересът на Западна Европа към българските земи обаче се запазва и въпреки че загубва политическата си самостоятелност, България остава на картата на Европа. Представата на западните картографи продължава да е под влияние на античната (Птолемеева) традиция и на средновековните извори за някогашната българска държава. По тази причина съществуващата картографска номенклатура се разполага върху старите гръко-римски административно-географски области „Мизия“, „Тракия“ и „Македония“ с наслагване на средновековните политически понятия „България“ и „Романия“ (Тракия = Византия).

С развитието на дипломатическите и търговските отношения на Западна Европа с Османската империя познанията за българските земи постепенно

се увеличават. През Балканите преминават разузнавателни мисии, пътешественици, учени и художници, които публикуват пътни бележки и изображения, уточняват имена и местоположения на селища, планини, реки, пътища. Така се формира и европейската представа за етническата характеристика и бита на българското население.

Карта на Европа, изобразена като императрица, от Себастиан Мюнстер. Базел, Швейцария, ок. 1550 г.
ЦДА, ф. 2115К, оп. 4, а.е. 12

Карта на течението на р. Дунав от Белград до Черно море от Джакомо Кантели да Виньола, изработена през 1684 г. и включена в т. II на атласа „Меркурио географико“ на Джакомо де Роси. Рим, 1687 г.

ЦДА, ф. 2115К, оп. 4, а.е. 83

Българин. Гравюра от Жак де Франсиер, 1714 г.

ЦДА, ф. 2115К, оп. 3, а.е. 115

„По селата те (българи и гърци) живеят съвсем отделно едни от други; там именно носията на българите се различава най-много от тази на гърците. Българинът, понеже все още е горд от победите си, оре с риза, антерия и широки потури, украсени с шевици от разноцветна вълна. Това облекло винаги много чисто, има блясък и някакво изящество, особено лете; тогава шевицата се откроява на съвсем белите памучни платна, тъкани от жените във всеки дом.“

Из пътепис на френския пътешественик Е.-М. Кузинери, 1783–1785 г.

Нова и точна карта на Трансилвания, Молдавия, Влахия и България от Георг Матеус Зойтер с изобразен герб на България. Аугсбург, Германия, след 1730 г.
ЦДА, ф. 2115К, оп. 4, а.е. 167

Колекцията „Д-р Симеон Симов“ (ф. 2115К) в Централния държавен архив съдържа карти, атласи, гравюри и книги от древността до XX в. Най-ранните карти са от XV в., книгите – от XVI в., а гравюрите – от XVIII в. Сбирката отразява присъствието на българските земи и българите в общоевропейската история, география и култура като част от европейската цивилизация.

Fille de Bulgarie.

Българско момиче. Гравюра от Жан Батист Осар, 1714 г.
ЦДА, ф. 2115К, оп. 3, а.е. 117

Карта на Царство България с герб
от Йохан ван дер Бруген.
Виена, 1737 г.
ЦДА, ф. 2115К, оп. 4, а.е. 173

Българка.
Гравюра от Паул Шуман, XIX в.
ЦДА, ф. 2115К, оп. 3, а.е. 131

Stabdruck-Direction: Kleinmann aus der Schwesinger Geographischen Anstalt des Bibliograph. Instituts zu Hildburghausen, Amsterd.

Карта на Румелия, България и Влахия от лейтенант Л. Ренер, включена в Майер атлас. Хилдбургхаузен, Германия, 1850 г.

ЦДА, ф. 2115К, оп. 4, а.е. 303

Български селянин от Варна. Гравюра от Габриел Монто д'Олорон по рисунка на Жюл Лоран, 1858 г.
ЦДА, ф. 2115К, оп. 3, а.е. 114

Български овчар. Рисунка и литография от Камий Рожие, ок. 1850 г.
ЦДА, ф. 2115К, оп. 3, а.е. 124

„По време на пътуването бяхме много изненадани от начина на живот на българските селяни. Те имат твърде приличен вид, а къщите им отвътре и отвън са изключително чисти. Те се обличат добре и украшенията по жените говорят за спокойно и сносно съществуване. Българите са хубав, здрав и трудолюбив народ. Те обработват земята, пасат стадата си, отглеждат добитък за продажба, предлагат на пазара масло, сирене и домашни птици, секат дърва в гората, които продават в по-големите градове... В повечето случаи българите са собственици на земята, която обработват.“

Из пътеписа на англичанина Джордж Кепел за пътуването му

„Впрочем Русе е едно твърде просторно и добре населено селище. Малко къщи се намират до брега на Дунава, където има много гемии с платна, които плават нагоре и надолу край брега... Градът е, собствено казано, изцяло разположен на височина, къщите са размесени с градини, изградени са от камък и пръст без вар, както във всички останали места в тези краища. Повечето от тях са покрити с керемиди и улиците около тях имат настлани с камъни пътеки за ходене пеши, за да не се затъва в калта, която се намира в средата на улицата... Навсякъде из града се срещат малки дюкяни...“

Из пътепис на австрийския капитан Шад за пътуването му в Леванта, 1740 г.

Русчук (Русе) в България. Литография от неизвестен автор, ср. на XIX в. ЦДА, ф. 2115К, оп. 3, а.е. 21

Силистра – градът и крепостта. Гравюра от неизвестен автор, 1854 г. ЦДА, ф. 2115К, оп. 3, а.е. 30

„Силистри е крепост, разположена на плоския бряг на Дунава и в подножията на малки бърда... Някога наброяваше повече от 20 хиляди души. Силистри е седалище на високопоставен паша, защото нему е подведомствен един от най-големите пашалъци, обхващащ цялата турска територия на североизток по протежението на Черно море, която преминава дори отвъд Балкана чак до Бургас.“

Из пътепис на френския пътешественик Ами Буе, 1836–1838 г.

Бургас – сигурно пристанище за съюзните кораби преди да отплават за Одеса. Литография от Е. Сисери и Ф. Беноа по рисунка на Дюран Браже, ок. 1855 г. ЦДА, ф. 2115К, оп. 3, а.е. 90

„Бургас е едно от главните пристанища на България за черноморската търговия. Там достигат всички стоки от Татария и други крайбрежни райони, предназначени за Румелия. Това е голяма паланка, в която има много търговци: пристанището е много добро; дъното е пясъчно и всякакви плавателни съдове могат да намерят там убежище през зимата.“

Из трактат на Шарл дьо Пейсонел за търговията в Черно море, 1787 г.

„В подножието на планинската верига (Балкана) лежи Казанлък, гюлистанът на Европа, където розовите храсти се отглеждат на лехи и който е известен в цяла Турция с розовото си масло... Пролетта млади български момичета се разпределят на групи... и берат всички разцъфнали рози, които се отнасят в града в плетени кошници... Свежестта на тези берачки, елегантните им фигури и облекло, косите им, заплетени в дълги плитки, спускащи се по раменете им, лекият воал, веец се над главите им, напомнят на пътника сцени от пасторалния живот... Понякога тези момичета оставят кошниците си на земята и танцуват в кръг при звука на кавала на някой овчар или като си съпровождат сами с песните си.“

Из пътепис на френския пътешественик Феликс Божур, 1794–1799 г.

Розобер край Казанлък. Гравюра по рисунка на Феликс Каниц, 1860–1875 г.

ЦДА, ф. 2115К, оп. 3, а.е. 123

Старобългарска литература и църковнославянска книжнина

След падането на България под османско владичество политическият и интелектуален елит на страната е унищожен или принуден да избяга зад граница. Загасват най-известните книжовни огнища и културни центрове. Книжовниците намират убежище в атонските манастири, Сърбия, Влашко, Молдова или Украйна. При тежките условия на чуждото владичество книжовният и просветният живот през XV–XVIII в. постепенно се съсредоточава в манастирите. В тях се запазват образци на старобългарската литература и църковнославянската книжнина, поддържа се калиграфската традиция и се пази будно българското национално самосъзнание.

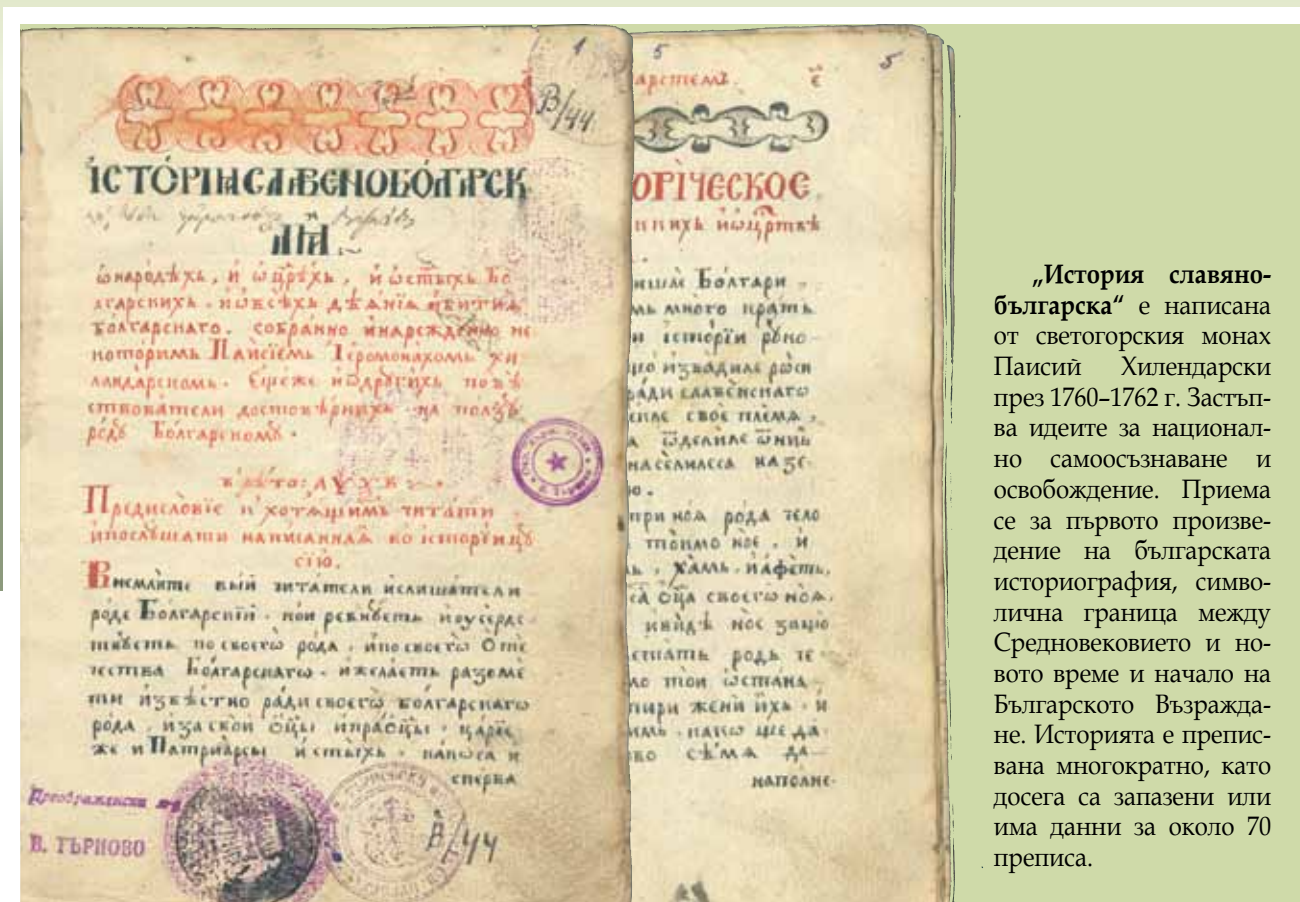
Октоих (осмогласник) на среднобългарски език, полуустав с червенослов, със служби за всички дни от седмицата на последните 4 гласа (5–8), 1492 г.

ДА – В. Търново, ф. 805К, оп. 1, а.е. 1

Архиерейски служебник, написан от йеромонах Гервасий от Молдавския манастир Путна (влашка редакция на среднобългарски език), 25 март 1676 г.

ДА – В. Търново, ф. 165К, оп. 2, а.е. 2

„История славяно-българска“ е написана от светогорския монах Паисий Хилендарски през 1760–1762 г. Застъпва идеите за национално самоосъзнаване и освобождение. Приема се за първото произведение на българската историография, символична граница между Средновековието и новото време и начало на Българското Възраждане. Историята е преписвана многократно, като досега са запазени или има данни за около 70 преписа.

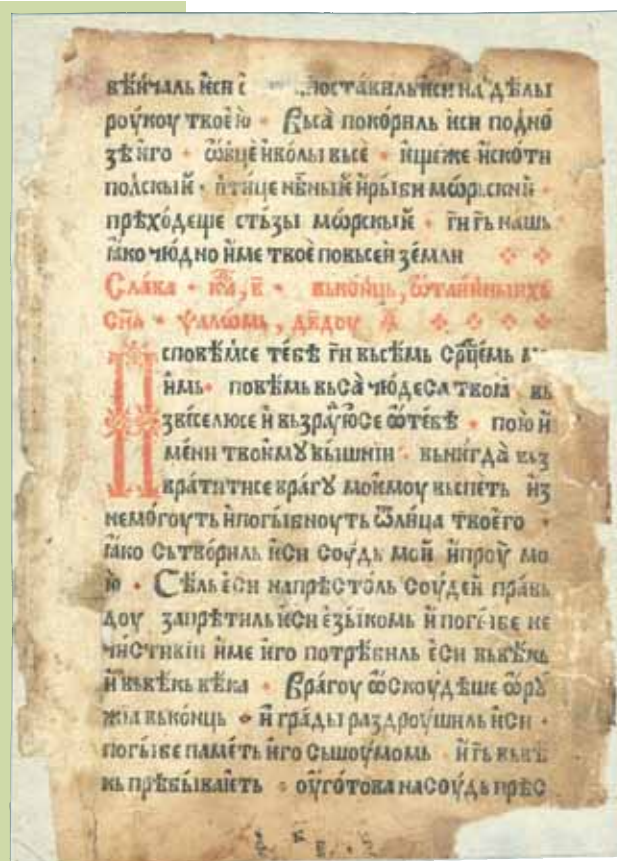
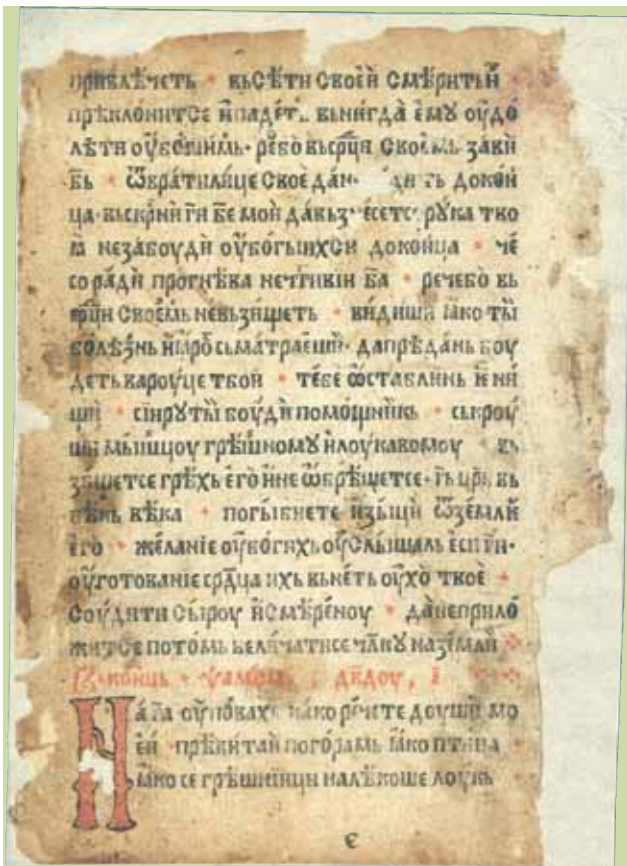
17

България и Европа

Препис на „История славянобългарска“ от Паисий Хилендарски, направен от Влад Поппетков Гладичов, 11 август 1809 г. ДА – В. Търново, ф. 165К, оп. 2, а.е. 3

Сборник с нотирани полиелеи (хвалебствени празнични песни), ок. 1860 г. ДА – Благоевград, ф. 380К, оп. 1, а.е. 6

Еврейската колекция в Централния държавен архив (ф. 1568К) обхваща значителна част от еврейското културно наследство, пренесено или създадено на Балканите – старопечатни книги, фрагменти от ръкописи, открити в кориците на книгите, и документи, свързани с историята на българските евреи от 1878 до 1948 г. Сбирката от книги датира от нач. на XVI до ср. на XX в., като най-ранна е Библия Рабиника от 1517 г. Представени са основните печатарски центрове в Европа. Открояват се образци на ранното еврейско книгопечатане в градовете Солун (Тесалоники), Константинопол (Цариград), Смирна (Измир), Венеция, Ливорно, Амстердам, Виена, както и други по-малки печатарски центрове в Италия, Русия, Чехия, Полша, Сърбия, Румъния и България. Колекцията включва ранни екземпляри на еврейското книгопечатане от типографиите на Даниел Бомберг (Венеция); сем. Брагадини, ди Гара, Тобио Фоа, Виченцо

Конти (Италия); Шемуел и Давид Ибн Нахмиас (Истанбул, Измир); сем. Сончино, (Истанбул, Солун); сем. Гедалия (Солун). Преобладаващата част от старопечатните книги са на религиозна тематика.

Страници от славянската кирилска книга „Псалтир с последование“, издадена във Венеция от Винченцо Вукович през 1561 г. Открити са в подвързията на книгата „Нимукей Шмуел“, отпечатана в Амстердам през 1718 г.

ЩДА, ф. 1568К

Aaron Ben Chaym Avraham Hacohen Parchiya. Perach match aaron. Amsterdam, 1703
 ЦДА, ф. 1568K/2Г-3-06

Chayim Yaakov Ben Aakov David. Tzror hachayim. Amsterdam, 1738
 ЦДА, ф. 1568K/2Г-3-12

II. ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ДЪРЖАВА

В условията на османско управление през XIX в. българите започват борба за национално самоопределение. Едно от исканията е свързано със създаване на национална църква – да могат да избират сами свещениците и владиците си, които да са от българска народност и да служат на български език. През 1870 г. църковно-народното движение достига своя щастлив завършек. Точно в навечерието на 1000-годишнината от основаването на Българската православна църква султан Абдул Азис издава ферман за учредяването на самостоятелна българска църковна йерархия под названието „Българска екзархия“ (27 февруари 1870 г.). Ферманът е изключително важен документ, тъй като възстановява изгубената още в началото на XV в. българска църковна независимост. Създаването на Българската екзархия е едно от най-значимите събития в новата българска история. В нейния диоцез са включени почти всички български земи от Мизия, Тракия и Македония.

По силата на султанския ферман и екзархийския устав, изработен от свикания църковно-народен събор в Цариград през 1871 г., Българската екзархия е призната за официален представител на българската нация в границите на Османската империя.

Берат на султан Абдул Хамид II за назначаването на първия български екзарх Йосиф I, за определяне на неговите правомощия и потвърждаване границите на Българската екзархия. Константинопол, 24 май 1877 г.

ЦДА, ф. 989К, оп. 1, а.е. 2

Делегатите на Първия църковно-народен събор в Цариград през 1871 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 78

Националноосвободителните борби на българите през Възраждането довеждат до избухването на Априлското въстание през 1876 г. Жестоко потушено, въстанието предизвиква силен отзвук в цяла Европа. В подкрепа на българската национална кауза за политическа независимост се обявяват видни общественици и политици от почти всички европейски държави. Въстанието дава повод за обявяването на Руско-турската война (1877-1878), която довежда до освобождаването на част от българите, създаването на Третата българска държава и възстановяването на България на политическата карта на Европа. Във войната участват и Румъния, Сърбия и Черна гора, а в състава на руските войски действат Лейбгвардейският финландски пехотен полк и Българското опълчение.

На 19 февруари (3 март н.с.) Русия и Османската империя подписват предварителния Санстефански договор, според който се създава българска държава като автономно трибутарно княжество. На свикания малко по-късно от великите сили конгрес в Берлин е подписан на 1 (13 н.с.) юли 1878 г. договор, който определя територията на българското княжество в земите между Дунав и Стара планина и дотогавашния Софийски санджак. Между Стара планина и Родопите е обособена автономна област Източна Румелия в рамките на Османската империя, а Македония, Източна и Западна Тракия остават под пряката власт на султана. Някои от клаузите на Берлинския договор и международният статут на Княжество България са променени след Съединението с Източна Румелия през 1885 г. и обявяването на Независимостта през 1908 г.

Карта на Европейска Турция според Берлинския договор, юли 1878 г.

ЦДА, ф. 2115К, оп. 4, а.е. 375

Влизането на руските войски в Търново – по картината на Н. Д. Оренбургски, 30 юни 1877 г.

ДА – В. Търново, ф. 932К, оп. 1, а.е. 318

Храм-паметникът „Рождество Христово“ (Шипченския манастир) в с. Шипка, построен през 1885–1902 г. в памет на загиналите руски воители и български опълченци в освободителната за България Руско-турска война (1877–1878)

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 321

Румънската капела край с. Гривица, Плевенско, построена в памет на загиналите румънски воители през Руско-турската война 1877–1878 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 344

Откриване на паметника на загиналите румънски воители през Руско-турската война 1877–1878 г. край с. Иново, Видинско, с участието на български и румънски граждани и офицери, 12 януари 1898 г.

ДА - Видин, ф. 122К, оп. 1, а.е. 329

Паметникът на загиналите воители от Лейбгвардейския финландски полк при Горни Дъбник, открит през 1881 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 332

Конституция на Княжество България (Търновската конституция), приета от Учредителното народно събрание в Търново на 16 април 1879 г.

Конституция на Царство България (Сребърната конституция), приета от V Велико народно събрание в Търново на 11 юли 1911 г.

Съединението на Княжество България и Източна Румелия

Несправедливите решения на Берлинския конгрес и разпокъсването на българските земи предизвикват през 80-те години на XIX в. мощно съединителско движение.

Създаденият Български таен централен революционен комитет организира и на 6 (18 н.с.) септември 1885 г. обявява в Пловдив съединението на Източна Румелия с Княжество България. Княз Александър I приема Съединението и на 8 септември издава прокламация, с която се обявява за „княз на Северна и Южна България“. Само няколко дни след безрезултатното начало на Цариградската посланическа конференция, свикана да реши съдбата на Съединението, на 2 ноември 1885 г. сръбският крал с подкрепата на Австро-Унгария обявява война на България. Решаващата победа на българите при Сливница и подписаният Букурещки мирен договор слагат край

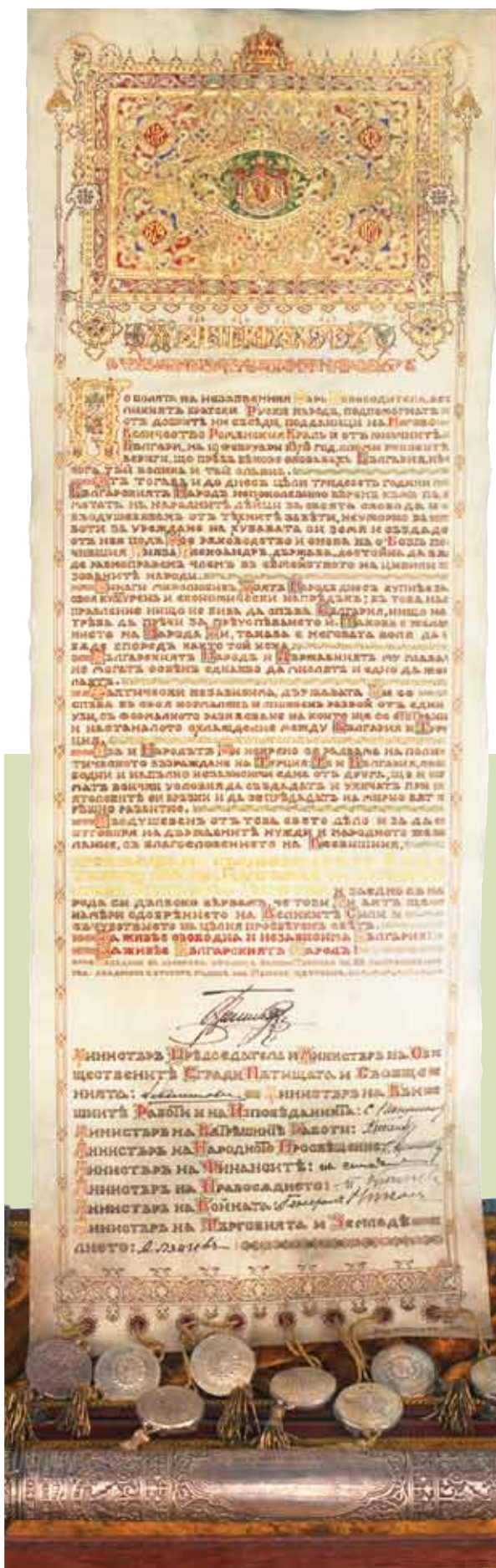
Литография „Българска военна слава“ – тържествено провъзгласяване на Съединението на Северна и Южна България, издадена във Виена, 1885 г.
ДА – Пазарджик, ЧП 683

на войната. Съединението получава дипломатическо и международно признание с Българо-турската спогодба от 20 януари 1886 г. и Топханенския акт на великите сили от 24 март 1886 г.

За спомен от сражението при Драгоман на 10 ноември 1885 г.

ЦДА, ф. 248К, оп. 1, а.е. 21

Българо-турски протокол за признаване Независимостта на България от Османската империя. Цариград, 6 април 1909 г. ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 132

Манифест за обявяване Независимостта на България, 1908 г. ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 314

Обявяване на Независимостта

Берлинският договор определя Княжество България като васално на Османската империя, което ограничава неговите възможности в международните отношения. Страната трябва да се съобразява и с режима на капитулациите, наложен от великите сили на Османската империя. В същото време през тези години страната преживява огромен възход – стопански, политически и културен. И на 22 септември (5 октомври н.с.) 1908 г. в църквата „Св. Четиридесет мъченици“ в Търново княз Фердинанд I обявява с Манифест до българския народ Независимостта на България и приема титлата „Цар на българите“. На 6 април 1909 г. Високата порта (Турция), а след това и великите сили признават официално българската независимост.

III. МОНАРХИЧЕСКИ ДИНАСТИИ

Княз Александър I Български (1857-1893)

Съгласно Търновската конституция, Българското княжество е конституционна монархия. За първи български монарх Великото народно събрание избира Александър Йозеф фон Батенберг – роден във Верона, Италия, син на германския принц Александър фон Хесен-Дармщат от морганатичния му брак с полската графиня Юлиа фон Хауке, руска придворна дама. Получава военно образование и служи в Лейбдрагунския хесенски полк на австро-унгарската армия. Участва в Руско-турската война (1877-1878). Александър I полага клетва като княз на България на 26 юни 1879 г. в старопрестолния град Търново. През 1886 г., след опит за преврат и натиск от страна на Русия, е принуден да абдикира. Впоследствие се жени за актрисата от Дармщатския театър Йохана Лойзингер и приема титлата граф Хартенау.

Мавзолей-гробница на княз Александър I

Предсмъртното желание на княз Александър I е да бъде погребан в България. След неговата смърт през 1893 г. в Грац останките му са пренесени в София в църквата „Свети Георги“. През 1895 г. в центъра на столицата започва строеж на гробница по проект на швейцарския архитект Херман Майер, декорирана от първия български художник-декоратор Харалампий Тачев. В среда-

Княз Александър I, 1886 г.

ЦДА, ф. 600К, оп. 3, а.е. 433

Грамота, издадена по заповед на княз Александър I на Тодор Гълъбов за награждаване с бронзов медал в памет на Сръбско-българската война 1885 г. София, 19 февруари 1887 г.

ЦДА, ф. 788К, оп. 1, а.е. 4

Графиня фон Хартенау (Йохана Лойзингер) с децата си Крум-Асен и Вера-Цветана, ок. 1894 г.

ЦДА, ф. 600К, оп. 3, а.е. 434

та на мавзолея е поставен саркофаг от чист карарски мрамор, а зад него мраморен паметник, върху чиято лицева страна е изваян в барелеф образът на княза. Гленните останки на първия български монарх са положени с почит в новопостроената гробница на 3 януари 1898 г.

Мавзолеят на княз Александър I в София на бул. „Фердинанд“ (дн. „Васил Левски“)

ЦДА, ф. 568К, оп. 2, а.е. 160

Княз Фердинанд I
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 573

„...Гордостта от неговите френски предци – крале, блестеше ярко в осъзнаването на бурбонското му потекло и най-вече в постоянната му мисъл за генеалогичната и биологичната връзка между него и Краля Слънце Луи XIV – олицетворение и апотеоз на монархическата идея. Сложният дворцов церемониал, празненствата и елегантността, които Фердинанд въведе в България, не бяха основани на дребнавия церемониал на германските княжески дворове. Те бяха израз на отношението на Фердинанд, а и на майка му към Златния век...”

Стивън Константи

Родословно дърво на династията на княз Фердинанд I от албум, посветен на генеалогията на владетелските династии в Европа, изготвен от Йоан Гарляну през 1891 г. Букурещ, 26 октомври 1897 г. ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 26

Цар Фердинанд I Български (1861-1948)

Фердинанд, принц Сакс-Кобург-Готски е роден във Виена. Син е на австрийския генерал принц Аугуст фон Сакс-Кобург-Гота и на принцеса Клементина Бурбон-Орлеанска, дъщеря на последния френски крал Луи-Филип. Със съгласието на Германия, Великобритания и Франция през 1887 г. Великото народно събрание го избира за княз на България и на 2 август 1887 г. в Търново той тържествено полага клетва. С обявяването на Независимостта на Княжество България (22 септември 1908 г.) е провъзгласен за цар. По време на управлението му България се изгражда като модерна европейска държава. Последствията от участието на страната в Балканските и Първата световна война го принуждават да абдикира през 1918 г. в полза на сина си княз Борис Търновски. Напуска страната и живее в изгнание до края на живота си в германския град Кобург, където се отдава на научните си занимания и интереси.

Княз Фердинанд I
ЦДА, ф. 600К, оп. 3, а.е. 438

Цар Фердинанд I е изключително ерудирана личност с интереси към орнитологията, ботаниката и ентомологията, любител-филателист. Той основава Природонаучния институт с музей, Зоологическата и Ботаническата градина, Ентомологическата станция, като привлича чужди специалисти като Ернст Хублайн, немския орнитолог д-р Паул Леверкюн (директор на Зоологическата градина и на Княжеския музей за естествени науки), Бернхард Курциус (директор на Софийския зоопарк), Адолф Шуман (главен инспектор на Зоологическата градина) и др. Царят събира животни и растения, открива и описва за науката нов вид пеперуда и създава ценни ентомологични сбирки. Заради многобройните му приноси и открития в орнитологията и ботаниката е избран за член на много научни дружества в Европа, почетен член на Германското орнитолошко дружество.

Почетна грамота, издадена от австроунгарския император Карл I на цар Фердинанд I, 12 ноември 1917 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 24

Грамота от Виенското географско дружество за почетно членство на княз Фердинанд I. Виена, 28 април 1896 г. ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 589

Грамота, издадена от великия магистър на Рицарския орден на Божи гроб и патриарх на Йерусалим Лудвиг Пиави в името на папа Лъв XIII, за провъзгласяването на княз Фердинанд I за член на Ордена. Йерусалим, 5 юли 1893 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 588

Поздравителен адрес до цар Фердинанд I като символ на българо-унгарското братство, изработен от унгарския ювелир Андраш Шима. Пожон (дн. Братислава), 1916 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 20

На 8 (20 н.с.) април 1893 г. княз Фердинанд I се венчава за пармската принцеса Мария Луиза. По повод на сватбата известният австрийски композитор, цигулар и диригент Йохан Щраус (син) композира валса „Hochzeitsreigen“ („Сватбени танци“). По-късно, във връзка с коронясването на българския монарх, той написва и друго произведение, посветено на българската княжеска двойка.

Валс „Hochzeitsreigen“ от Йохан Щраус, посветен на княгиня Мария Луиза по повод на сватбата ѝ с княз Фердинанд I. Виена, 1893 г.

ЩДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 307

Княгиня Мария Луиза (1870-1899)

Мария Луиза де Бурбон, принцеса на Парма е родена в Италия. Дъщеря е на пармския херцог Роберто I и на принцеса Мария-Пия Бурбонска на Двете Сицилии. Неин кръстник е папа Пий IX. Княгинята е запомнена от българския народ с дълбоката ѝ религиозност, удивителна скромност и щедра благотворителност. Умира едва навършила двадесет и девет години, ден след раждането на четвъртата си рожба. Погребана е в католическия храм „Свети Лудвиг“ в Пловдив. Саркофагът е дело на италианския скулптор Томазо Джентиле и под него са изписани последните ѝ думи към княз Фердинанд I: „Умирам, но от небето ще бдя над Вас, над децата ни и над България“.

Поздравителен адрес от израил-
тянското население в България до
княз Фердинанд I по случай сват-
бата му с Мария Луиза. София,
8 април 1893 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 241

Княгиня Мария Луиза,
ок. 1893 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 573

Князете Борис Търновски и Кирил Преславски и княгините Евдокия и
Надежда, 1899 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 239

Царица Елеонора Българска (1860–1917)

Елеонора, принцеса Ройс-Кьостриц, е родена в замък Требшен (дн. Полша). Дъщеря е на принц Хайнрих IV Ройс цу Кьостриц и принцеса Луиза Ройс цу Грайц. Венчава се за княз Фердинанд I през 1908 г. в Кобург, Германия. В новата си родина се посвещава на опознаване на българската култура, възстановяването на църквата в Бояна и на благотворителност. По нейна инициатива през 1910 г. е създаден фонд „Царица Елеонора“ за събиране на средства за построяване на сгради на институтите за глухи и слепи деца. Създава Детския санаториум за лечение на костна туберкулоза край Варна. Основен дарител е на Българския червен кръст и основава женско дружество „Самарянка“. По време на войните е на фронта като милосърдна сестра – наричана е „белият ангел с червения кръст“. След продължително боледуване умира през 1917 г. в Евксиноград. Съгласно последната ѝ воля е погребана до южната фасада на Боянската църква.

Царица Елеонора с князете Борис, Кирил и княгините Евдокия и Надежда в македоно-дебърски носии, 1908 г.

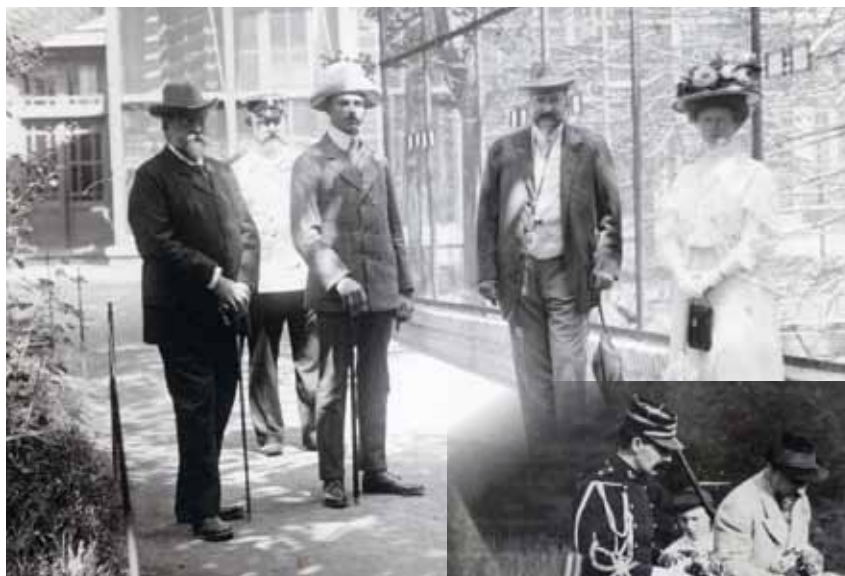
ДА – Габрово, ф. 764К, оп. 3, а.е. 28

Сватбата на княз Фердинанд I и княгиня Елеонора в Кобург, Германия, 8 февруари 1908 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 14, а.е. 38

Цар Фердинанд I и негови роднини от Германия на посещение в Царската ботаническа градина в София, 1908 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 614

Цар Фердинанд I и френският президент Арман Фалиер в Компьен (Франция) по време на лов, 17 октомври 1909 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 34

Семейството на цар Фердинанд I в двореца Ебентал (Австрия) – княз Борис Търновски, цар Фердинанд I, ерцхерцог Йосиф (син на принцеса Клотилда), княз Леополд Саксбургота (син на принц Филип), принцеса Клотилда (сестра на цар Фердинанд I), принц Филип Сакс-Кобург-Гота (брат на цар Фердинанд), принцеса Елизабет (дъщеря на принцеса Клотилда) и княз Кирил Преславски, 3 юни 1911 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 14, а.е. 41

Цар Фердинанд I (в немска униформа) и баварският крал Лудвиг III (в българска униформа) при посещението му в България през септември 1918 г.

ЦДА, ф. 1301К, оп. 1, а.е. 5

Герб на Княжество България

Официалните представители на европейските дворове на тържествата по повод пълнолетието на княз Борис Търновски в София, 1912 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 12, а.е. 2011

Пълнолетието на княз Борис Търновски

На 30 януари 1912 г. е прогласено тържествено пълнолетието на княз Борис Търновски. Тържествата по повод навършването на 18-годишнината на престолонаследника преминават при особена тържественост в София. Присъстват сръбският, гръцкият и черногорският престолонаследник и представители на всички европейски дворове. В този ден княз Борис полага войнишка клетва за честна и вярна служба на Цар и Отечество, произведен е в чин капитан, назначен е за командир на 1-ва рота от 6-и пехотен търновски полк и награден с най-високия орден „Св. Кирил и Методий“.

Диплом за обявяване на цар Борис III за почетен доктор по природни науки на Софийския университет. София, 8 декември 1928 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е 33

Цар Борис III

ЦДА, ф. 3К, оп. 14, а.е. 96

Цар Борис III Български (1894–1943)

Католически кръстник на княз Борис Търновски е папа Лъв XIII, а православен – император Николай II. Участва в Балканските (1912–1913) и Първата световна война като офицер за свързка; подполковник (1916), генерал-майор (1918). Провъзгласен е за цар на България през 1918 г. Умира неочаквано след кратко боледуване на 28 август 1943 г. и е погребан в църквата на Рилския манастир. През 1946 г. останките му са препогребани в малък параклис в парка на двореца „Врана“, който малко по-късно е унищожен. През 1993 г. на мястото на възстановения гроб в Рилския манастир е препогребано само сърцето му.

Сватбата на цар Борис III и царица Йоанна в Асизи, 25 октомври 1930 г.

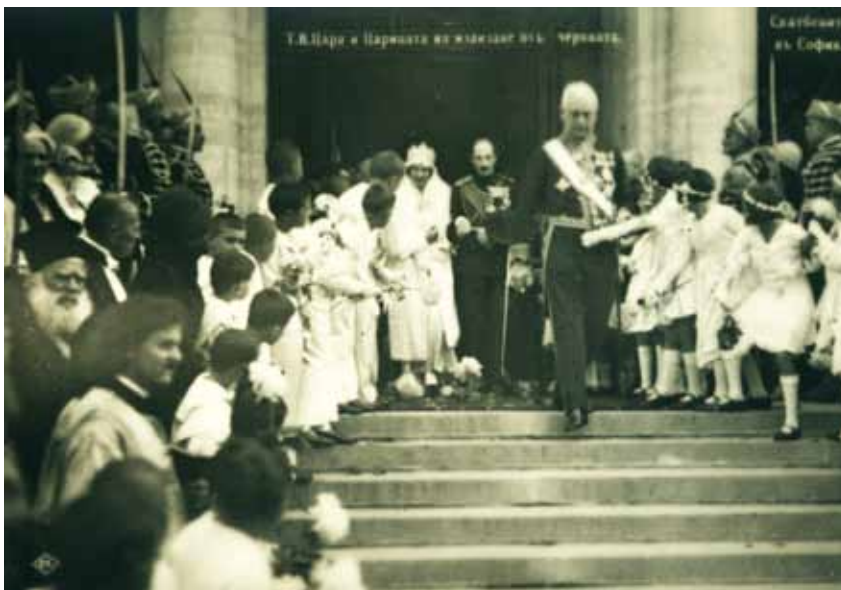
ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 149

На 25 октомври 1930 г. цар Борис III се жени за принцеса Джована Савойска в папската базилика „Свети Франциск“ в италианския град Асизи по католическия ритуал. На 31 октомври с.г. в храм-паметника „Св. Александър Невски“ в София бракът им получава благословението на Българската православна църква.

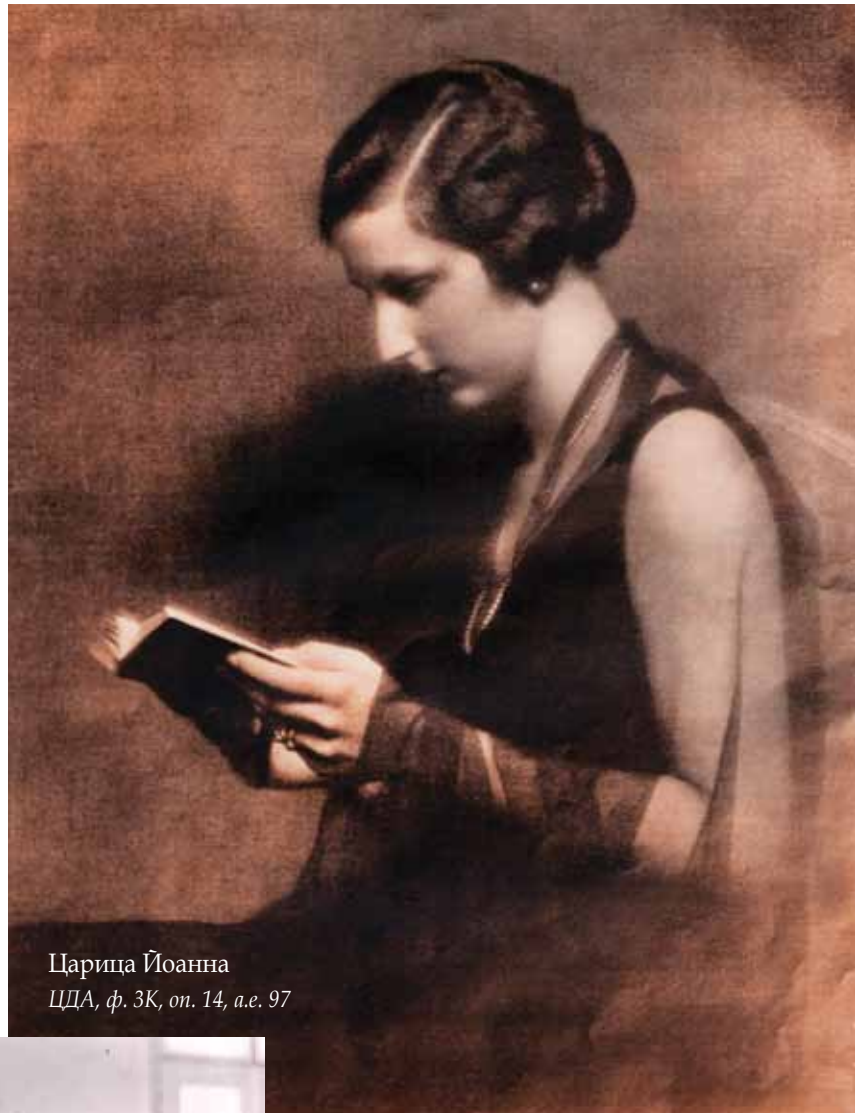
Цар Борис III и царица Йоанна на излизане от катедралата „Св. Александър Невски“ в София, 31 октомври 1930 г.

ДА - Ямбол, ф. 1161, оп. 1, а.е. 29; ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 154

Царица Йоанна (1907–2000)

Джованна, принцеса Савойска е дъщеря на италианския крал Виктор Емануил III и черногорската принцеса Елена Петровиц Негош. Развива активна благотворителна дейност, заради което е наричана Царицата на милосърдието. Още с пристигането поема задълженията си към Българския червен кръст и патронажа на Училището за милосърдни сестри, в което привлича чужди инструктори и преподаватели. След проведения през 1946 г. референдум за обявяване на България за република царица Йоанна и двете ѝ деца са принудени да напуснат страната. Първоначално се установяват при баща ѝ в Египет, впоследствие се преместват в Испания. От 1962 г. тя живее в своята вила „Янтра“ в португалския курорт Ещорил. Умира през 2000 г. и по нейно желание е погребана във францисканското гробище в Асизи, Италия.

Царица Йоанна
ЦДА, ф. 3К, оп. 14, а.е. 97

Царица Йоанна и княгиня Евдокия на посещение в детската клиника на Александровска болница в София с подаръци за Коледа, 7 януари 1932 г.

ДА - Ямбол, ф. 1161, оп. 1, а.е. 30

Царица Йоанна и княгиня Евдокия на посещение в училището за милосърдни сестри на Червения кръст, 28 юни 1942 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 14, а.е. 114

Цар Борис III и царица Йоанна на Софийската гара на връщане от обиколка в Европа (вляво Александър Малинов – председател на Народното събрание), 18 септември 1933 г.

ДА – Ямбол, ф. 1161, оп. 1, а.е. 30

Цар Борис III, княз Кирил и сръбският крал Александър I на разходка в околностите на двореца в Дедине по време на посещение на царя в Югославия, 1933 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 16, а.е. 20

Посрещане на цар Борис III от румънския крал Карол II в Гюргево, Румъния, 1933 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 194

Цар Борис III посреща сръбския крал Александър I на Софийската гара, 27 септември 1934 г.

ДА – Ямбол, ф. 1161, оп. 1, а.е. 30

Цар Борис III с министър-председателя на Обединеното кралство Артур Невил Чембърлейн на Лондонската гара, 1938 г.

ЦДА, ф. 77К, оп. 4, а.е. 1691

Престолонаследникът княз Симеон Търновски с войници на учение, ок. 1941 г.
ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 305, л. 1

Цар Симеон II Български

Симеон II е роден през 1937 г. и след внезапната смърт на цар Борис III едва 6-годишен се възкачва на престола на 28 август 1943 г. От негово име управлява Регентски съвет. След референдума за република е принуден да напусне страната със семейството си на 16 септември 1946 г. Установяват се първоначално в Александрия, Египет, където също в изгнание живее бащата на царица Йоанна – италианският крал Виктор Емануил. От 1951 г. живее в Испания, а от 2001 г. се завръща в родината си. Министър-председател на България (2001–2005).

Симеон Саксбургготски е един от най-големите дарители на Държавна агенция „Архиви“. През 2006 г. той предоставя личния архив на своя дядо цар Фердинанд I, съхраняван дотогава временно в института „Хувър“ към Станфордския университет в САЩ. Няколко години по-късно през 2009 г. прави ново дарение, като предоставя на държавно съхранение богатия си личен и фамилен архив.

Цар Симеон II, царица Йоанна и княгиня Мария Луиза на панихида на цар Борис III в Рилския манастир, 28 февруари 1944 г.

ЦДА, ф. 1510К, оп. 1, а.е. 1404

Престолонаследникът княз Симеон Търновски в гвардейска униформа, ок. 1941 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 14, а.е. 103

Цар Симеон II, 1944 г.
ЦДА, ф. 3К, оп. 14, а.е. 103

IV. СЪТРУДНИЧЕСТВО С ЕВРОПЕЙСКИТЕ ДЪРЖАВИ

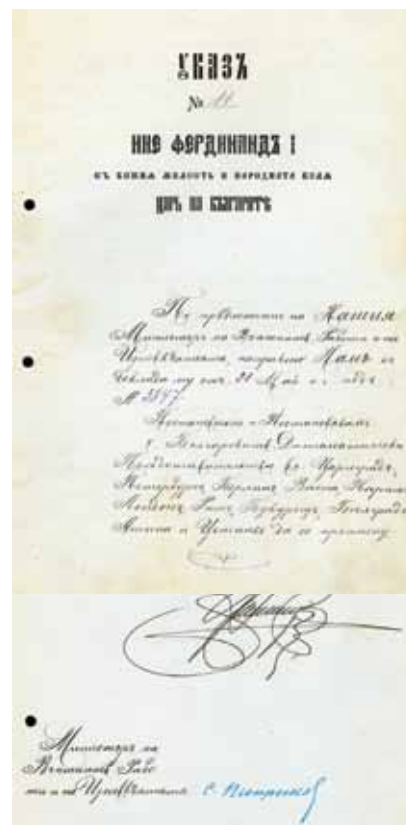
IV.1. Дипломатия

След избирането на Александър I за княз на възстановената българска държава, на 5 юли 1879 г. е съставено и първото правителство. Уредени са официалните отношения с европейските държави, като дотогавашните консули на великите сили получават нови назначения в София. Българското правителство първоначално изпраща представители само в съседните балкански страни, а след 1889 г. и в столиците на великите сили. Предвид васалното положение на Княжеството спрямо Османската империя, те се титулуват дипломатически агенти и генерални консули. Получават ранг на извънредни пратеници и пълномощни министри след признаването на Независимостта на България, която поставя страната на равноправна основа с останалите европейски държави.

Скици на модели за униформи на българските дипломатически служители, изработени от фирмата „A. Uzel & Sohn“ във Виена, 1898 г.

ЦДА, ф. 176К, оп. 21, а.е. 778

Указ на цар Фердинанд I за повишаване ранга на българските дипломатически агентства в легации и на дипломатическите агенти в извънредни пратеници и пълномощни министри. София, 21 май 1909 г.

ЦДА, ф. 176К, оп. 18, а.е. 2341

Сградата на Италианската легация в София (дн. посолство на Австрия), проектирана от италианския архитект Енрико Бовио, нач. на XX в.

ЦДА, ф. 132К, оп. 3, а.е. 9

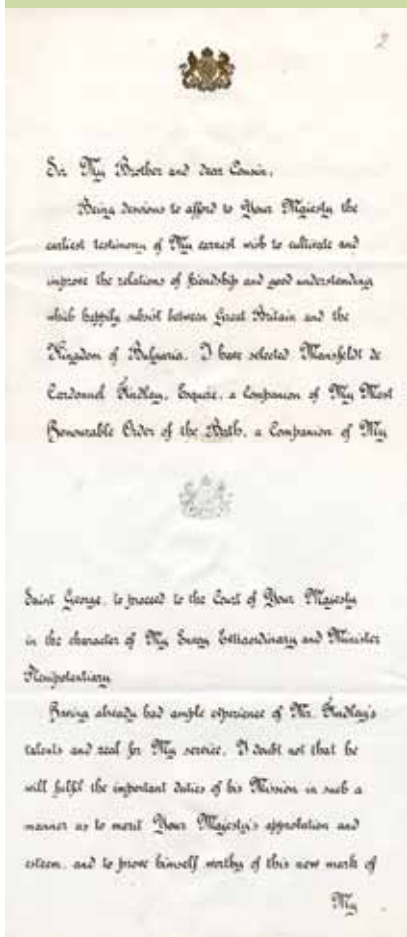

Английската легация в София, нач. на ХХ в.
ЦДА, ф. 132К, оп. 3, а.е. 8

Полската легация в София, 20-те години на ХХ в.
ЦДА, ф. 132К, оп. 3, а.е. 8

Писмо от английския крал Едуард VII за назначаването на Мексфелд Фандлей за извънреден пратеник и пълномощен министър в София. Лондон, Бъкингамски дворец, 17 май 1909 г.
ЦДА, ф. 3К, оп. 17, а.е. 49

Акредитивни писма на граф Адам Тарновски за назначаването му за австро-унгарски извънреден пратеник и пълномощен министър в София. Виена, 30 април 1911 г.
ЦДА, ф. 3К, оп. 17, а.е. 45

Акредитивни писма на Диего Саведра Магдалена за назначаването му за испански извънреден пратеник и пълномощен министър в София. Сан Себастиан, 27 септември 1915 г.
ЦДА, ф. 3К, оп. 17, а.е. 62

Български и чужди дипломати пред катедралата „Св. Александър Невски“ в София, 30-те години на XX в. ЦДА, ф. 3К, оп. 12, а.е. 2891

Писмо от швейцарския президент Джузепе Мота до цар Фердинанд I за приемане акредитивните писма на Андрей Тошев като български извънреден пратеник и пълномощен министър в Швейцария. Берн, 15 ноември 1915 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 12, а.е. 1737

Председателят на румънския парламент, румънският пълномощен министър и персоналтът на Румънската легация в София, 30-те години на XX в.

ЦДА, ф. 3К, оп. 12, а.е. 2891

Извънредният пратеник и пълномощен министър в Лондон Симеон Радев със съветника в Германското посолство д-р Вьорман на официална вечеря, 1935 г.

ЦДА, ф. 77К, оп. 4, а.е. 1663

Мауриси Арнолд Роголски – консул на Полша във Варна, 1904 г.
ДА – Варна, ЧП 862

Диплом, издаден от шведския крал Оскар II на Рихард Фанта за назначаването му за генерален консул в София. Стокхолм, 26 октомври 1906 г.
ЦДА, ф. 3К, оп. 14, а.е 1208

Ратификационна грамота от италианския крал Виктор Емануил III на Консулската конвенция между България и Италия, подписана в София на 25 февруари (10 март н.с.) 1910 г. Сан Росоре, 26 юли 1910 г.
ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 66

Консулите в Бургас със семействата си, май 1907 г.
ДА – Бургас, ф. 811К, оп. 1, а.е. 30

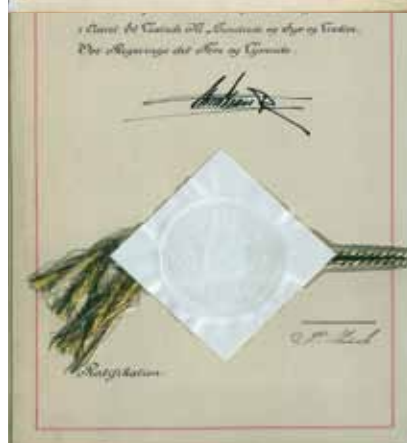
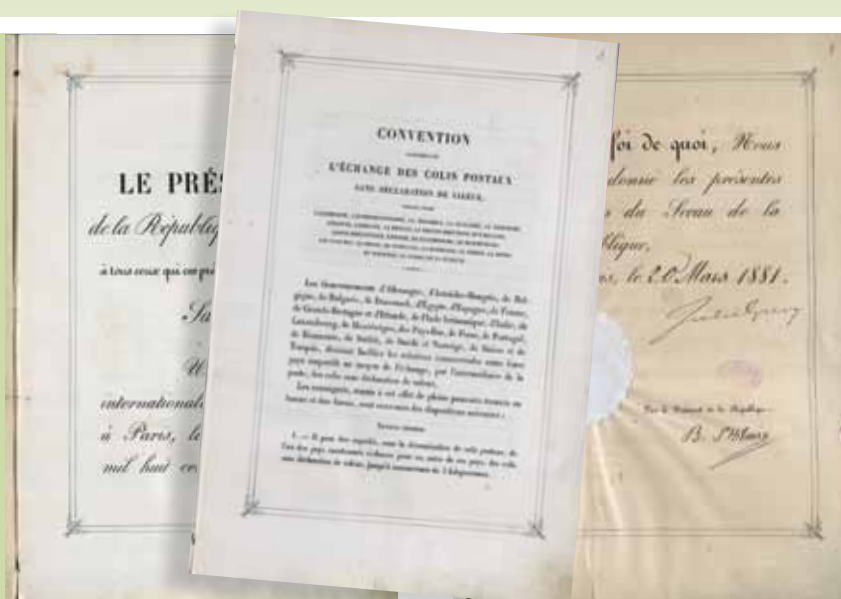

Ратификационна грамота от австро-унгарския император Франц Йосиф I на Консулската конвенция между България и Австро-Унгария, подписана в София на 18 (31 н.с.) май 1911 г. Виена, 15 април 1912 г.
ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 4

IV. 2. Двустранни договори и връзки

Ратификационна грамота от френския президент Жул Греви на Пощенската конвенция между Франция и европейски държави, подписана в Париж на 3 ноември 1880 г. Париж, 20 март 1881 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 167

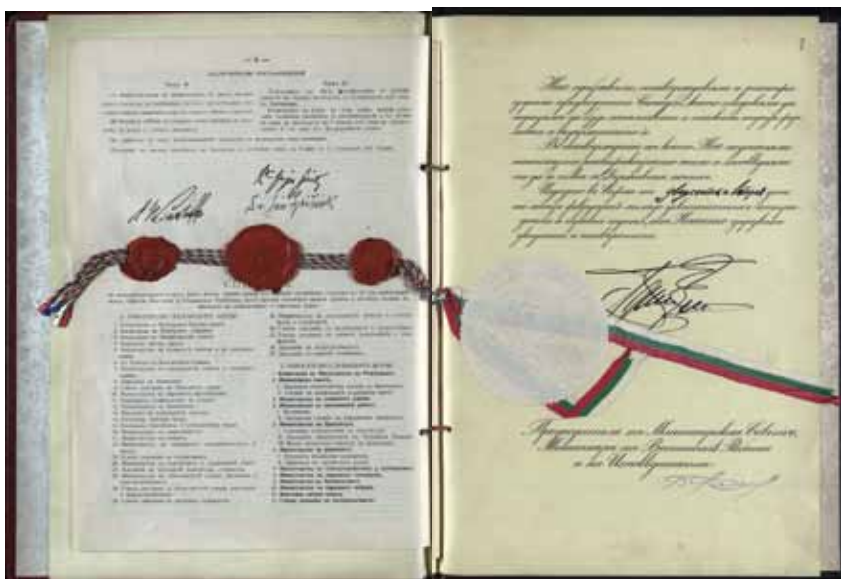

Ратификационна грамота от датския крал Кристиан X на Договора за арбитраж и съдебно уреждане между България и Дания, подписан в София на 7 декември 1935 г. Кристиансбург, 7 май 1937 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 56

Пощенски параход в Черно море, нач. на XX в.

ЦДА, ф. 178К, оп. 4, а.е. 149

Ратификационна грамота от цар Борис III на Конвенцията за уреждане на взаимна правна защита и съдебна помощ в областта на гражданското и търговското право между България и Словакия, подписана в София на 11 декември 1942 г. София, 22 февруари 1943 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 123

Българска делегация, начело с министър-председателя Никола Мушанов, на посещение в Югославия, 1933 г.
 ЦДА, ф. 1464К, оп. 1, а.е. 178

Унгарският министър-председател Дюла Гьомбьош на посещение в София, 1934 г.

ЦДА, ф. 1464К, оп. 1, а.е. 112

Италианският министър на земеделието и горите Джакомо Ачербо приветства българска делегация в Международния земеделски институт в Рим, 16 октомври 1940 г.

ЦДА, ф. 389К, опис 1, а.е. 349

Вечера, дадена от Министерството на външните работи на Полша на българска делегация от представители на Българо-полския комитет по печата, 1936 г.

ЦДА, ф. 1464К, оп. 1, а.е. 120

Министърът на земеделието и държавните имоти Димитър Кушев на посещение в Будапеща, март 1941 г.

ЦДА, ф. 1625К, оп. 1, а.е. 20

Писмо от кмета на Женева до софийския кмет за изпратени документи по административното устройство на Женевската община.

Женева, 4 февруари 1886 г.

ДА - София, ф. 1К, оп. 2, а.е. 633

Писмо от кмета на Париж до софийския кмет за участие в празника на общините в Париж.

Париж, 25 август 1900 г.

ДА - София, ф. 1К, оп. 2, а.е. 647

Почетен диплом „Аквила Бианка“ на Главния комитет за независимост на поробените народи, връчен на община София.

Милано, 24 май 1925 г.

ДА - София, ф. 1К, оп. 2, а.е. 9

Делегация от кметове на райони в Париж и Софийската общинска управа при вписване на впечатления в Златната книга на Софийската община, 1911 г.

ДА - София, ф. 1К, оп. 2, а.е. 649

Делегати от Софийската община на заседание на Световния конгрес на труда в Прага, 1924 г.

ДА - София, ф. 1К, оп. 2, а.е. 13136

nr. 47 = 163
1929/30
Liège, le 10 mars 1930

Messieurs et chers Collègues,

À l'occasion du Centenaire de l'Indépendance de la Belgique, la ville de Liège sera le siège, cette année, d'une importante Exposition Internationale spécialement destinée à la grande industrie et au petit outillage.

L'initiative de l'Union des Villes et Communes belges, l'Union Internationale des Villes & Povoires Locaux a bien voulu choisir la ville de Liège pour y tenir, les 15 et 16 juillet 1930, une des séances de son assemblée statutaire (l'autre se tenant à Anvers les 17 et 18 juillet).

En même temps que cette assemblée statutaire, se réunira une Conférence Internationale des Villes et Povoires locaux à laquelle vous êtes invités à participer, et au cours de laquelle sera discutée l'importante question des Risques contre laquelle doit s'assurer une Commune.

Nous sommes particulièrement heureux que cette question se discute dans votre Ville de Liège, étant donné que celle-ci a été l'initiatrice pour la Belgique des assurances mutuelles des administrations publiques.

Nous tenons à vous dire tout spécialement combien nous sommes heureux et honorés de vous voir participer à ces réunions et conférences et aux visites qui les précéderont.

Le Gouvernement de la Province de Liège, la Ville de Liège et le Comité de l'Exposition se proposent à organiser en votre honneur des réceptions auxquelles, nous l'espérons, vous voudrez bien assister.

Nous vous prions, Messieurs et chers Collègues, de croire à nos sentiments de haute considération.

Pour le Collège des Bourgmestre et Echevins
Le Bourgmestre
E. VAN HONDENGOEY

Le Secrétaire
P. VAN DER HAEGHE

2336
247

VILLE D'ANVERS
ADMINISTRATION COMMUNALE

STAD ANTWERPEN
GEMEENTEBESTUUR

Anvers, le 10 avril 1930

Messieurs et Chers Collègues,

La Ville d'Anvers sera, au cours de cette année 1930, anniversaire de l'Indépendance Belge, le siège d'une importante Exposition internationale et coloniale.

L'initiative de l'Union des Villes et Communes belges, l'Union Internationale des Villes & Povoires locaux a choisi la Ville d'Anvers pour y tenir les 17 et 18 juillet 1930, une séance de son assemblée statutaire (l'autre séance se tenant à Liège les 15 et 16 juillet).

En même temps que cette assemblée statutaire, se réunira une Conférence internationale des Villes et Povoires locaux, à laquelle vous êtes invités à participer et au cours de laquelle sera discutée l'importante question des "Entreprises et services municipaux de nature mixte".

La Ville d'Anvers s'efforcera de réserver aux congressistes un accueil hospitalier et sera heureuse de vous voir participer à la dite conférence internationale.

Nous vous prions, Messieurs et Chers Collègues, de croire à nos sentiments de haute considération.

Au nom du Collège des Bourgmestre et Echevins
Le Bourgmestre
F. VAN CAUWELAERT.
Le Secrétaire
H. GYSELYNCK.

Писма от общините в Лиеж и Антверпен до Софийска община с покана за участие в конференция на Международния съюз на градовете и местните власти, посветена на 100-годишнината на независимостта на Белгия, 1930 г.
ДА - София, ф. 1К, оп. 2, а.е. 292

Посещение на софийския кмет инж. Иван Иванов във Франкфурт, 1942 г.
ДА - София, ф. 1352К, оп. 2, а.е. 25

224

BUREAU PERMANENT

UNION INTERNATIONALE DES VILLES & POUVOIRS LOCAUX
BRUXELLES, 30a, Rue de la Régence

Conférences Internationales

I LIEGE 16-17 juillet 1930
II ANVERS 18-19 juillet

1. Les assurances des Povoires locaux contre tous risques.
2. Les entreprises économiques à caractère mixte.

Très honorés Collègues,

Faisant suite à l'invitation qui vous a été adressée de prendre part aux Conférences Internationales qui auront lieu, en Belgique, en même temps que notre Assemblée générale statutaire, du 16 au 19 juillet prochain, nous avons l'honneur de vous remettre ci-joint :

1° le programme des séances, réceptions, visites et excursions qui auront lieu au cours de cette session;
2° les conditions de participation.

Nous exprimons l'espoir, Messieurs et chers Collègues, que nous aurons la grande satisfaction de voir votre Ville représentée par un ou plusieurs délégués et nous vous prions d'agréer l'expression de nos sentiments les plus distingués.

Pour le Bureau Permanent de l'Union Internationale des Villes :
Le Secrétaire Général, E. VINCK
Statue, Conseil communal, Anvers-Bruxelles.

Le Président, F. M. WIBAUT
Statue, Echevins d'Anvers.

PUBLICATIONS
L'Administration Locale, Revue trimestrielle.
Les Tablettes Documentaires Municipales, Revue mensuelle.
Les Actes des Séances du Congrès International des Villes et Povoires Locaux.

IV.3. Международни изложения

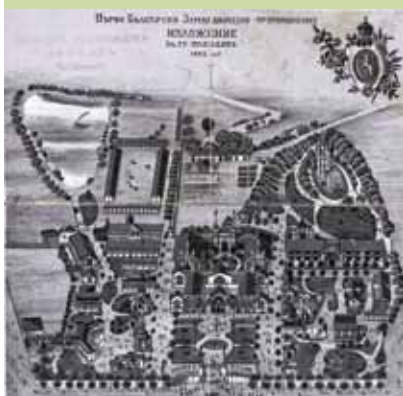
46

България и Европа

Първото българско земеделско-промишлено изложение е организирано през 1892 г. в Пловдив. Целта е да се стимулира стопанското развитие на България и да се създадат контакти с производители и търговци в чужбина. Макар и в един доста по-скромен вариант, на него са представени „модните тенденции“ в тогавашна Европа. Павилионите са изградени в специално създадената Цар-Симеонова градина по проект на общинския градинар швейцареца Люсиен Шевалас. Главен архитект е швейцарецът Якоб Хайнрих Майер. Пловдивското изложение е открито на 15 август 1892 г. с голям военен парад в присъствието на княз Фердинанд I, представители на правителството и чужди дипломати. Участват 24 български, германски, австрийски, унгарски, чешки и други чужди производители и търговци.

План на изложението в Пловдив,
1892 г.

ДА - Пловдив, ф. 1200К, оп. 1, а.е. 39

Плакат на Първото българско земеделско-промишлено изложение в Пловдив, 1892 г.

ДА - Пловдив, ф. 959К, оп. 1, а.е. 896

Проект на италианския скулптор Арнолдо Дзоки за „Фонтана на Деметра“ на изложението

ДА - Пловдив, ф. 29К, оп. 4, а.е. 33

Павилионът на Карлово,
проектиран от
Якоб Хайнрих Майер
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 327

Австрийско-чешкият павилион

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 327

Унгарският павилион
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 327

Грамота на Константин Марангозов, собственик на печатница „Светлина“ в Ямбол, за награждаване с бронзов медал за показани промишлени изделия на изложението. Пловдив, 15 октомври 1892 г.
ДА - Ямбол, ф. 1031, оп. 1, а.е. 73

Първата Международна мострена изложба във Варна е открита на 24 юли 1932 г. Участват 101 фирми-изложители от цялата страна. Изложбата е разположена на трите етажа на Търговското училище. За кратко време добива известност и става член на Съюза на международните панаири. Варненската търговско-индустриална камара построява специални изложбени палати в Морската градина. На IX Варненска международна изложба през 1940 г. участват Румъния, Германия, Чехословакия, Югославия, Гърция и СССР.

Официалните лица при откриването на VIII международна мострена изложба във Варна, 1939 г.
ДА - Варна, Ф. 733К, оп. 1, а.е. 19

Страдата на Централната изложбена палата „Княз Симеон Търновски“
ДА - Варна, Ф. 733К, оп. 1, а.е. 19

Световни изложения в Париж, 1889 и 1900 г.

Тодор Кънчев Шипков

ДА – Стара Загора, ф. 43К, оп. 1, а.е. 39

На световното изложение в Париж през 1889 г. участва фирмата „Шипков и сие“ от Казанлък. Тя е една от най-старите български фирми и най-голямата за производство и търговия с розово масло. През 1855 г. основателят ѝ Кънчо Шипков и синът му Тодор откриват клонове в Париж, Лондон и Ню Йорк. Фирмата печели много международни награди и получава три златни медала от международните изложения в Париж през 1889 г., Чикаго (САЩ) през 1893 г. и Антверпен (Белгия) през 1894 г.

Витрина на Фабриката за есенции от роза „Шипков и сие“ в Казанлък и присъдената награда за качествата на произведеното розово масло, 1889 г.

ДА – Стара Загора, ф. 43К, оп. 1, а.е. 12

Присъдените отличия на Фабриката за есенции от роза „Шипков и сие“ в Казанлък от световни изложения

ДА – Стара Загора, ф. 43К, оп. 1, а.е. 11

Почетен диплом за връчен бронзов медал от Световното изложение на Васил Бъчваров. Париж, 18 август 1900 г.

ДА – Русе, ф. 637К, оп. 2, а.е. 183

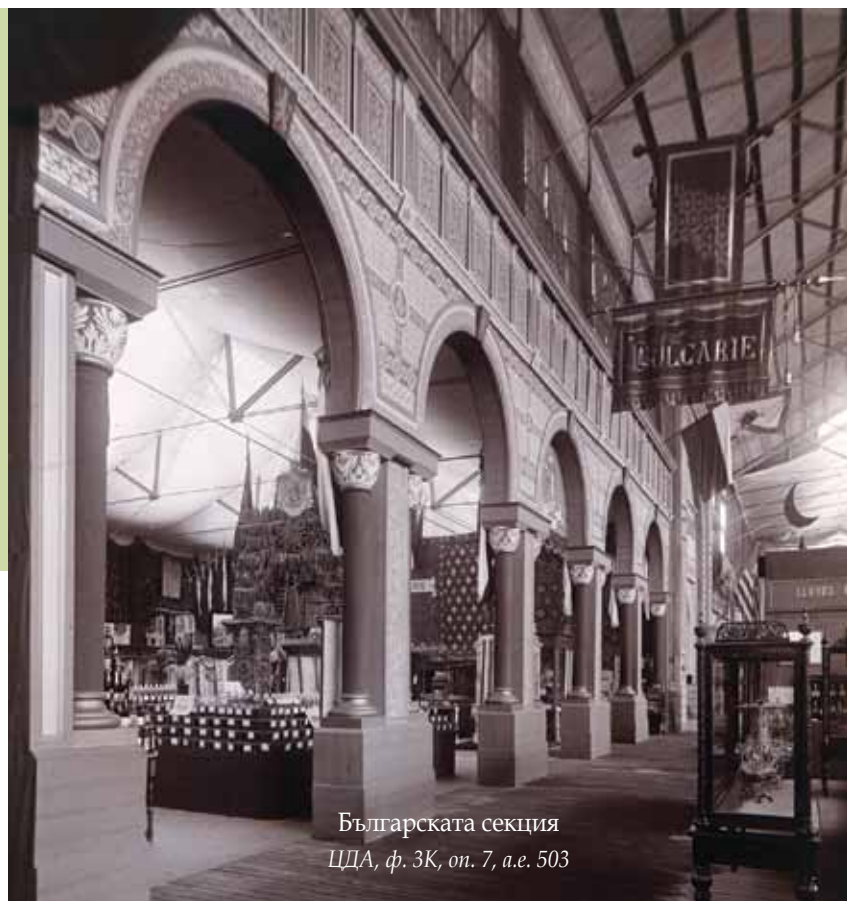
Световното изложение в Париж през 1900 г. ознаменува наръпването на новото столетие, събирайки на едно място техническите и индустриални достижения на човечеството. България се включва със собствен павилион, проектиран и изграден от парижките архитекти Саладин и Севеленж в модерния Ар нуво стил, смесен с традиционни национални елементи. В изложението участват 530 български индустриалци, търговци, занаятчии и художници. Представена е предимно земеделска продукция, включително колекция на казанлъшката фирма „Шипков и сие“ от 100 вида великолепни розови масла от всички производствени райони в страната.

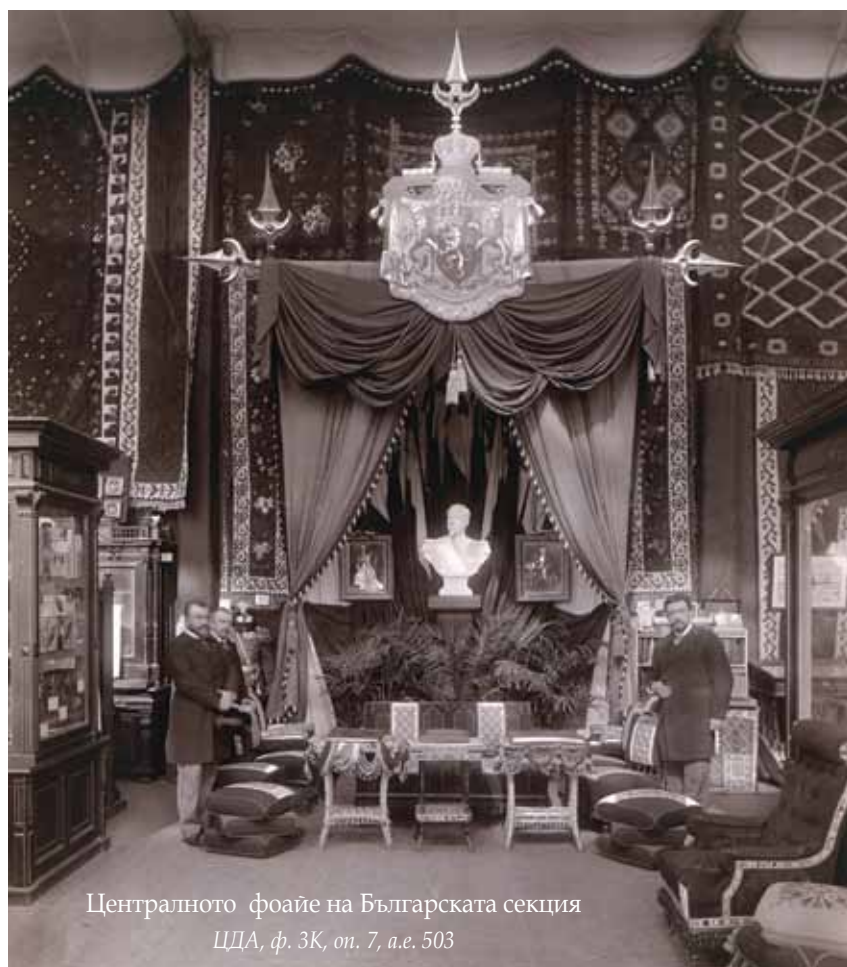
Световно изложение
в Антверпен (Анверс), Белгия,
1894 г.

Възпоменателен медал от междуна-
родното изложение в Антверпен
ЦДА, 549К, оп. 1, а.е. 8

Българската секция
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 503

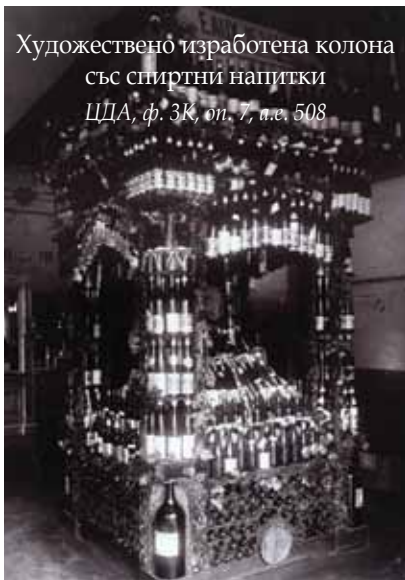
Централното фоайе на Българската секция
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 503

Световно изложение
в Лиеж, Белгия,
1905 г.

Външен изглед на Българския павилион ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 508

Художествено изработена колона
със спиртни напитки
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 508

Композицията „Розовата долина“ – фонтан с розова вода, в средата
скулптурна фигура на момиче и диорама на Казанлъшката долина
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 508

Секцията със зърнени култури
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 508

Секцията с произведения на българ-
ското изобразително изкуство

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 508

Световно изложение
в Милано,
1906 г.

Външен изглед на Българския павилион
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 505

51

България и Европа

Проект на Харалампи Тачев за
витраж на Българския павилион
ЦДА, ф. 2005К, оп. 1, а.е. 369

Вътрешен изглед от Българския павилион
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 505

Грамота на Главната дирекция на
пощите, телеграфите и телефони-
те от изложението
ЦДА, ф. 178К, оп. 4, а.е 2

Щандът със зърнени храни
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 505

Балканско
изложение в Лондон,
1907 г.

Балканското изложение в Лондон през 1907 г. е организирано с цел да стимулира икономическия обмен на Обединеното кралство със страните от Балканския полуостров. Българският павилион е украсен от известния художник декоратор Харалампи Тачев. В групата по уредбата му е включен и чехът Йосиф Вондрак, а Андрей Протич издава на английски книгата „Изящните изкуства в България“. На изложението са представени габровската кожарска и текстилна индустрия, троянските керамични изделия, прекрасните чипровски килими и калоферски дантели, производителите на розово масло, както и училища, културни институции и произведения на изкуството. Участието на България е изключително успешно. Бутилираната минерална вода „Меричлери“ и брезнишката минерална вода получават златен медал, отличени са сиренето, кашкавалът и пчелният мед.

Златният медал, връчен за качествата на „желязната вода“ в местността Бърдото край Брезник
ДА - Перник, ф. 358К, оп. 1, а.е. 79

Диплом на цар Фердинанд I като покровител на Балканското изложение в Лондон, 1907 г.

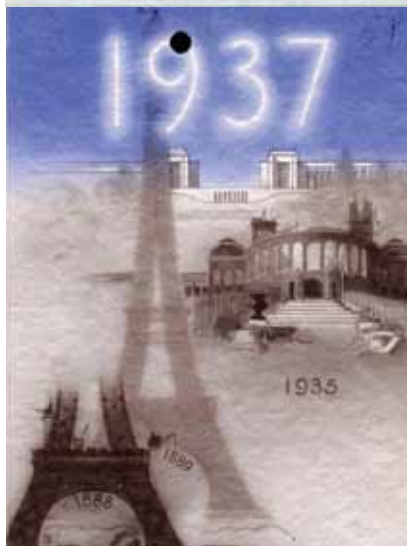
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 585

Параден вестибюл на Българската секция
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 338

Щандът на основните, средните и Висшето училище
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 338

Писмо от администратора на изложението в Париж до представителя на Френската търговска камара в София за организиране през 1937 г. на Световно изложение. Париж, 30 януари 1936 г.

ЦДА, ф. 776К, оп. 1, а.е 2

Българският павилион на Пролетния панаир в Лайпциг през март 1940 г.

ЦДА, ф. 139К, оп. 2, а.е. 149

Художникът Цанко Лавренов при завършване стенописната украса на Българския павилион на Световното изложение в Париж, 1937 г.

ДА - Пловдив, ф. 2094, оп. 1, а.е. 17

Гръцкото кралско семейство в Българския павилион на XIV международно изложение в Солун, 1939 г.

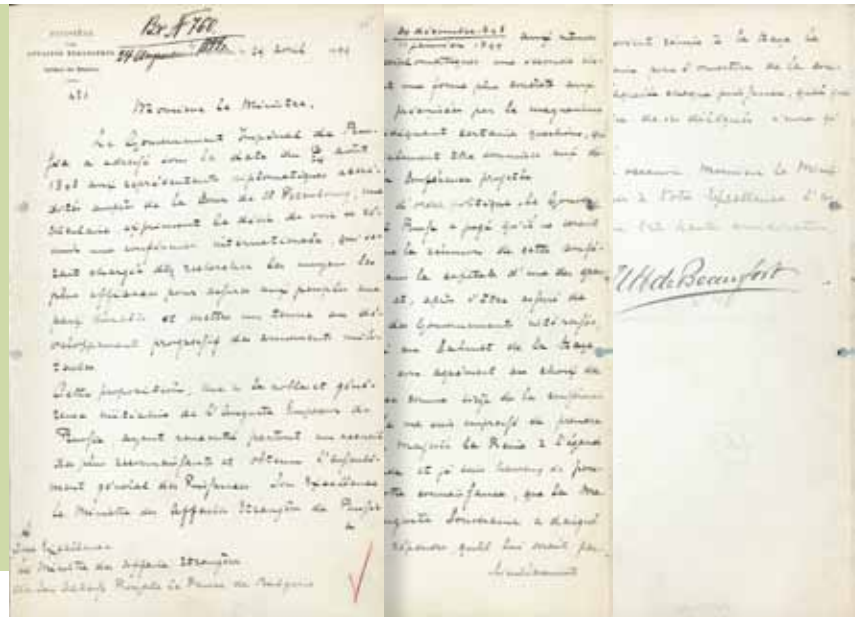
ЦДА, ф. 1150К, оп. 1, а.е. 7

IV.4. В защита на мира и гражданските права

В края на XIX и първата половина на XX в. България се включва във всички международни конференции и инициативи, които се опитват да преодолеят политическото разединение и враждите между народите и да разрешат конфликтите по пътя на взаимното съгласие. След Първата световна война страната се присъединява към Обществото на народите само няколко месеца след неговото създаване. Изграждат се и редица обществени, правозащитни, феминистки, хуманитарни и професионални организации, които функционират в тясно сътрудничество и като част от Международния червен кръст, Международната федерация за правата на човека, Международната женска лига за мир и свобода и др.

Български делегати на Конференцията в Генуа, 12 май 1922 г.
ЦДА, ф. 1668К, оп. 1, а.е. 426

Писмо от холандския министър на външните работи дьо Бофор до българския министър-председател и министър на външните работи и на изповеданията Димитър Греков за участие на България в Първата хагска конференция на мира. Хага, 24 април 1899 г.
ЦДА, ф. 176К, оп. 1, а.е. 1170

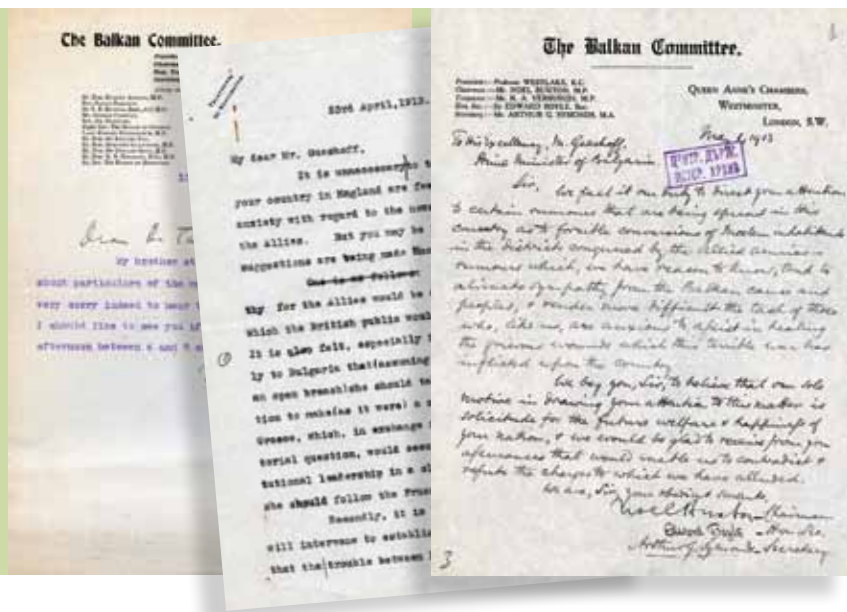

План на сградата и на заседателната зала на Втората международна конференция на мира в Хага с отбелязани местата на българските делегати, юни 1907 г.
ЦДА, ф. 176К, оп. 1 а.е. 1945

Писмо от Международното бюро за мир, подписано от президента Анри Лафонтен, до министъра на външните работи и на изповеданията Атанас Буров за организирането на Първата балканска конференция. Женева, 30 април 1930 г.
ЦДА, ф. 176К, оп. 5, а.е. 597

Балканският комитет в Лондон е неправителствена организация към Камарата на общините на британския парламент. Основан е през 1903 г. по инициатива на братя Ноел и Чарлз Бъкстон, видни представители на британския обществен и политически живот, с цел да подпомага балканската политика на английските управляващи среди. Комитетът функционира до 1946 г., разгръща активна дейност и се застъпва за каузата на България след Междусъюзническата (1913) и Първата световна война (1915–1918).

55

България и Европа

Кореспонденция на Ноел Бъкстон и Балканския комитет в Лондон с български политици и общественици относно разрешаване на спорни въпроси на Балканите
ЦДА, ф. 2031К, оп. 1, а.е. 76; ф. 568К, оп. 1, а.е. 733, 1014

„Напредъкът, който направиха българите от създаването на тяхната държава през 1878 г., е показателен, но и стъпка към целта, която те неотклонно следват – икономически градеж, положен върху твърда основа, ръководен от модерна финансова система и подсилен от универсално образование. Те са, в известен смисъл, шотландците на Балканите.“ Ноел Бъкстон. Войната и Балканите, 1915 г.

Едуард Бойл (1878–1945) е британски политик, юрист, професор, активен наблюдател на събитията на Балканския полуостров от 1903 г. до края на Втората световна война. Последователно е член, секретар и председател (1925–1946) на Балканския комитет в Лондон.

Едуард Бойл, 1934 г.
ДА – В. Търново, ф. 897К, оп. 1, а.е. 88

Едуард Бойл с ученички червеноръстки от Първа прогимназия в Търново и учителката Елена Ал. Жекова, 1938 г. ДА – В. Търново, ф. 897К, оп. 1, а.е. 90

Джеймс Баучер (1850–1920) е ирландски журналист и политически активист, балкански кореспондент за британския всекидневник „Таймс“. Живее в София от 1892 г. до 1915 г., почетен член на Софийското журналистическо общество, посредник между балканските държави в края на Балканските войни (1912–1913).

Младежи край гроба на Джеймс Баучер в Рила, май 1938 г.
ДА – Перник, ЧП 573

Никола Димков
ЦДА, ф. 1828К, оп. 1, а.е. 4

Проект на Никола Димков за емблема на Световната организация,
1916 г.

ЦДА, ф. 1828К, оп. 1, а.е. 1

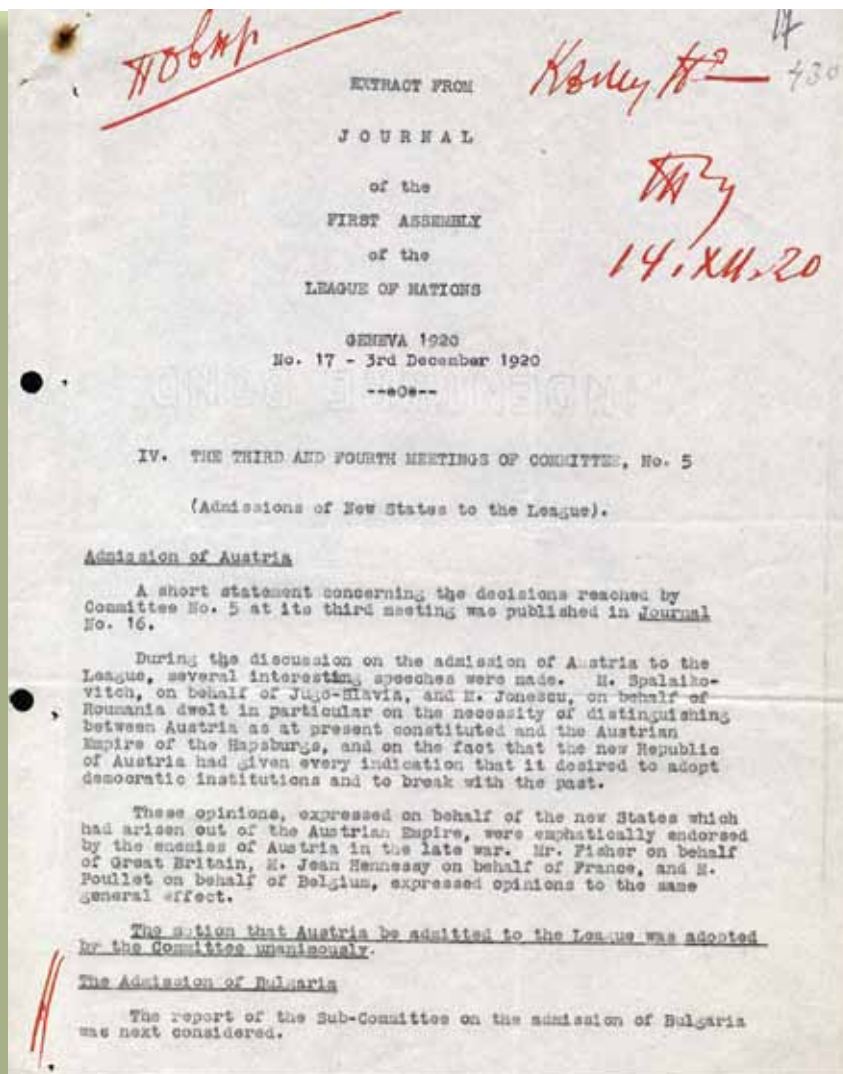
Никола Стоянов Димков (1859–1937) е инженер и общественик. По време на Първата световна война издава книгата „Звезда на съгласието“, в която разработва идеята за създаване на световна организация за опазване на мира и насърчаване на научното и културно сътрудничество между всички страни, народи и религии. Проектът е отпечатан на френски, немски, турски и гръцки език и чрез посолствата в Цариград е изпратен на много държавни и правителствени ръководители.

„Убеден съм, че Върховният съвет или Постоянният световен съвет, събран единствено, за да се грижи за всеобщото благополучие, ще постигне своята свята цел преди края на този XX в.“

На 4 ноември 1920 г. българското правителство подава молба за приемане в Обществото на народите (ОН). Благодарение на британския политик и дипломат лорд Робърт Сесил и Фритьоф Хансен на 16 декември с.г. Общото събрание приема България. С посредничеството на ОН страната успява да сключи Бежанския и Стабилизационния заем, с които е осигурен подслон на хилядите бежанци след войната и е подпомогнато нейното финансово възстановяване и икономическо развитие.

Извлечение от дневния ред на първото Общо събрание на ОН за приемането на България за член на организацията. Женева, 3 декември 1920 г.

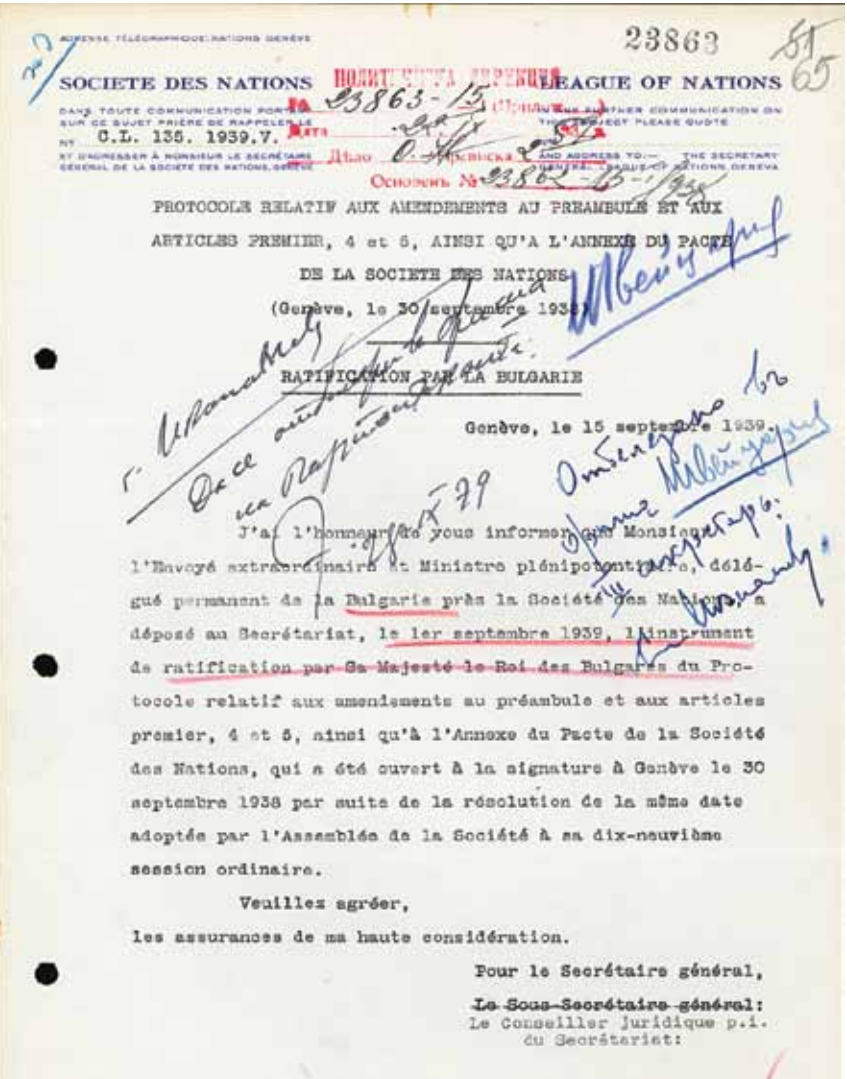
ЦДА, ф. 176К, оп. 4, а.е. 1632

Проф. Никола Милев – историк, публицист, дипломат, съветник към Българското представителство при ОН в Женева
ДА – Габрово, ф. 746К, оп. 5, а.е. 44

Писмо от Австрийската асоциация на ОН до столичния кмет Владимир Вазов с покана за участие в отпразнуването на 10-та годишнина от създаването на организацията. Виена, 13 април 1929 г.
ДА – София, ф. 1К, оп. 2, а.е. 826

Кирил Василев. Портрет на Никола Момчиллов – постоянен делегат при ОН (1935–1938)
ЦДА, ф. 362К, оп. 1, а.е. 33

Протокол за ратификация от България на протокола за изменение на устава на ОН. Женева, 15 септември 1939 г.
ЦДА, ф. 176К, оп. 7, а.е. 602

Фритъф Нансен (1861–1930) е известен норвежки полярен изследовател, учен, дипломат и хуманист. Подкрепя идеята за създаване на ОН и е първият върховен комисар за бежанците. Изготвя специален документ, даващ право на военновременните, политическите и др. бежанци да се заселват където сметнат за добре. С Нансенов паспорт хиляди българи от Западна Тракия, депортирани от егейските острови по време на Гръцко-турската война от 1919–1922 г., успяват да се приберат по домовете си, а много руснаци и арменци намират своя втори дом в България.

Арменски деца бежанци с персонала на Немския евангелистки институт в Русе

ЩДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 321

Дневник-картотека с лични данни на арменски бежанци в България, подлежащи на наблюдение с Нансенов паспорт, 1941 г.

ЩДА, 370К, оп. 1, а.е. 821

Български бежанци от Източна Тракия (Турция) във временен лагер по пътя към местата за настаняване в България

ЩДА, ф. 176К, оп. 22, а.е. 177

1. Звонци:	Имена, средство и години на придружаващите лица вписани в паспорта	Отличителни черти на носителя		Портрети
2. Дата на издаването		1 ръст	3 лице	
1. работни	Сиб. Барчиди	1 м 10	30 см	
2. 1891	Жина. Кучев. 37	2 м 10	37 см	
3. Дицурд	2. Дицурд. 11	1 м 10	30 см	
	3. Варвариди. 4	1 м 10	30 см	
1. Дицурд	Сиб. Гуркоси. 14	1 м 10	30 см	
2. 1894		2 м 10	37 см	
3. Дицурд		1 м 10	30 см	
1. Дицурд		1 м 10	30 см	
2. 1921		2 м 10	37 см	
3. Дицурд		1 м 10	30 см	
		1 м 10	30 см	
		2 м 10	37 см	
		1 м 10	30 см	
		2 м 10	37 см	

Български бежанци от Гърция, настанени в полуразрушена къща в Неврокоп (Гоце Делчев)
ЦДА, ф. 176К, оп. 22, а.е. 177

Бежанци от с. Бозец, Ениджевардарско, на лагер при Свиленград, 22 октомври 1924 г. ДА – Благоевград, ф. 1599, оп. 1, а.е. 168

Деца на бежанци и сираци от
Македония на временен лагер
ЦДА, ф. 771К, оп. 3, а.е. 98

Димитър Мишев – книжовник,
публицист и политик, един от
организаторите и ръководител на
Българската лига за защита права-
та на човека и гражданина
ЦДА, ф. 1546К, оп. 1, а. 1088

Апел от Международната женска лига за мир и свобода за разоръжаване и против войната. Женева, ноември 1921 г.

ЦДА, ф. 1546К, оп. 1, а. 827

Българската лига за защита правата на човека и гражданина към ОН е учредена официално в София на 9 ноември 1924 г. Поддържа контакти с Международната федерация на националните лиги за защита правата на човека и гражданина и с Френската лига и печели тяхната подкрепа по въпроса за положението на българските бежанци след Балканските и Първата световна война. С нейно застъпничество е разрешен благоприятно и въпросът за Бежанския заем.

Удостоверение на Христофор Килифарски за упълномощаването му от Датския „Червен кръст“ за евакуация на руските военнопленници от Турция и България. Киев, 26 април 1919 г.

ЦДА, ф. 1444К, оп. 1, а.е. 79

Австрийският представител на Червения кръст Чернин, 1917-1918 г.

ЦДА, ф. 831К, оп. 1, а.е. 60

Писмо от Българското дружество „Червен кръст“ до пълномощния министър в Стокхолм Александър Николаев за награждаване със златен медал на тринадесет шведи за заслугите им за облекчаване положението на българските военнопленници в Русия през Първата световна война. София, 26 април 1943 г.

ЦДА, ф. 319К, оп. 1, а.е. 27

Материали от XIV международна конференция на Червения кръст, проведена в Брюксел през октомври 1930 г.

ЦДА, ф. 323К, оп. 1, а.е. 75

Швейцарският полковник Едуард Шапюиза – член и по-късно вице-президент (1946-1947) на Международния комитет на Червения кръст
ЦДА, Библиотека

През 1943 г. представителите на Международния комитет на Червения кръст полковник Едуард Шапюиза и Давид де Тра осъществяват поредната хуманитарна мисия по време на бушуваща война в „дунавските страни“. Цел на тяхната обиколка е и закрилата на преследваните по расови, национални и др. признаци и на първо място на еврейското население. В София те са посрещнати от представители на Българския червен кръст, срещат се с министър-председателя Богдан Филев, Софийския митрополит Стефан, редица политици и общественици, а полковник Шапюиза е приет на аудиенция от цар Борис III. Един от разискваните въпроси е този за положението на евреите и изясняване на възможностите за тяхното емигриране от европейските страни и транзитно преминаване през територията на България.

Спасяването на българските евреи

62

България и Европа

В духа на присъщата си толерантност и веротърпимост българският народ в годините на Втората световна война се противопоставя категорично на водената под натиска на Германия антиеврейска политика, дълбоко чужда на неговите традиции и народопсихология. Българската православна църква, правозащитни и професионални организации, политици и общественици се обединяват в защита на човешките и гражданските права на евреите, които от векове живеят по българските земи, практикуват свободно своята религия и обичаи, формират свои общини с тяхната специфична организация и управление.

Освещаване на ешкеназката синагога в Русе, 19 февруари 1928 г.

ЦДА, ф. 1568К

Двуетична молитва, четена в Софийската синагога по случай 20-годишнината от възшествието на княз Фердинанд на българския престол. София, 25 август 1907 г.

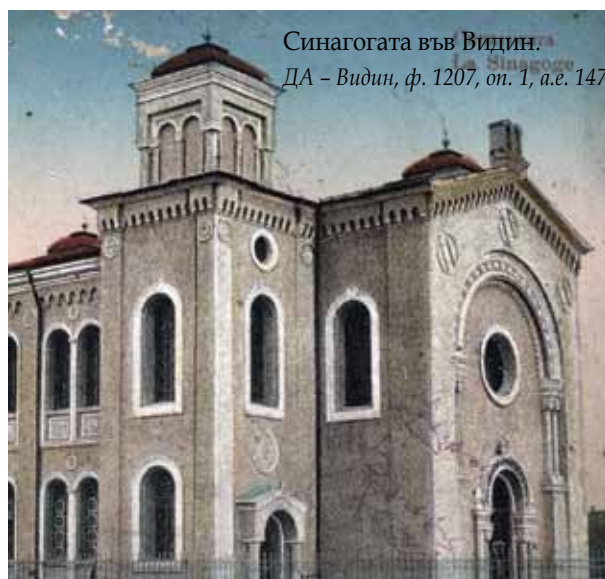
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 78

Страдата на **Централната еврейска синагога** е открита официално през 1909 г. Изградена е по проект на австрийски архитект Фридрих Грюнангер, който взема за модел синагогата във Виена, разрушена по-късно от нацистите. Софийската синагога е най-голямата на Балканския полуостров и трета в Европа (след синагогите в Будапеща и Амстердам), както и най-голямата сефардска синагога в Европа.

Централната еврейска синагога в София

ДА - София, ф. 65, оп. 1, а.е. 1416

Синагогата във Видин.

ДА - Видин, ф. 1207, оп. 1, а.е. 147

Ученици и учители от последния випуск на „Алианс Израелит“ в Русе, 1910–1911 г. ЦДА, ф. 1568К

Alliance Israelite Universelle е международна еврейска организация, създадена в Париж през 1860 г. с цел да защитава гражданските права на евреите и да съдейства за тяхната по-голяма самостоятелност чрез образование и професионално развитие. Първото училище в България на Alliance Israelite е открито през 1870 г. в Шумен.

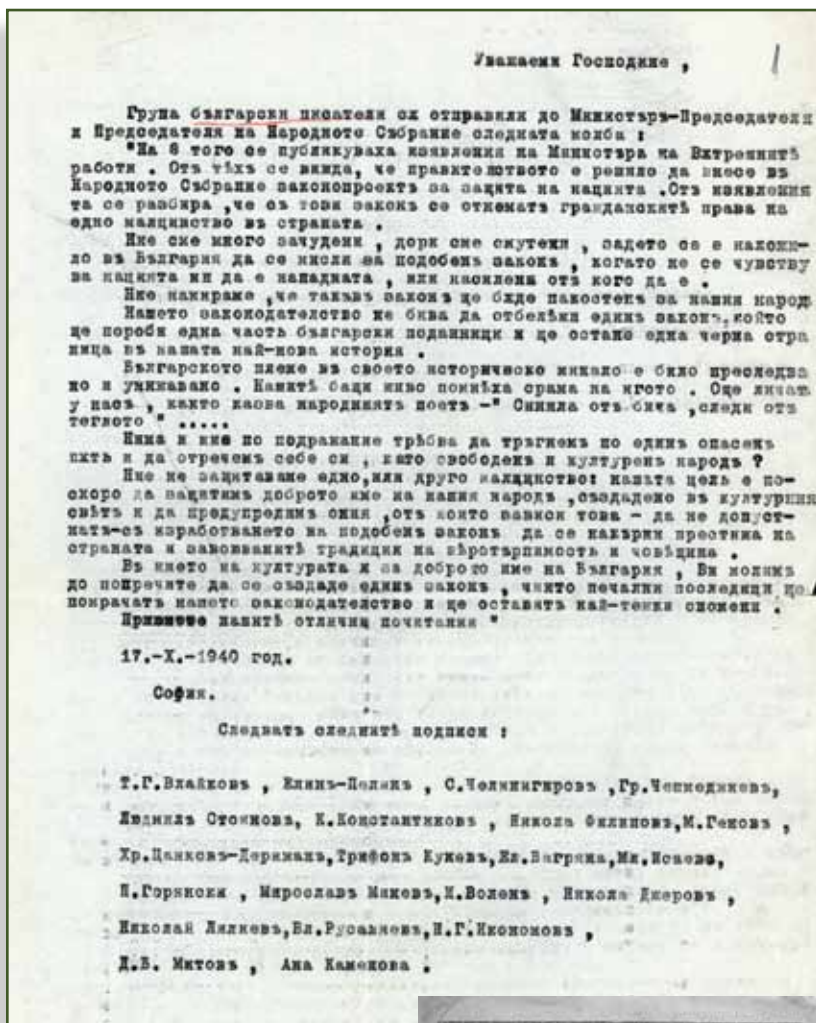
Символите на дванадесетте Израилски племена, изобразени на възпоменателен албум за загиналите в Балканските и Първата световна война евреи, изработен от Йосиф Шломбора, 25 февруари 1921 г. ЦДА, ф. 1284К, оп. 1, а.е. 336

Давидовата звезда (Маген Давид, Щита на Давед, Печат на Соломон) е звезда, изобразена върху щита на легендарния еврейски цар Давид, хексаграма. През XVII–XVIII в. е символ на евреите, от XIX в. се налага като символ на юдаизма, а в годините на Холокост се превръща в клеймо за евреите.

Изображение на Давидовата звезда от брачно зестрално свидетелство (кетуба)
ЦДА, ф. 1568К, оп. 1, а.е. 241

Еврейски деца с отличителните звезди
ДА - Пловдив, ф. 1194К

В края на 1940 г. в Народното събрание е внесен проект на Закон за защита на нацията, който ограничава гражданските права на евреите. Срещу проекта се обявяват Българската православна църква, съюзите на писателите, артистите, адвокатите, лекарите, търговците, различни занаятчийски сдружения, младежки организации, журналисти, художници, работници и др., които в протестни изложения изразяват несъгласие с политиката на преследване по етнически и религиозен признак. Най-драматични са събитията през първата половина на 1943 г., когато са направени опити за фактическа депортация на евреите от довоенните граници на България. В резултат на силната обществена реакция срещу Холокоста и антисемитизма от страна на всички слоеве на обществото, българските евреи са спасени от депортация в нацистките лагери на смъртта.

Протестно изложение от 21 български писатели до министър-председателя и председателя на Народното събрание срещу Законопроекта за защита на нацията. София, 17 октомври 1940 г.

ЦДА, ф. 1335К, оп. 1, а.е. 120

"...Нашето законодателство не бива да отбележи един закон, който ще пороби една част български поданици и ще остане една черна страница в нашата най-нова история... Нашата цел е по-скоро да защитим доброто име на нашия народ, създадено в културния свят, и да предупредим ония, от които зависи това – за не допуснат с изработването на подобен закон да се накърни престижът на страната и завоюваните традиции на веротърпимост и човещина..."

"...Ние не можем да намерим никакво оправдание – с оглед интересите на държавата и народа – в предприемане на подобни ограничителни и унижителни мерки по отношение на еврейското малцинство в България. Те не само не са оправдани, но са в противоречие с демократичния и свободолюбив дух на българина..." Протестно изложение от Съюза на българските адвокати, 30 октомври 1940 г. (ЦДА, ф. 173К, оп. 6, а.е. 1087).

Членове на Съюза на българските адвокати, 1940 г.

ЦДА, ф. 833К

Димитър Пешев (1894–1975) – политик и общественик, министър на правосъдието (1935–1936), народен представител и подпредседател на XXV Обикновено народно събрание

ЦДА, ф. 1335К, оп. 1, а.е. 196

„...Честта на България и на нейния народ е не само въпрос на чувство – тя е преди всичко елемент на нейната политика. Тя е политически капитал от най-голяма стойност и затова никому не е позволено да го разпилява без оправдание, което би се споделило от целия народ...“. Протестно изложение от Д. Пешев против опитите за изселване на евреите извън границите на България, приподписано от 42 народни представители, 17 март 1943 г. (ЦДА, ф. 1335К оп. 1, а.е. 126)

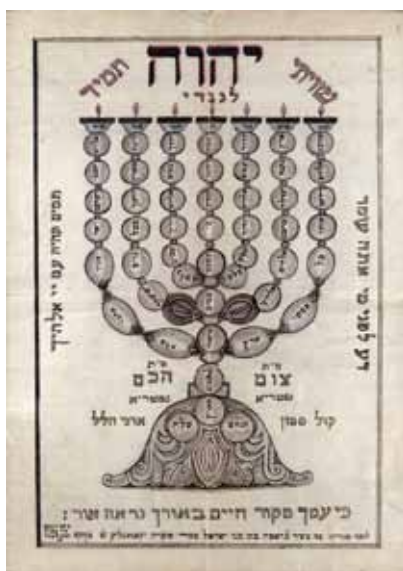

Писмо от архиепископ Анджело Ронкали до цар Борис III с молба да се застъпи за българските евреи. Истанбул, 30 юни 1943 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 12, а.е. 964

Пълният състав на Св. синод, 1937 г. ЦДА, ф. 1318К, оп. 1, а.е. 5927

Менора, нарисувана в знак на благодарност и за спомен от изселването на евреите от София и Казантък през 1943 г. и пребиваването им във Враца, рисувана от Нисим Елия Сиди, 1943 г.

ЦДА, ф. 1568К, оп.1, а.е. 193

„...Тоя принцип на расизма не може да бъде оправдан от гледище на християнското учение и че той е в противоречие с основната мисия на Христовата църква, в която всички, които изповядват вярата на Христа Исуса, са еднакво ценни човеци... Принципът на расизма, според който могат да бъдат преследвани и гонени известни членове на обществото, да бъдат утеснявани и лишавани от права само защото принадлежат към определена раса, в случая еврейската, не може да бъде оправдан и от гледище на християнския морал... Нашият народ по душа и съвест, по ум и убеждение не може да понесе безправие, насилие и жестокости против когото и да било...“ Изложение от Пълния състав на Светия синод на Българската православна църква до министър-председателя срещу расисткия характер на Закона за защита на нацията. София, 5 април 1943 г. (ЦДА, ф. 166, оп. 6, а.е. 10)

„...Това представлява една визуална изповед на безпрецедентната позиция на обикновените граждани и църковните водачи, които казаха „Не“ на злото, отказвайки да се съобразят с неговите закони, и казаха „Не“ на собственото си правителство, спирайки депортацията на своята еврейска общност, в духа на българското състрадание, което превърна България в безопасно убежище за еврейските изгнаници, които преследвани търсеха през годините подслон в Европа и другаде по света.“ Шимон Перес, Президент на Държавата Израел

Каталог „Труден избор с голямо значение: Съдбата на българските евреи“, 2013.

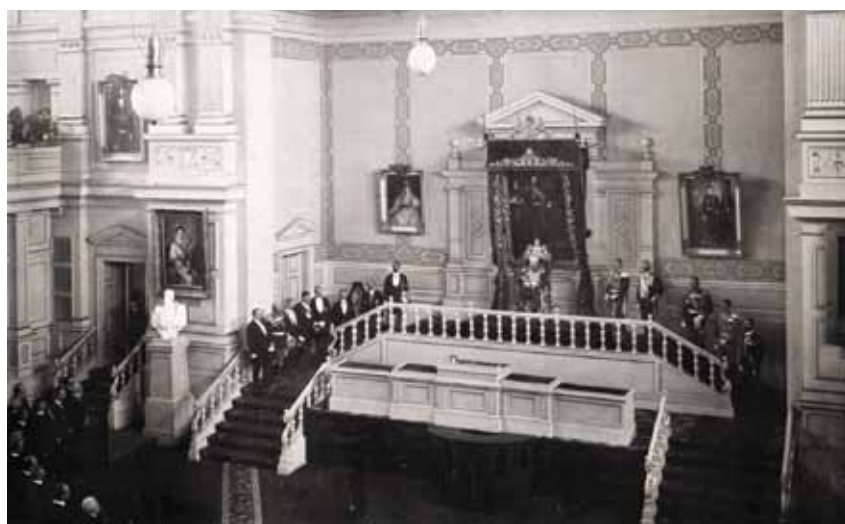
V. ГРАДО- СТРОИТЕЛСТВО. АРХИТЕКТУРНИ ВЛИЯНИЯ

Обществената и жилищната архитектура и благоустройство от първите две десетилетия след Освобождението е дело предимно на чужденци – изявени творци, представители на европейските държави. Липсата на подготвени български специалисти налага да бъдат привлечени австрийски, германски, полски, италиански и др. архитекти, строители, декоратори и паркостроители. Повечето от изградените от тях сгради днес са исторически, архитектурни и художествени паметници на културата от национално значение.

Следва период на силно изявен стремеж към откриване на собствен път на българската архитектура в контекста на модерните европейски стилови течения. В края на XIX в. в страната се завръщат и първите българи, завършили елитни политехнически в Европа (Виена, Грац, Париж и др.). Школувани в духа и традициите на модерната европейска архитектура, те създават архитектурна школа на кръстовището между Изтока и Запада, следвайки моделите на европейското сградостроителство, съобразени с местните специфика и мащаби, с родния художествен вкус и естетическо наследство. Машабното строителство внася специфичен дух и атмосфера в големите градове Пловдив, Русе, Варна, Бургас и особено в новоизбраната столица София.

Народното събрание в София, ок. 1892 г. ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 326

Откриване на сесия на Народното събрание, 1909 г.

ЦДА, ф. 1303К, оп. 1, а.е. 128

Народното събрание е сред първите обществени сгради в София, построени след Освобождението. Проектът е изработен от сръбския архитект от български произход Константин Йованович, който е поканен през 1879 г. да изработи план за възобновяване на София. Проектира сградите на Първа софийска мъжка гимназия (дн. Факултет по журналистика при Софийския университет „Св. Климент Охридски“) и на гимназията в Лом. През 1884 г. създава и първия и основен проект на сградата на Народното събрание.

„Съединението прави силата“ е национален девиз (мото) на България. Изписан е на първите български монети след Освобождението, върху фасадата на сградата на Народното събрание, а от 1927 г. официално става част от държавния герб на Царство България.

Строителството и обзавеждането продължават до 1886 г. под надзора на главния архитект към Дирекцията за обществено строителство австриец Фридрих Грюнангер и неговия асистент чеха Йозеф (Йосиф) Прошек. Истински шедьовър е елегантният интериор на Народното събрание, дело на австрийския скулптор Андреас Грайс.

За княжеска резиденция в новата столица София е преустроен бившият турски конак. Сградата е цялостно преустроена. Първоначално е построена представителна част под ръководството на австрийския архитект Виктор Румпелмайер и с участието на чешкия архитект Антонин Колар, германския архитект Теобалд Леерс и швейцарския архитект Якоб (Херман) Майер. Вторият етап от преустройството е дело на австрийския архитект Фридрих Грюнангер. Автор на гипсовите орнаменти и скулптурните фигури е австрийският скулптор Андреас Грайс. Позлатяванията на детайли от вътрешната украса и някои живописвания в салоните са на френския художник Антоан Барбие. В архитектурните разработки участва и немският архитект Франц Айслер. Металните украси и облицовки са изработени от виенски, германски и френски фирми, а дъбовите врати, изгълнени в техника „маркетри“ от екзотична дървесина, седеф, месинг, сребро и позлата носят щемпела на фирмата *Franz Michel* от Виена. Дворецът е първата представителна сграда в столицата в европейски стил.

Царският дворец в София откъм източния вход, ок. 1907 г.

ЩДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 328

Цар Фердинанд I в зимната градина на двореца в София

ЩДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 41

Царският дворец в София откъм западния вход, ок. 1907 г.

ЩДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 329

Дворецът „Врана“ с част от парка

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 442

Дворецът „Врана“ е създаден по идея на цар Фердинанд I на територията на някогашния османски чифлик „Чардаклия“ в покрайнините на София. Дворцовият комплекс се състои от 2 сгради. Първата е ловната вила, построена в периода 1903–1904 г. Дело е на австрийския архитект Вулф и е изпълнена в съчетание на сецесион с типични за българската възрожденска къща характеристики. Новият дворец е изграден между 1909 и 1912 г. от архитект Никола Лозанов по подобие на търновските болярски дворци, с резбован таван, позлатена дъбова ламперия, вградени метални

пластинки и керамика „Делфтваре“. Вътрешните колони са изработени по прочутата италианска техника стучо. Карелската столова е подарък от руския император. Дворецът е заобиколен от красив парк с изключително богатство и разнообразие на дървесни и растителни видове. За създаването му цар Фердинанд I привлича чеха Антон Краус, австриец Яохан Келерер, германец Рихард Нойверт и др. По-късно паркът се поддържа от дворцовия градинар Вилхелм Шахт. Паркът и дворецът са шедьовър в българското парково изкуство и ландшафтна архитектура.

Американският дипломатически представител Доминик Мърфи и неговият секретар Арчибалд Уокър в двореца „Врана“, ок. 1918 г.

ЦДА, ф. 135К, оп. 3, а.е. 305

Дворецът „Врана“, 1912 г.

ЦДА, ф. 135К, оп. 15, а.е. 614

Дворецът „Евксиноград“ се намира на брега на Черно море в близост до Варна. Построен е за лятна резиденция на княз Александър I и е наречен на негово име Сандрово (през 1893 г. името е променено на Евксиноград (Гостоприеман град). Първоначалният проект за главната сграда е изготвен от австрийския архитект Виктор Румпелмайер във френски шато-стил „Луи XIII“. Постройката е довършена от швейцарския архитект Херман Майер с участието на Никола Лазаров през 1890 г. и се възприема като един от най-изящните примери на архитектурата в България след Освобождението. Под главната тераса е вграден централният фронтон от френския замък Сент Клу (XVIII в.), пренесен през 1891 г., когато сградата край Париж е разрушена. Близко до главната алея е уникалният слънчев часовник, подарък от британската кралица Виктория в знак на благодарност за спасяването на английски кораби във Варненския залив. Мебелировката е изработена от махагон и орехово дърво, а огромният и тежък полилей е дар от Бурбоните. Комплексът включва оранжерии с над 310 вида растения, френска и английска градина. За оформянето на парка още през 1884 г. е поканен германският паркостроител Карл Едуард Петцолд, парков директор на принца на Нидерландия. През 1888 г. цар Фердинанд I привлича френските паркостроители Едуард Андре и Анри Мартине. В периода 1890–1892 г. е извършено трасирането на партерната част и моделирането на терасите с растителност, внесена от Цариград, Унгария, Франция, Италия. За консултант пристига френският дендролог Макс Ноймайер от Горската академия в Тарант, Германия. Тук работят редица други чужди паркостроители – французинът Жан Ман Мориезе, чехите Антон Краус и Йозеф Крежан и др. През 1929 г. градинарят-алпинист Йосиф Цоликофер изгражда алпинеум на стръмния бряг на река Кестричка бара.

Акварелен пейзаж на двореца,
рисуван от княгиня Евдокия
ДА – Варна, ЧП 277

Дворецът „Евксиноград“, 1922 г.
ЦДА, ф. 3К, оп. 14, а.е. 218

Декоративното езеро в парка на двореца, 1922 г. ЦДА, ф. 3К, оп. 14, а.е. 218

Военното министерство е построено през 1885 г. по проект на чешкия архитект Антонин Колар – градски архитект на София. Първоначално сградата е двуетажна, а в периода 1939–1945 г. е разширена и основно преустроена. Външната украса е дело на известния скулптор Любен Димитров, автор на интериора е изявения скулптор Михайло Парашчук – украинец, работил и живял в България. Днес е запазена значителна част от обзавеждането от 1939 г.

Военното министерство в София, нач. на XX в. ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 328

Военният клуб е една от най-красивите и величествени сгради в центъра на София с внушителна фасада и невероятен интериор. Строежът ѝ започва през 1895 г. по архитектурен план в стил неоренесанс на **Антонин Колар**. Завършена е от **Никола Лазаров** и открита официално през 1907 г. Има три основни етажа, две крила и три кули, много красиви тераси и колони. Стълбището е облицовано с италиански черен мрамор с вплетени сребристи нишки. Концертната зала е в бароков стил, а уникалната акустика е постигната чрез вградени в стените акустични гърнета. Украсена е богато с типичните за Ренесанса гипсови отливки и елементи по таваните. Величествените полилеи са поръчани и доставени от Виена.

Военният клуб в София ЦДА, ф. 132К, оп. 3, а.е. 6

Никола Лазаров (1870–1942) първоначално е чертожник в Дирекция на обществените сгради при изтъкнатите архитекти Фридрих Грюнангер, Алекси Начев, Михаил Хашнов и Карл Хайнрих. Завършва архитектура като стипендиант на Княжество България в Париж. Работи по поддръжка на правителствените здания, а по-късно открива в София частно архитектурно бюро. Проектира над 60 забележителни сгради в столицата и много обекти в цялата страна.

Архитект Н. Лазаров в кабинета си
ЦДА, ф. 120К, оп. 1, а.е. 187

Духовната академия в София, ок. 1938 г. ДА - Варна, ф. 741К, оп. 2, а.е. 7

Фридрих Грюнангер (1856–1929) е австрийски архитект, представител на късния историзъм, на еkleктичния стил и виенския барок и сецесион. Следва в специализираната школа по архитектура при Академията за изящни изкуства във Виена (1877–1879). В периода 1879–1908 г. работи в Дирекцията на обществените сгради като градски архитект на Разград и придворен архитект. Автор е на много забележителни жилищни и обществени сгради в България. По негови проекти в столицата е извършена втората част от реконструкцията на Княжеския дворец, построени са Духовната академия с украса на Рихард Харди и Анджело Филоти, Софийската духовна семинария и църквата „Св. Ив. Рилски“, Синагогата, Румънската православна църква, паркът на територията на Военната академия, Народното осигурително дружество „Балкан“, къщите на адвоката Хараламби Сърмаджиев и финансиста Димитър Яблански, както и сгради в градовете Разград, Русе, Варна, Кюстендил, Бургас.

Къщата на Харалампи Сърмаджиев в София
ЩДА, ф. 132К, оп. 3, а.е. 8

Първа софийска мъжка гимназия, построена през 1881–1882 г. по проект на сръбския архитект от български произход **Константин Йованович**, ок. 1907 г. ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 328

Сградата на дружество „Славянска беседа“ в София, построена през 1890 г. по проект на швейцарския архитект **Хайнрих Майер**, 1906 г.

ДА - София, ф. 4080, оп. 1, а.е. 96

Държавната печатница в София (дн. Национална галерия), построена в периода 1882–1884 г. по проект на виенския архитект **Фридрих Швамбергер**, 1907 г.

ДА - Хасково, ф. 1525, оп. 1, а.е. 124

Сградата на Германската кредитна банка в София, построена през 1897 г. по проект на италианския архитект **Мариано Пернигони** ЦДА, ф. 132К, оп. 3, а.е. 9

Централна гара в София, построена в периода 1882–1888 г. по проект на архитектите Антонин Колар, Богдан Прошек и Т. Марков, 1903 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 328

Адолф (Антонин) Вацлав Колар (1841–1900) е чех, главен архитект на новата столица София (от май 1878 г.), автор на първия градоустройствен план (известен като „Батенбергов“). Застъпва строгите ренесансови форми, с богато разнообразие от класически и барокови детайли и орнаменти. Участва в създаването на първите зелени площи в София. По негови проекти са изградени редица значими обществени сгради.

Военното училище в София,
1908 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 429

Парадният вход
на училището, 1908 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 429

Столовата на училището,
1908 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 429

Военното училище е построено в периода 1888–1894 г. по проект на Антонин Колар. Сградата е триетажна в неоромански стил и уникална архитектура. Фасадата наподобява старинна крепост с арковидни прозорци и сводове, а върху корнизите на покрива са изградени военни орнаменти във формата на бойни кули. На източната стена върху мраморна плоча са изобразени границите на България. Паркът към училището е проектиран от австрийският архитект Фридрих Грюнангер.

Шареният мост в София, нач. на XX в.
 ДА - Варна, ф. 740К, оп. 1, а.е. 31

Лъвов мост е построен над Владайска река и свързва центъра на града с жп гарата и автогарата. На това място се е намирал Шареният мост. Веднага след Освобождението възниква идеята да се изгради паметник на обесените на това място четирима книжари революционери. Построен е през 1889–1891 г. от фирмата на братята Георги (Иржи) и Богдан (Теодор) Прошек по проект на чешкия архитект Вацлав Прошек. Изпълнител на проекта е „Тодор Велян и сие“ под ръководството на инж. Конг. Виенската фирма „Рудолф Филип Вагнер & Биро“ изработва четирите бронзови фигури на лъвовете, които символизират четиримата обесени българи.

Орлов мост е построен над Перловска река, непосредствено до Борисовата градина. Наименованието му идва от бронзовите фигури на орли върху моста. Построен е като символ на свободата – тук през март 1878 г. са посрещнати освободените от Диарбекир български заточеници. Мостът е изграден през 1891 г. по проект на архитект Вацлав Прошек. Металните части са разработени, излеги и доставени от виенската фирма „Рудолф Филип Вагнер & Биро“.

Орлов мост в София, 1908 г. ДА - Стара Загора, ф. 790К, оп. 2, а.е. 32

Скица на паметника на Васил Левски, изработена от архитект Антонин Колар, 29 юли 1878 г.

ДА - София, ф. 1К, оп. 3, а.е. 169

Паметникът на Васил Левски е изграден през 1895 г. в София в близост до мястото, където е обесен през 1873 г. Събрани са средства от доброволни пожертвувания. Паметникът е официално открит на 22 октомври 1895 г. Монументът представлява колона с височина 13 м, изработена от сив гранит по проект на чешкия инженер-архитект Антонин Колар. Основната част от колоната е работа на италианския каменоделец Абрамо Перукели, скулптурните елементи са на чека Франтишек Новак, централният барелефен бронзов портрет на Апостола на свободата е направен от Рудолф фон Вейр, а канделабрите и веригите около паметника са изработени от виенската фирма „Рудолф Филип Вагнер & Биро“.

Васил Левски (1837–1873), наричан Апостол на свободата, е български национален герой, организатор и идеолог на вътрешната революционна организация за освобождаване на България от османско владичество. Проповядва създаването на „чиста и свята република“, в която всички да имат равни права, независимо от своята народност и вероизповедание. През 2007 г. е определен за „най-великия българин“ на всички времена.

Рисунка на канделабър с 4 лампи, част от украсата на паметника на Васил Левски в София, 1891 г.

ДА - София, ф. 1К, оп. 3, а.е. 188

Паметникът на Васил Левски в София, ок. 1907 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 328

Макет с изображение на народа, поведен в битка от богинята на победата Нике, от проекта на Арналдо Дзоки, 1900 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 534

Паметникът „Цар Освободител“ е сред най-внушителните в София. Намира се срещу сградата на Народното събрание. Издигнат е като символ на българската свобода в чест на Освобождението на България и израз на признателност към руския народ и император Александър II. За изграждането му е обявен конкурс, в който участват 32 проекта на скулптори от 13 държави, спечелен от флорентинца Арналдо Дзоки. Паметникът е построен в периода 1901–1903 г. и е открит официално на 30 август 1907 г. Монументът представлява конна фигура на Александър II, изработена от бронз и положена върху постамент от черен полиран гранит. Околовръстният висок релеф от бронз в средната част изобразява народа, поведен в битка от богинята на победата Нике. В релефа са портретувани над 30 военачалници, държавници и общественици. Други три по-малки бронзови релефа изобразяват важни събития – битката при Стара Загора по време на Руско-турската война 1877–1878 г., подписването на Санстефанския мирен договор и свикването на Учредителното събрание. Фронталната част на паметника е увенчана с бронзов лавров венец, дар от румънския крал Карол I в памет на загиналите румънски воители.

Паметникът „Цар Освободител“ в София, 8 юли 1906 г.

ДА – Хасково, ф. 1525, оп. 1, а.е. 124

Храм-паметникът „Св. Александър Невски“ е катедрален храм на българския патриарх. Построен е в знак на признателност към руския народ със средства, събрани от доброволни дарения. Проектиран е от руския архитект проф. Александър Померанцев, италиански възпитаник. Издигнат е на най-високото по онова време място в София. Основният камък е положен тържествено на 3 март (19 февруари ст. ст.) 1882 г. В основите на храма е вградена метална кутия, в която са записани имената на членовете на правителството. Строежът започва през 1904 г. и завърша през 1912 г. В изграждането вземат участие българи, руснаци, германци, австрийци, чехи и италианци – специалисти, архитекти, художници и каменоделци. Цялата каменоделска работа и ажурният мотив с орнаментирания кръст над западния фронтон са дело на скулптора Вилем Глос. Луи Айлер от ХанOVER прави железните

Част от строителите на храм-паметника „Свети Александър Невски“ в София.

ДА - София, ЧП 1353, оп. 1, а.е. 1

Храм-паметник „Свети Александър Невски“ в София

ЦДА, ф. 132К, оп. 3, а.е. 7

конструкции на покрива и тези на прозорците. Фирмата „Рагалер“ от Мюнхен покрива куполите с медни листове и измайсторява кръстовете върху кубетата. Виенската фабрика „Централхайзунгес Верке“ монтира отоплителната система. Дървените врати на храма са изработени при Карл Бамберг, собственик на мебелна фабрика във Виена, металната пластика на вратите – в Мюнхен, а царските двери, кръстовете, корнизите на иконостасите, короната на царския трон, полилеите, канделабрите и аплиците – немската „Шмид Зоне“.

В изграждането на храм-паметника като член, а после и като председател на комисията по строителство участва активно и известният български архитект Йордан Миланов, възпитаник на Висшето техническо училище във Виена и асистент на прочутия архитект Кьониг.

Централните хали в София

ЦДА, ф. 132К, оп. 3, а.е. 6

Народният театър е построен в периода 1904–1907 г. по проект на виенските архитекти Фердинанд Фелнер и Херман Хелмер. Живописното оформление на тавана и стените в зрителната зала е възложено на известния виенски художник Рудолф Фукс. През 1923 г. сградата е унищожена от пожар и реконструирана през 1924–1928 г. по проект на немския архитект Мартин Дюлфер и на Кирил Чапаров – български строителен инженер, завършил в Мюнхен. Освен изграждането на новата железобетонна конструкция, от Германия е доставена сценична механизация, произведена от фирмите „Круп“ и МАН.

Централните хали отварят врати през 1911 г. и се превръщат във важен търговски обект в центъра на града, символ на икономичес-

Народният театър в София, 1907 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 328

кия и градоустройствен подем на столицата в началото на ХХ в. Строителството на сградата започва през 1909 г. по проект на видния български архитект Наум Торбов, завършил Института за изящни изкуства в Букурещ през 1904 г. Наричан „майстор на пергела и чертежа“, той създава над 100 обществени и жилищни сгради – хотелите „Континентал“ и „Париж“, Софийското казино (дн. Софийска градска художествена галерия) и др. Проектът му за Централните хали е в типичния за него стил сецесион. Отличителен за сградата е издяланият върху фасадата герб на София, дело на каменоделеца Георги Киселинчев.

Централната минерална баня в София
 ДА - София, ф. 1К, оп. 5, а.е. 102

Централната минерална баня в София е построена през 1913 г. от архитектите Петко Момчилов и Йордан Миланов по идеен проект на австрийския архитект Фридрих Грюнангер. Сградата е уникална за архитектурното развитие в България не само заради новата стилистика на декорациите и взаимодействието с архитектурните елементи, но и заради фасадата си – опит за улавяне на духа на ранното българско средновековие. Мозайките са дело на художника Харалампи Тачев.

Петко Момчилов (1864–1923) е български архитект, завършил като стипендиант на Немското висше техническо училище в Прага. Като служител в Министерството на народното просвещение разработва типови проекти за шест вида общински и окръжни училищни сгради. От 1984 до 1906 г. е началник на отделение „Архитектура“ в Министерството на общите сгради, пътищата и съобщенията. По негови проекти са осъществени едни от най-емблематичните сгради на София от началото на XX в.

Ректоратът на Софийския университет е един от архитектурните символи на София. Първоначалният проект е на френския архитект Анри Бреансон, който не е реализиран. Преработен е от Йордан Миланов, който променя представителния характер на сградата, създава голяма аудитория и увеличава помещенията от 39 на 75. Изменя и фасадата и поставя от двете страни на парадния вход статуите на дарителите Евлоги и Христо Георгиеви, дело на скулптора Кирил Шиваров. Интериорът е в духа на бароковия стил, по-изразителен и пищен. Подовата мозайка е от Чехия, а мраморните облицовки са внесени от Италия. Стъклописите са на Марин Пенков и немца Ф. Майер. Външната украса е на скулпторите Михайло Парашчук, Любен Димитров и Любомир Далчев. Основният камък на Ректората е положен на 30 юни 1924 г., а тържественото му освещаване е извършено на 16 декември 1934 г.

Софийският университет, 1937 г.
 ДА - Варна, ф. 741К, оп. 2, а.е. 7

Градското казино и част от Градската градина в София ЦДА, ф. 132К, оп. 3, а.е. 6

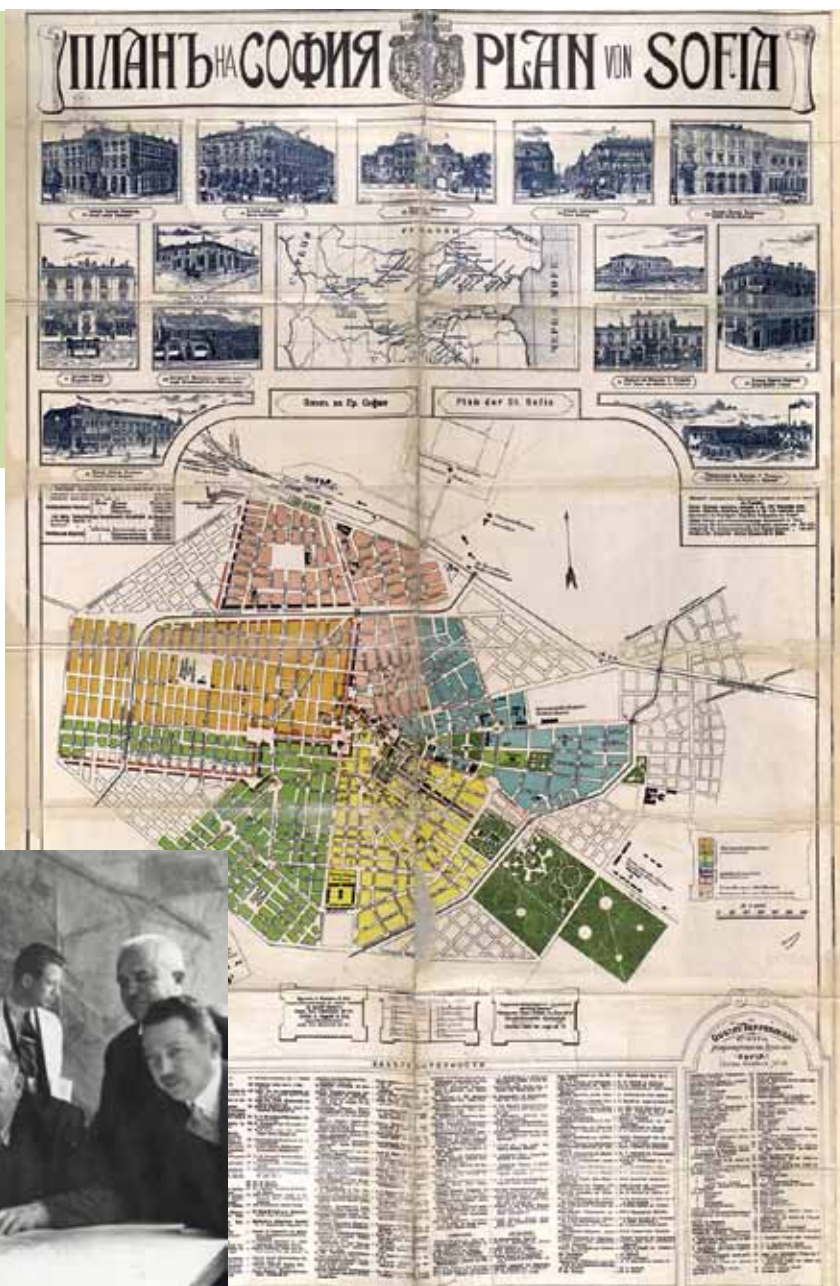
Адолф Мусман (1880–1956) е германски архитект, професор по градоустройство във Висшето техническо училище в Дрезден (1921), директор на Германския градостроителен институт. Мусман печели обявения от Столичната община международен конкурс за нов план на София, пристига в града през 1935 г. и остава 3 години. Изработва градоустройствен план на София (т.нар. план „Мусман“).

План на град София с означени забележителностите на града, нач. на XX в.

ДА - София, ф. 1К, оп. 3, а.е. 671

Подписване на плана „Мусман“ в Софийското общинско управление, 1938 г.

ДА - София, ф. 1345К, оп. 1, а.е. 320

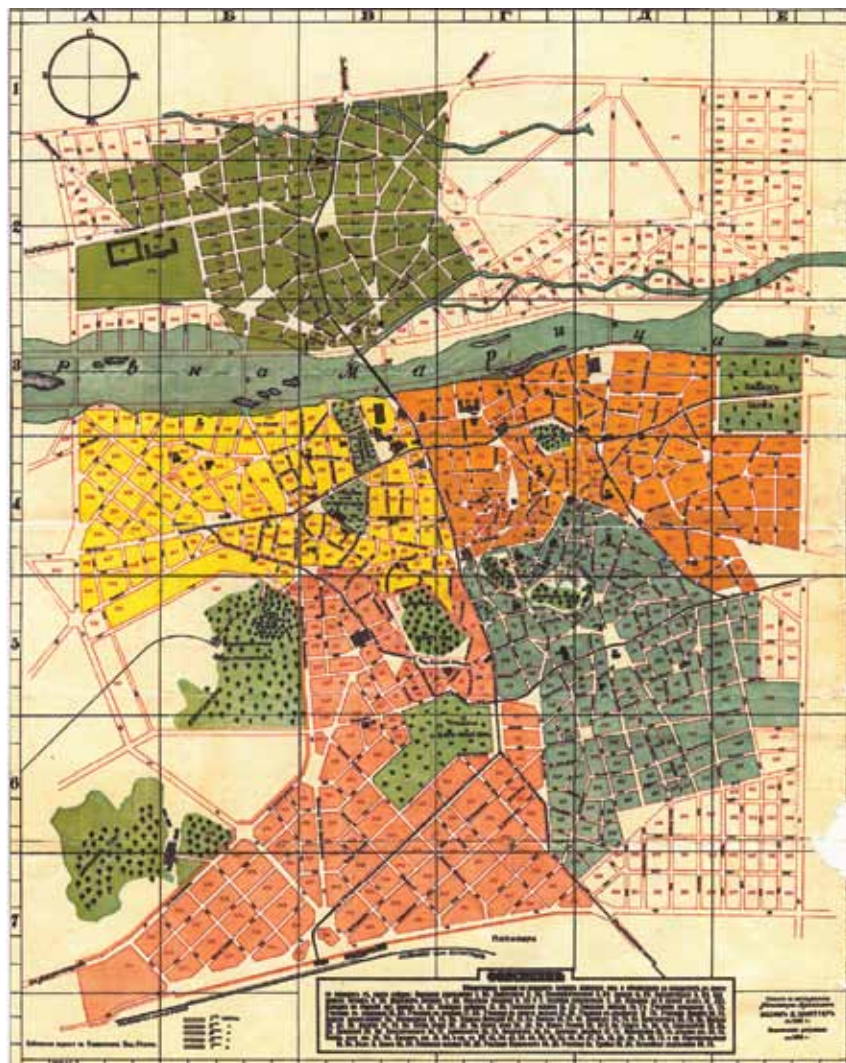

Семейството на архитект Йосиф Шнитер – съпругата му Елизабет и децата Йосиф, Иван и Елиза, 1902 г.

ДА – Пловдив, ф. 1190К, оп. 1, а.е. 39

Йосиф Вацлав Шнитер (1852–1914) е чешки архитект, инженер и геодезист. Учи във Висшата строителна политехника във Виена. Участва в Руско-турската война (1877–1878) като доброволец и след Освобождението остава да работи в Пловдив. Респектиращо е неговото присъствие в българската архитектура, носещо белезите на класицистичната вълна в европейската архитектура. Проектира и строи частни и обществени сгради – Пловдивската девическа гимназия (дн. Пловдивска градска художествена галерия), гимназиите в Сопот и Асеновград, църкви в Пловдив и Батак, хотели, частни къщи и др. Изготвя генерален градски план на Пловдив (1888–1891), трасира новия водопровод от Дермен дере (Първенец) до Пловдив.

Градоустройствен план на град Пловдив, 1896 г.

ДА – Пловдив, ф. 190К, оп. 1, а.е. 37

Пловдивската девическа гимназия

ДА – Пловдив, ф. 1190К, оп. 1, а.е. 59

Мариано Пернигони (1857–1938) е италиански архитект с изключителен принос за архитектурното изграждане на Пловдив. Пристига в България след Освобождението по покана на Католическата църква. По негови проекти са изградени сградите на Централната гара в Пловдив (1908–1912), камбанарията на Католическата катедрала „Св. Лудвиг“ (1898), новата сграда на Мъжкия католически колеж „Св. Августин“ (дн. Ректорат на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“), построена в периода 1914–1920, Духовната семинария, колежи, частни къщи и др.

Първата сграда на Френския мъжки колеж „Св. Августин“ в Пловдив (дн. Пловдивска духовна семинария), 1908 г.

ДА – Пловдив, Фотоколекция № 16160

Архитектът Мариано Пернигони и строители на първата сграда на Френския мъжки колеж „Св. Августин“ в Пловдив, 1904 г.

ДА – Пловдив, ф. 186К, оп. 1, а. е. 693

Централната гара в Пловдив, ок. 1912 г.

ДА – Пловдив, ф. 1214К, оп. 1, а. е. 267

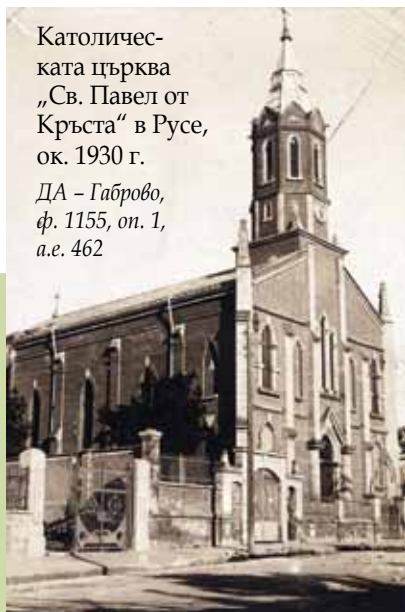

Окръжното управление в Русе (дн. Исторически музей) – първата сграда в страната, построена за административни нужди през 1882 г. по проект на австрийския архитект Фридрих Грюнангер
 ДА – Русе, ф. 788, оп. 7, а.е. 67

Бившето Музикално училище в Русе (сиропиталището на пастор Вангелман), построено през 1900–1901 г. по проект на архитект Удо Рибау
 ДА – Русе, ф. 1479, оп. 1, а.е. 199

Католическата църква „Св. Павел от Кръста“ в Русе, ок. 1930 г.
 ДА – Габрово, ф. 1155, оп. 1, а.е. 462

„Св. Павел от Кръста“ е римокатолическа църква в Русе, катедрала на Никополската епархия. Храмът е рядък образец на готическата архитектура в България. Построен е през 1890–1892 г. по проект на италианския архитект Валентино Делі'Антонио от Модена, проектирал и католическата църква във Варна. Обзаведен е с

красива дърворезба на олтарите и мебели, доставени от Бохемия. Художествените стъклописи са изработени от майстора-художник Сандор от Будапеща. В катедралата се намира най-старият запазен орган в България, доставен от германската органостроителница „Voit“, Карлсруе и монтиран през 1907 г.

Доходното здание (дн. Драматичен театър „Сава Огнянов“) в Русе е архитектурният символ на града. Сградата е построена през 1901 г. по проект на виенския архитект Петер Паул Бранк. Строежът се ръководи от архитектите Георг Ланг и Франк Шолц. Проектът за театралния салон е изработен от учителя по рисуване Турничек и Жоран Ромео – главен художник от Народния театър в Букурещ. Седемте фигури на покрива на сградата символизират изкуството, науката, земеделието, занаятите, търговията, отбраната и свободния полет на духа, като най-отгоре е символът на търговията – Меркурий.

Доходното здание в Русе
 ДА – Русе, ЧП 897

Центърът на Варна с изглед към катедралния храм „Св. Успение Богородично“, Офицерския клуб и паметника на Съединението, 1902 г.

ДА – Варна, ф. 711К, оп. 1, а.е. 13

Храм-паметникът „Св. Успение Богородично“ е един от символите на Варна, катедрала на Варненската и Великопреславска епархия на Българската православна църква. Основният камък е положен от княз Александър I на 22 август 1880 г., като първата копка е извършена със специално изработени за целта сребърни кирка и лопата. Основите са издигнати по първоначалния проект на Василий Маас по модел на храма „Св. св. Петър и Павел“ в Петерхоф. По-късно е доизградена по плана на общинския архитект чеха П. Купка. Строежът на храма е завършен през 1885 г.

Варненската девическа гимназия „Мария Луиза“ (дн. Варненски археологически музей), построена по проект на Петко Момчилов

ДА – Варна, ф. 99К, оп. 2, а.е. 6

Строежът на Варненския градски театър по проект на архитект Никола Лазаров

ДА – Варна, Ф. 711к, оп. 1, а.е. 32

Рикардо Тоскани (1857–1928) е италиански архитект с голям принос за урбанизацията и модернизацията на Бургас. Пристига в България ок. 1883 г. Председател е на Дружеството за взаимопомощ, сформирано от италиански инженери и работници, участвали като доброволци санитарни в Сръбско-българската война (1885–1886). По негов проект в периода 1897–1907 г. е построен катедралният храм „Св. св. Кирил и Методий“ в центъра на Бургас, един от символите на града. Строи много други обществени и частни сгради – хотел „Империял“, „Модерен театър“, къщи и др. През 1918 г. заедно с архитект Светослав Славов проектират пансиона на девическото училище „Св. Йосиф“ с католическия параклис.

Архитектът Рикардо Тоскани при полагане основите на църквата „Св. св. Кирил и Методий“ в Бургас, 15 август 1895 г. ДА – Бургас, ф. 860К, оп. 1, а.е. 19

Читалище „Св. Архангел Михаил“ и паметникът на благодетеля Нанчо Попович пред него са построени по проект на френския архитект Жан Антонин Мерсие. Читалищната сграда е изградена през 1896–1898 г. За контрол на строежа до завършване на основите е назначен архитект Кушич. Боровите греди за покривната конструкция са доставени от Хераклия (Мала Азия), железните греди за подовите конструкции – от Германия, а цветните глазирани тухли са от Виена. Художествената изработка на кулисите и завесата е дело на виенските художници Макс Хагендорф и Водиянски.

Църквата „Св. св. Кирил и Методий“ в Бургас
ДА – Бургас, ф. 811К,
оп. 1, а.е. 34

Читалище „Св. Архангел Михаил“ в Шумен, 30-те години на XX в. ДВИА, ф. 42м, оп. 1, а.е. 45

Граждани на разходка на мостчето пред Офицерския клуб във Видин, 1929 г.

ДА – Видин, ф. 1166, оп. 1, а.е. 79

Тома Върхота (1872–1936) е чешки строителен инженер, живял и работил в България. Проектира много жилищни и обществени сгради в градовете Видин и Шумен. Негово дело са Военният клуб във Видин (дн. Художествена галерия „Никола Петров“), Държавната болница в Шумен и др.

Църквата „Св. Троица“ в Плевен, построена по проект на градския архитект австриец от чешки произход Вячеслав Гаварда, 1907 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 344

Окръжната мъжка гимназия в Разград, построена през 1885 г. по проект на австрийския архитект Фридрих Грюнангер, по това време архитект на Разград, 1900 г.

ДА – Разград, ф. 1139, оп. 1, а.е. 86

Градската община в Разград, построена през 1893 г. по проект на чешкия инженер Ян Буфа, 1927–1930 г.

ДА – Разград, ЧП 1026

Съдебната палата в Кюстендил (дн. община Кюстендил), строена за Педагогическо училище по проект на австрийския архитект Фридрих Грюнангер, 1938 г. ДА – Кюстендил, ф. 1К, оп. 2, а. е. 178

Градското общинско управление в Добрич, построено през 1892 г. по проект на градския архитект Адолф Пеер, 1928 г.

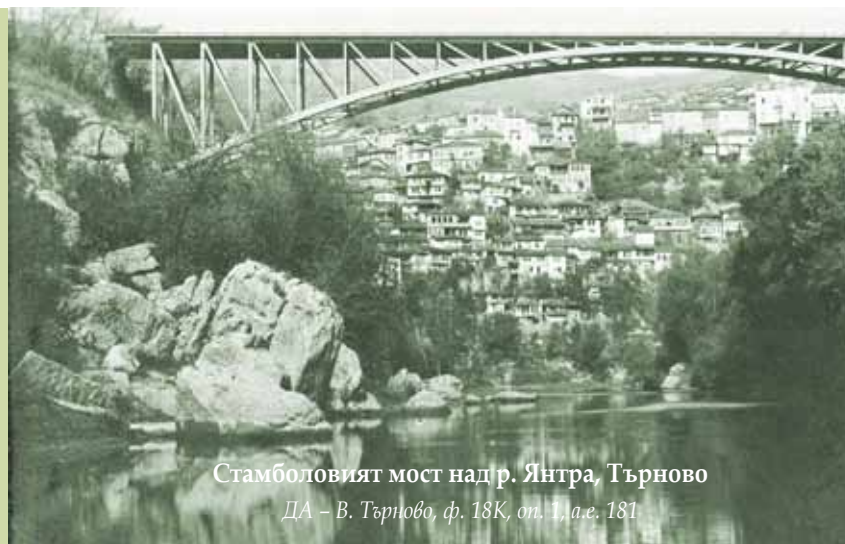
ДА – Добрич, ф. 181К, оп. 1, а. е. 201

Педагогическото училище (дн. Художествена галерия) е символ на Силистра. Построено е през 1891–1892 г. по проект на архитект Едвин Пиетрички в стил късен сецесион. Върху покрива на сградата се издига статуя на Прометей, който държи факел в ръката си.

Педагогическото училище в Силистра
ДА – Силистра, ЧП 27

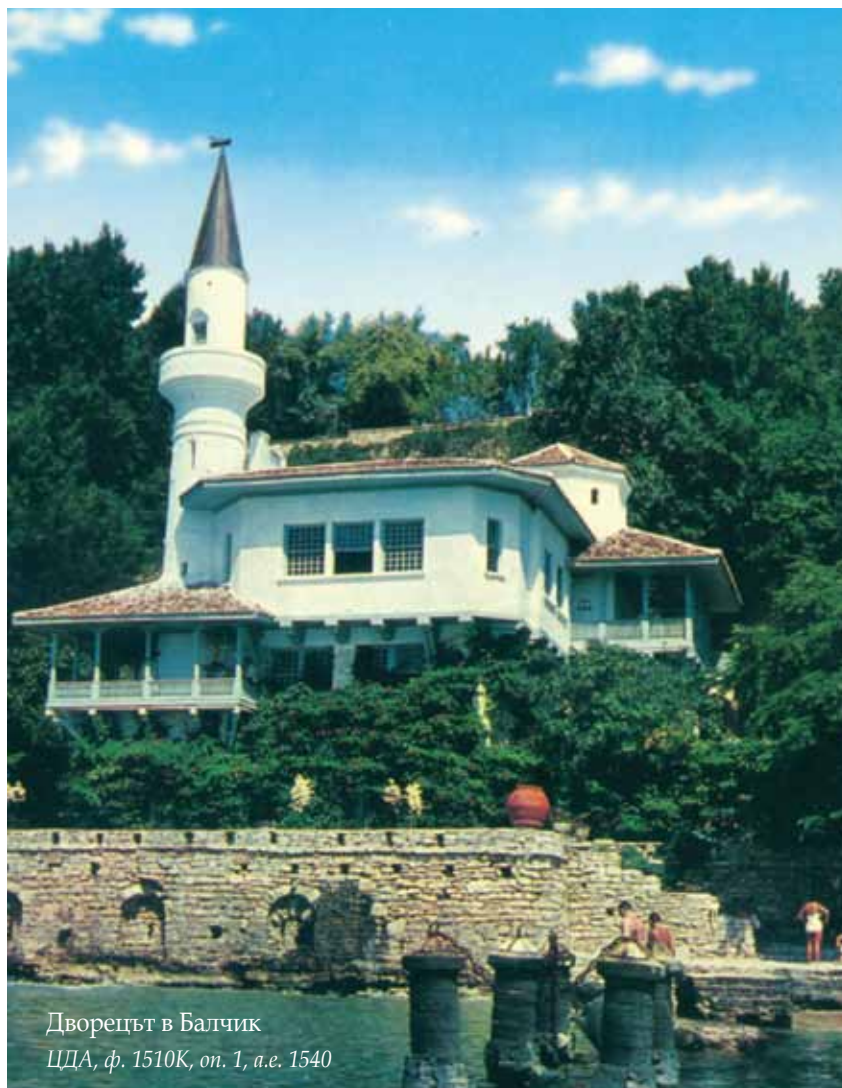
Стамболовият мост във Велико Търново е първото значимо проявление на модерното европейско мостостроене в България. Строежът на съоръжението започва през 1892 г. Проектант на връхната мостова конструкция е италианският архитект Джовани Мусути. Изпълнител на проекта е австрийската фирма за метални лярски изделия „Рудолф Филип Вагнер & Биро“, доставила части и отливки за софийските Львов и Орлов мост и Желязната църква в Цариград.

Стамболовият мост над р. Янтра, Търново

ДА – В. Търново, ф. 18К, оп. 1, а. е. 181

Дворецът в Балчик е една от забележителностите на Северното Черноморие и има статут на архитектурно-строителен паметник на културата и паметник на градинарското и парково изкуство. Дворцовият комплекс е построен през 1924–1934 г. като лятна резиденция на румънската кралица Мария Александрина Виктория де Единбург (1875–1938), шотландка по произход, която го нарича „Тихото гнездо“ („Тенха юва“). Изграден е по проект на италианските архитекти Американо и Аугустино. В оригиналната му архитектура се прелитат елементи от старобългарския, готическия, ориенталския и мавританския стил по идея на кралицата, повлияна от бахайската вяра. Впоследствие са изградени православен параклис „Успение Богородично“ („Стела Марис“), нови самостоятелни вили, традиционна възрожденска къща, вътрешни дворове в мавритански стил и чешми, върху които са изобразени митологични герои. Паркът по крайбрежието е разработен от швейцарския градинар Жул Жани и е довършен от швейцареца Карол Гутман. Градината впечатлява с огромно разнообразие на видове, с пестроцветност и създадени с много вкус композиции.

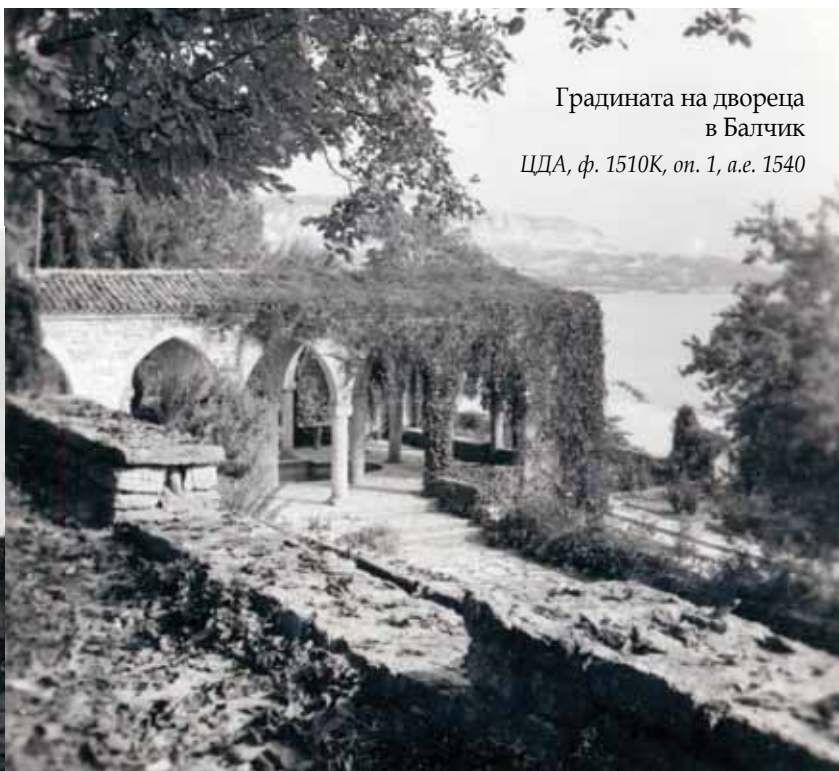

Дворецът в Балчик
ЦДА, ф. 1510К, оп. 1, а.е. 1540

Параклисът в двореца в Балчик
ЦДА, ф. 1510К, оп. 1, а.е. 1540

Градината на двореца
в Балчик
ЦДА, ф. 1510К, оп. 1, а.е. 1540

Българското парково строителство в първите години след Освобождението се свързва с творчеството и дейността на чуждите специалисти, работили по това време в България и създали по-значимите градини и зелени площи в големите селища. Стремехът е да се търси синхрон между традицията и европейските стилове в парковото изкуство. Първите специалисти са поканени, за да устроят княжеските градини, но постепенно в страната са привлечени квалифицирани паркостроители за изграждане на градини и озеленени пространства в различни градове на страната. След първоначалния прилив на чужденци, нараства и стремехът към специализирано образование както в земеделско-помологични институти и училища в Европа – Виена, Версай, Айсбург, така и в новоткрити средни земеделски училища в страната, в които преподават чужди специалисти. Появяват се и дипломирани български специалисти.

Езерото в Борисовата градина в София, 1932 г. ДА – Враца, ф. 1428, оп. 1, а.е. 66

Борисовата градина е най-големият парк в София. Първоначално се нарича Разсадник и Пипиниер, а след раждането на престолонаследника е преименувана на Княз-Борисова градина. Началото е поставено през 1882 г. по решение на Общинския съвет и е възложено на швейцареца Даниел Неф, градинар на румънския кралски двор, който изработва първия план. Работата му е продължена от неговия син Карл Неф и французина Емил Аман. През 1906 г. за главен общински градинар е назначен елзасецът Йосиф Фрай, който преустройва градината по собствен план. По негова идея е създаден Розариумът. В началото на XX в. е оформено езерото „Ариана“, край което и в едноименната бирария се събира градският елит, свири и военна музика. От 1920 г. в градината започват да се поставят бюст-паметници на видни българи. Изграждат се и редица спортни съоръжения – скаутско игрище, тенис кортове. Още през 1903 г. в северозападната част на градината е разрешено създаването на игрище на гимнастическото дружество „Юнак“, на ловджийското „Сокол“ и на колоездачното и туристическото дружество. Общината предоставя през 1924 г. място в западната част на Борисовата градина и на спортен клуб „Левски“, където през 1926 г. с доброволен труд е изграден стадион. През 1937–1939 г. е построена и къпалнята „Княгиня Мария Луиза“ по проект на архитект Борис Далчев.

Грамота за награждаване на Антон Новак с „Народен орден за гражданска заслуга“, VI ст. София, 24 май 1893 г.

ДА – Варна, ф. 739К, оп. 1, а.е. 4

Антон (Антонин) Новак (1860–1945) е чешки паркостроител. Специализира в парковете на дворците Шонбрун и Белведере във Виена. През 1892 г. пристига в България и първоначално е озеленител в Търново, където създава Градска градина и Общински разсадник. Впоследствие общината във Варна го ангажира да устрои паркове в града. Проектира Морската градина, смятана за най-красивия парк на Балканите по онова време, на която е управител от 1895 г. Създава повече от 30 парка около и във Варна, както и малък разсадник в днешната местност Боровец край Варна. През 1915 г. му е възложено управлението на лозовия разсадник и парка на детския санаториум недалеч от манастира „Св. Константин“.

Сградата на Морската зоологическа станция с Аквариум, 1914 г.
ДА – Варна, ф. 711К, оп. 1, а.е. 29

Изглед от Морската градина във Варна,
30-те години на XX в.
ДА – Варна, ф. 1К, оп. 1, а.е. 118

През 1881 г. общината във Варна обособява 26 дка за създаване на приморски парк. Поканен е чешкият паркостроител Антон Новак, който се заема с плана на инж. Анри Мартине за създаване на парк край морето. Мястото е почистено, картографирано, разработен е план за озеленяването и оформянето на цветните алеи, засадени са първите редки растения, като дървесна растителност се набавя и от чужди държави. От Цариград и Средиземноморието са донесени с каруци ценни дървесни и цветни видове. Доставки с кораби се извършват дори от Азия. През 1908 г. е решено да се създаде алея на възрожденците и са издигнати паметници на видни българи.

Новопостроените морски бани във Варна, 1926–1930 г.
ДА – Варна, ф. 810К, оп. 1, а.е. 64

През 1921 г. Варна е обявен за курортен град и започва изграждането на нови морски бани. Поръчката е възложена на чешката фирма „Пител Браузеветер“. Основният камък е положен през 1925 г., а на 12 юли 1926 г. баните са тържествено открити. Масивната постройка е изградена във формата на буквата „Ш“ и има два етажа с около 1000 кабини.

Стълбището пред новите морски бани и Морската градина във Варна
ДА – Варна, ЧП 277

Цар-Симеоновата градина в Пловдив е изградена по повод провеждането през 1892 г. на Първото българско земеделско-промишлено изложение. За по-малко от година швейцарецът Люсиен Шевалас като озеленител, с помощта на сънародника си – проектанта Анри Майер, оформят терена за изложението и успяват да го превърнат във великолепна градина.

Градината „Цар Симеон“ в Пловдив, 1908 г.

ДА – Пловдив, ф. 1214К, оп. 1, а.е. 216

91

България и Европа

Люсиен Шевалас (1840–1921) е швейцарски градинар-паркостроител. Работи в Париж и Цариград, в дворецовите градини на Наполеон III и султан Абдул Азис. Пристига през 1880 г. в Пловдив по покана на Алеко Богориди като княжески градинар и остава до края на живота си. Завежда общинската служба по озеленяване, създава Цар-Симеоновата градина, Княжеската градина (близо до р. Марица, на мястото на площад „Съединение“ и Военната палата), „Пепиниерата“ (на мястото на Сточна гара), озеленява улици и хълмовете Бунарджика и Сахат тепе и др. По негов проект и с личното му участие са изградени и първите разсадници в София, Варна, Велико Търново и Кричим. През 1893 г. създава първата градина в курорта Хисар край днешната баня Топлица.

Градската градина и театърът в Русе, 1908 г. ДА – Русе, ф. 59, оп. 1, а.е. 265

Градската градина Русе е създадена през 1890 г. на площ от 15 дка, собственост на големия русенски фабрикант Андрея Тюрियो. На следващата година за нейното залесяване е поканен Фердинанд Холубар, а паркостроителят Рихард Нойвирт прибавя екзотични растения (палми, бананови храсти и др.).

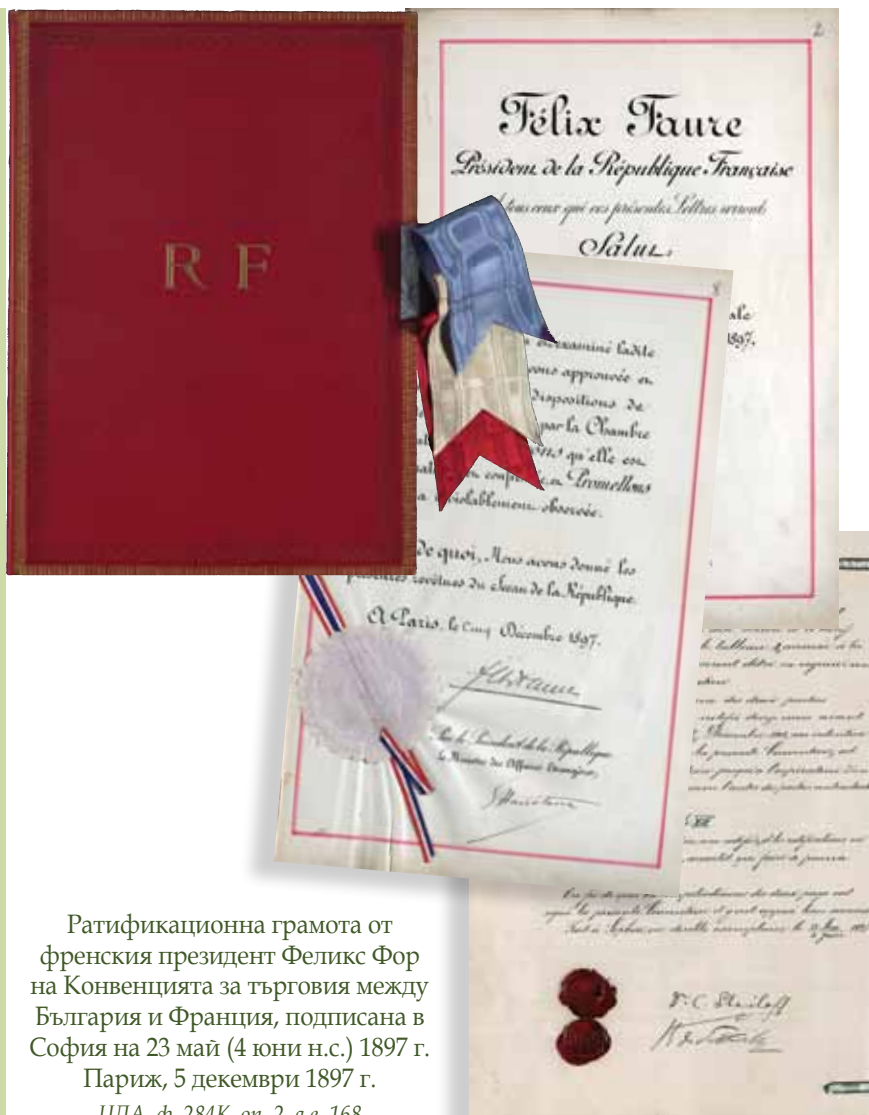
Данаил Гюлеметов (1873–1948), завършва Кантоналното градинарско училище в Женева през 1895 г. и специализира в Националното градинарско училище във Версай, Франция (1895–1896). Работи като преподавател в Средното лозаро-овощарско училище в Плевен. Особен интерес представляват създадените от него в пейзажен стил паркове в Плевен – разширението на Градската градина, Скобелевия парк, Мавзолея-костница и Къщата-музей на „Цар Освободител Александър II.

Градската градина в Плевен, ок. 1907 г. ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 344

VI. КЪМ МОДЕРНО СТОПАНСТВО

Създаването на самостоятелна държава създава условия България да постигне забележителни резултати във всички сфери на обществено-политическия и стопанския живот. Държавата провежда политика на протекционизъм в защита на младата индустрия, ангажира се с изграждането на единна транспортна и съобщителна система, полага основите на банковото и кредитното дело. Основани са редица промишлени предприятия с чужди инвестиции. Външната търговия се преориентира към модерния европейски пазар, сключени са и първите търговски спогодби, регламентирани отношенията с европейските държави. В продължение на три десетилетия икономиката набира сили и изживява буен подем, определян в Европа като „българското стопанско чудо“, прекъснат от войните през 1912–1918 г.

Ратификационна грамота от френския президент Феликс Фор на Конвенцията за търговия между България и Франция, подписана в София на 23 май (4 юни н.с.) 1897 г. Париж, 5 декември 1897 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 168

Ратификационна грамота от германския император Вилхелм II на Договора за търговия, митници и навигация между Германия и България, подписан в Берлин на 1 август 1905 г. Берлин, 6 януари 1906 г.

ЦДА, 284К, оп. 2, а.е. 17

Откриването на железния мост с жп линия над р. Теке дере край Шумен, чиято конструкция е изработена, доставена и монтирана от фабриката „Лаухамер“ в Германия, 1896 г.

ДА - Шумен, ф. 33К, оп. 3, а.е. 91

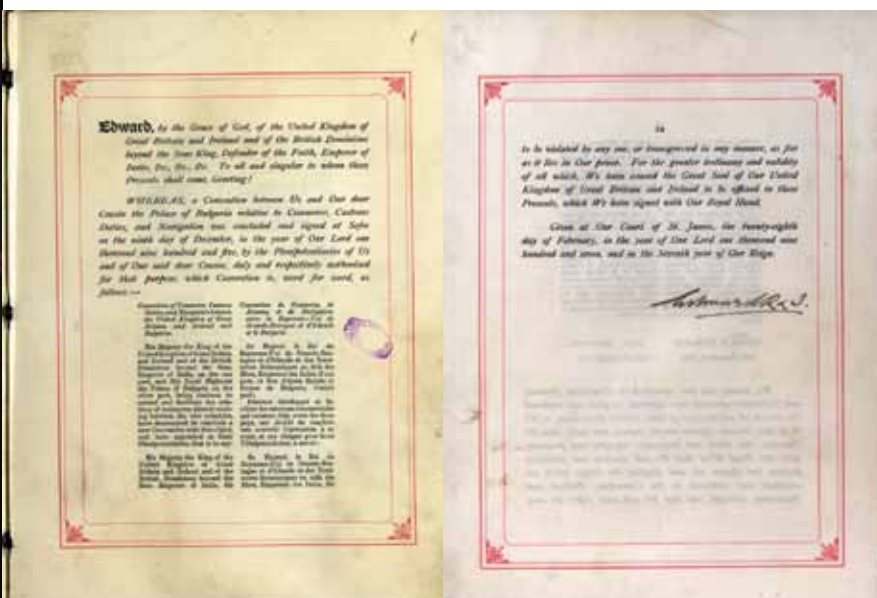
Ратификационна грамота от английския крал Едуард VII на Конвенцията за търговия, митници и навигация между Обединеното кралство Великобритания и Ирландия и България, подписана в София на 26 ноември (9 декември н.с.) 1905 г. Двореца Сейнт Джеймс, 28 февруари 1907 г.

ЦДА, 284К, оп. 2, а.е. 16

93

България и Европа

Тържествено заседание на Търговската камара с членове на румънска делегация, 30-те години на ХХ в.

ЦДА, ф. 3К, оп. 12, а.е. 2891

Ратификационна грамота от финландския президент Пер Евинд Свинхувуд на Търговската спогодба между България и Финландия, подписана в София на 27 октомври 1936 г. Хелзинки, 30 декември 1936 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 163

Спогодба за уреждане на стокообмена и плащанията между България и Испания, подписана в София на 26 юни 1931 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 64

Спогодба за плащанията между България и Естония, подписана в София на 12 февруари 1938 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 59

Конвенция за облагодприятване на стокообмена между България и Белгия, подписана в София на 1 април 1936 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 15

Фабриката за спирт и ориз на швейцареца Кристиан Август Бомонти, основана в Пловдив

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 511

Коларската фабрика на чеха Йосиф Комещик, основана в София през 1893 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 511

Пивоварната фабрика на чехите братя Прошекови, основана в София през 1884 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 511, л. 101

Пивоварница „Каменица“, основана от швейцарците Рудолф Фрик, Фридрих Сулцер и Кристиан Август Бомонти в Пловдив през 1882 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 511

„Гранитоид“ АД (приемник на създаденото през 1908 г. Първо българско дружество за бетонна и асфалтна промишленост), основано от група индустриалци и търговци и германския предприемач Едуард Наудасер в София през 1912 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 511

Проекти на Харалампи Тачев на кутии за цигари на тютюневата фабрика „Орел“ в Стара Загора

ЦДА, ф. 2005К, оп. 1, а.е. 698; оп. 2, а.е. 37

Проекти на Харалампи Тачев на кутии за цигари на тютюневата фабрика „Рила“ в София

ЦДА, ф. 2005К, оп. 2, а.е. 40

Проект на Харалампи Тачев на търговска марка на тютюневата фабрика „Зора“ в Пловдив

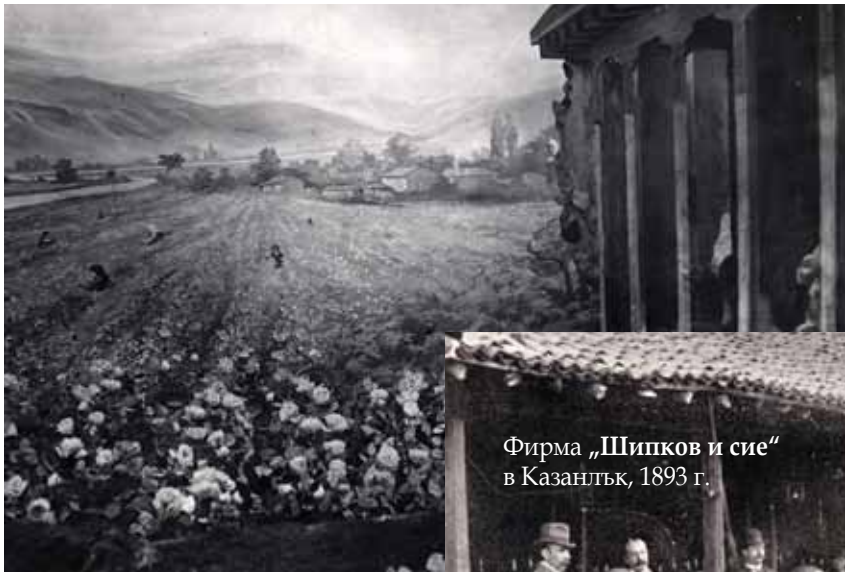
ЦДА, ф. 2005К, оп. 1, а.е. 548

Кореспонденция на тютюневите кооперации „Македонски тютюни“ в Неврокоп (Гоце Делчев), „Български джебел“ – с. Райково и др. за продажба на тютюни в Полша, Чехия, Германия и други европейски страни, 20-те и 30-те години на ХХ в.

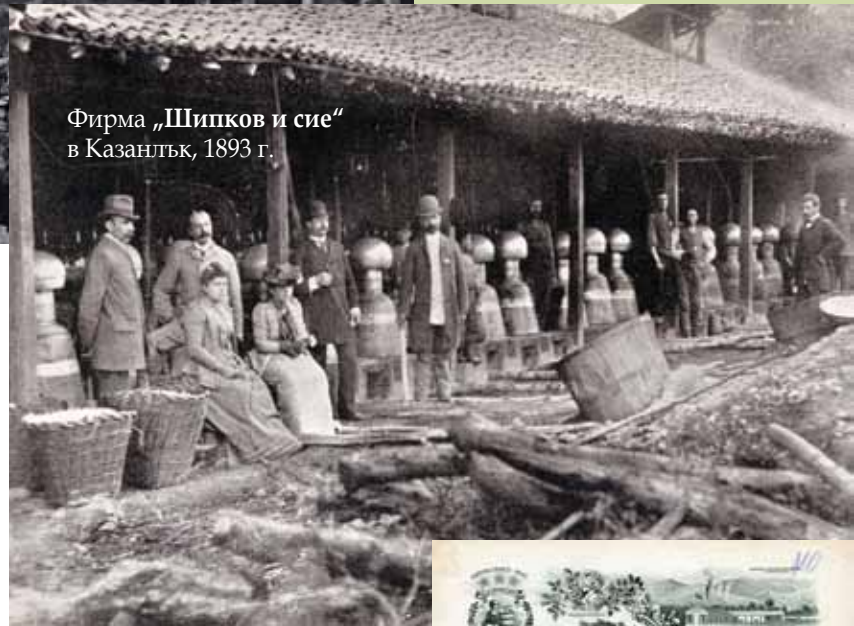
ДА – Благоевград, ф. 108К;
ДА – Смолян, ф. 135К

Диорама на Розовата долина в Българската секция на Балканското изложение в Лондон през 1907 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 338, л. 12

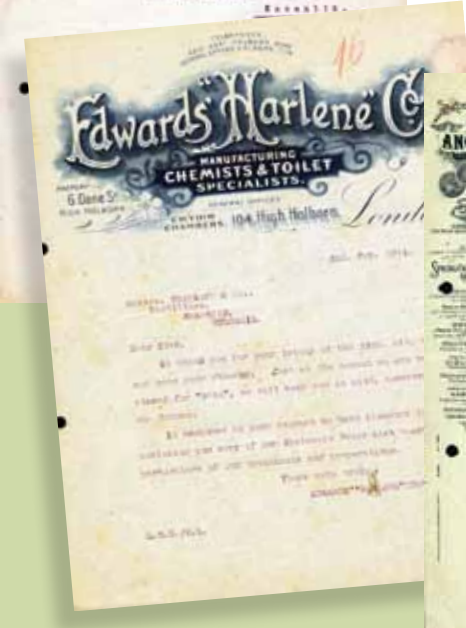

Фирма „Шипков и сие“ в Казанлък, 1893 г.

Кореспонденция на фирма „Шипков и сие“ в Казанлък с английски, италиански, германски и др. фирми за търговията с розово масло, кр. на XIX – нач. на XX в.

ДА – Стара Загора, ф. 43К, оп. 2, а.е. 7, 9, 11, 12, 14

VII. ПРОСВЕТНИ ИЗМЕРЕНИЯ

Константин Иречек (1854–1918) е чешки историк, добре познат като автор на „История на българите“, той е поканен да организира учебното дело в страната. Пристига в България още през 1879 г. и е назначен за главен секретар в Министерството на народното просвещение.

Д-р Константин Иречек, 1874 г.
ЦДА, ф. 600К, оп. 1, а.е. 1852

В периода 1881–1882 г. е министър на народното просвещение, а след това председател на Учебния съвет и директор на Народната библиотека в София. Значими са неговите заслуги за създаване на редица културни институти и за опазването на българските старини.

Българското образование след Освобождението запазва своя висок обществен престиж и светски характер. Основава се на добрите традиции от периода на Възраждането, като се взаимстват и модерни европейски модели и програми. Поради липсата на подготвени учители са привлечени чужденци – най-вече чехи, словаци и хървати. Сред тях на първо място е приносът на чехите братя Шкорпил, основатели на българската археологическа наука и музейно дело. Чужденците преподават предимно специалните дисциплини – класически езици, естествознание, физика и др., подготвят учебни помагала. Дело на Ян Брожка са учебници и речници по латински, на Франтишек Сплитек – по немски език, дескриптивна геометрия и математика, на Лудвиг Лукаш – по химия, физика, геометрия и рисуване, а на Антонин Шорурек – по геометрия и краснопис. Под европейско влияние започват да се изучават и нови предмети. Въвежда се системата на Август Абрахамсон за трудово обучение, привличат се швейцарски учители за преподаватели по физическо възпитание и се създават вечерни и неделни училища по скандинавския образец.

Карел Шкорпил (1859–1944) е учител по математика, естествознание, технически науки и рисуване в Пловдив, Сливен, Варна, Русе и Велико Търново. Директор е на Варненския археологически музей, преподава в Морското машинно училище и Търговското училище във Варна.

Членовете на археологическото дружество във Варна, между които и Карел Шкорпил, 1936 г.

ДА – В. Търново, ф. 959К, оп. 2, а.е. 47

Пред гроба и паметната плоча на Херман Шкорпил в местността Джанавара до Аспарухово, Варна

ДА – Варна, ф. 711К, оп. 1, а.е. 55

Вацлав Херменгилд (Херман) Шкорпил (1858–1923) е учител в Пловдив, Сливен, София, Русе и Варна. Извършва редица археологически проучвания, уредник на Варненския археологически музей и председател на Варненското археологическо дружество. Подготвя първата геологическа карта на България, прави сбирка от минерали и растения от страната.

Антон Безеншек (1854–1915) е словенски езиковед, публицист, специалист по стенография и учител. Приспособява стенографската система на Габелсбергер към южнославянските езици. По покана на българското правителство през 1879 г. пристига в София като главен стенограф в Народното събрание. В периода 1884–1905 г. е гимназиален учител в Пловдив, въвежда предмета етика в учебния план и прилага съвременни методики за преподаване на чужди езици. От 1911 г. преподава в Софийския университет, публикува редица съчинения за България на словенски език.

Ангел Букорещлиев, Антон Безеншек и хористи от Пловдивското певческо дружество сред гостуващи музиканти от Хърватска, юни 1886 г.

ДА – Пловдив, ф. 1193К, оп. 1, а.е. 28

Владислав Шак – чех, преподавател по математика и физика в Сливен и София и във Висшето училище, член-основател на Българското физико-математическото дружество, дългогодишен председател на дружеството „Чех“ в София

ДА – Сливен, ф. 93К, оп. 2, а.е. 18

Теодор Монин – чех, учител по математика в Сливен, от 1889 г. преподава във Висшето училище в София

ДА – Сливен, ф. 93К, оп. 2, а.е. 18

Карл Любек – германец, учител по латински и немски език в Априловската гимназия в Габрово (1894–1899 г.)

ДА – Габрово, ф. 288, оп. 7, а.е. 39

Леон Барбар – австриец, учител по немски език в Априловската гимназия в Габрово (1906–1907 г.)

ДА – Габрово, ф. 288, оп. 7, а.е. 39

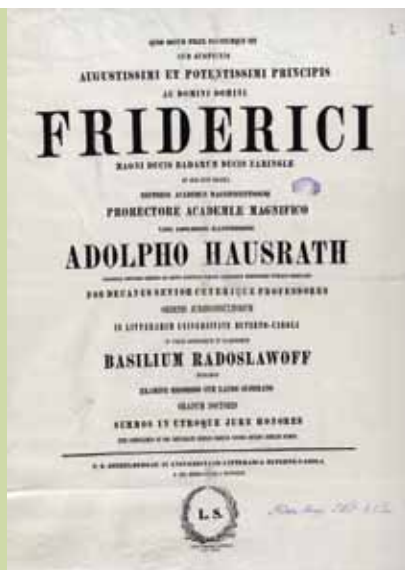
Геза Фехер (1890–1955) е унгарски археолог. Работи в България от 1921 до 1944 г., член на Българското археологическо дружество (1924), чуждестранен член на Българската академия на науките (1943). Той е един от основоположниците на прабългаристиката. Взема участие в археологическите разкопки в Абоба (Плиска), Преслав, Мумджилар, Енидже, проучва основно Мадарския конник.

Професор Геза Фехер с членове на управителното тяло на сдружение „Българска старина“ в Шумен, 1929 г.

ДА – Шумен, ф. 654К, оп. 1, а.е. 210

Още през Възраждането се формира традицията млади българи да получават образование си в реномирани европейски университети. След 1878 г. тази тенденция се засилва, а държавата ги насърчава, отпускатки стипендии и парични помощи. Най-много български младежи се насочват към големите университети в Германия, Франция, Русия и Чехия. От средата на осемдесетте години на XIX в. много от тях се завръщат в България, постепенно заместват чуждите преподаватели и дават своя съществен принос в образователното дело.

Диплом на Васил Радославов (министър-председател 1886–1887, 1913–1918 г.) за придобиване на научна степен „доктор по право“ от Университета в Хайделберг, 1882 г.

ЦДА, ф. 313К, оп. 1, а.е. 9

Диплом на Александър Стойков за завършено образование по химия от Женевския университет, 13 май 1911 г.

ДА – Пловдив, ф. 1018К, оп. 1, а. е. 4

Свидетелство на Нено Димов за завършено обучение от Лайпцигската консерватория, 6–30 юли 1902 г.

ДА – Русе, ф. 629К, оп. 1, а.е. 6

Роза Белчева със състуденти по медицина в Женева в национално швейцарско облекло, 1912 г.

ДА – София, ф. 1387К, оп. 1, а.е. 47

Членовете на Българското студентско дружество „Братство“ в Лозана, Швейцария, 1910 г.

ДА – София, ф. 1345К, оп. 1, а.е. 309

Диплом на Иван Воденичаров за завършено висше медицинско образование от Университета в Неапол, Италия, 2 юли 1921 г.

ДА – Бургас, ф. 826К, оп. 1, а.е. 3

Студентска книжка на Петко Герасимов от Висшето техническо училище в Прага, 1913 г.

ДА – Пазарджик, ф. 1313, оп. 1, а.е. 279

Диплом на Неделчо Куюмджиев за присъждане на степен „доктор по право“ от Нов брюкселски университет, 17 юли 1914 г.

ДА – Търговище, ф. 496К, оп. 2, а.е. 3

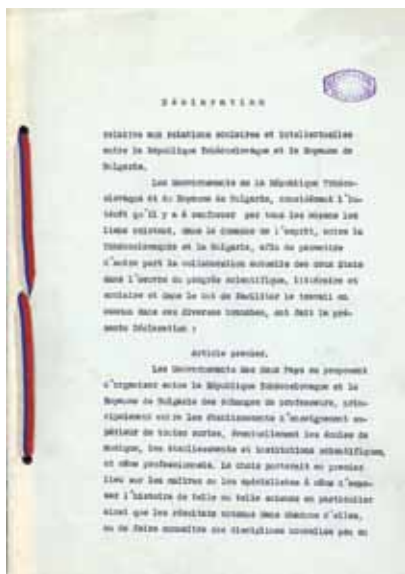
Студентски бал на български студенти в Прага, 1914 г.

ДА – Пазарджик, ф. 1313, оп. 1, а.е. 339

Диплом на Боян Чинков от Техническия университет в Берлин, 11 юли 1925 г.

ДА – Пловдив, ф. 1196К, оп. 1, а.е. 3

Декларация за взаимно сътрудничество в учебното дело и интелектуалните връзки между България и Чехословакия, подписана в София на 19 декември 1935 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 190

Конвенция за учебното дело между България и Франция, подписана в София на 17 декември 1936 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 176

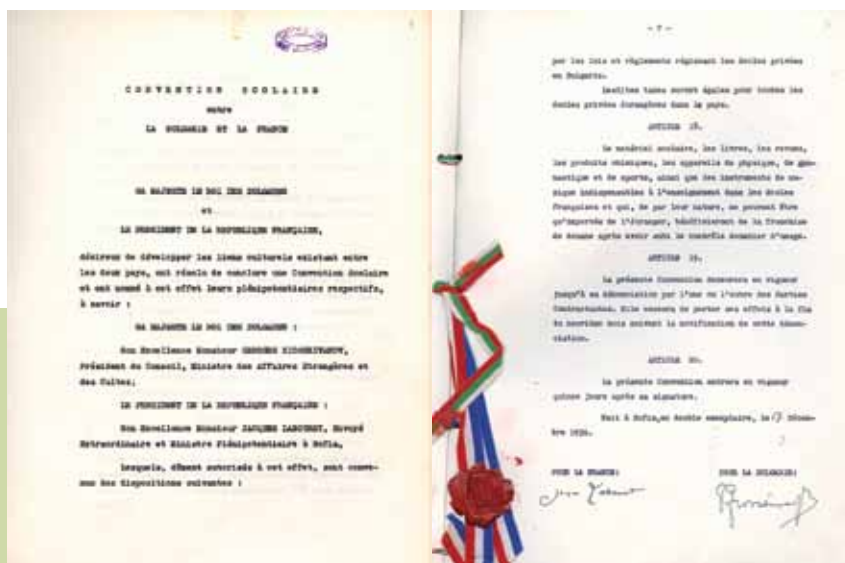
Удостоверение на д-р Тонка Тонева за завършен курс по кожно-венерически заболявания от болница „Св. Луис“ в Париж, 30 октомври 1926 г.

ДА - Кърджали, ф. 268К, оп. 1, а.е. 14

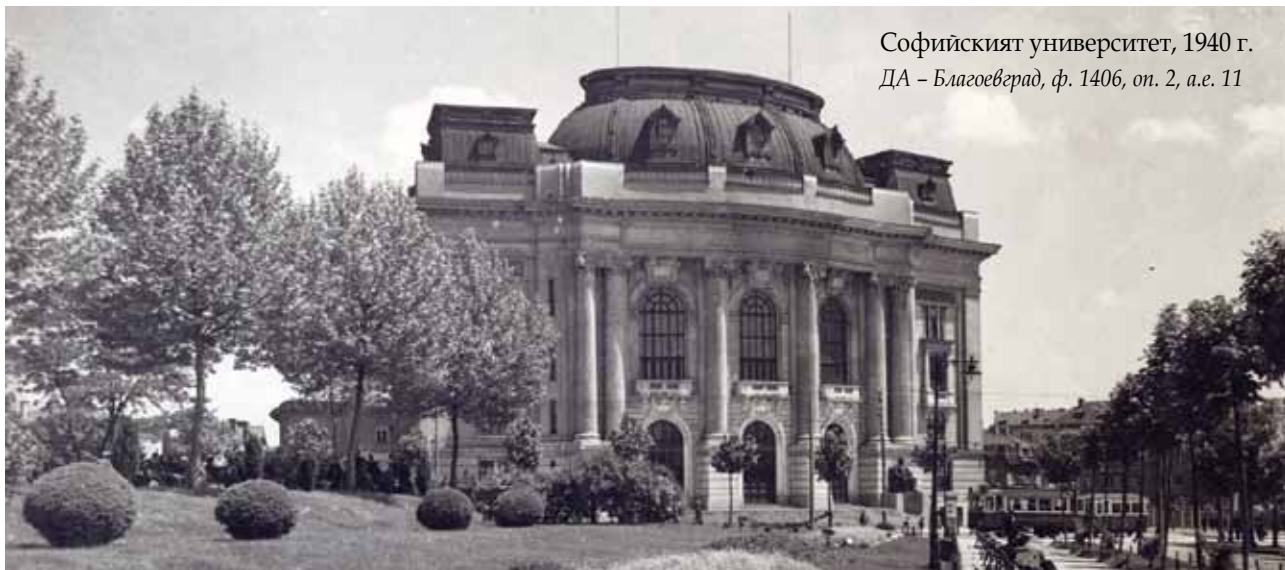

Участници в курса за специализация по кожно-венерически заболявания, проведен в болница „Св. Луис“ в Париж, 1926 г.

ДА - Кърджали, ф. 268К, оп. 1, а.е. 14

Конвенция за учебното дело между България и Франция, подписана в София на 17 декември 1936 г.

Софийският университет, 1940 г.
 ДА - Благоевград, ф. 1406, оп. 2, а.е. 11

Покана от Университета в Гьотинген до Софийския университет за участие в честването на 200-годишния му юбилей, 1937 г.

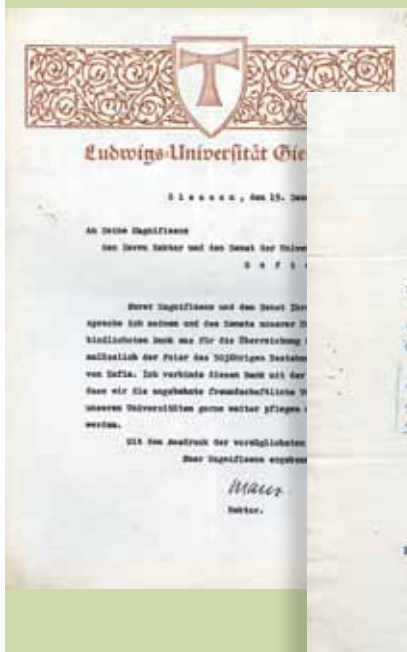
ДА - София, ф. 994К, оп. 2, а.е. 62

Писмо от председателя на Атинската академия до ректора на Софийския университет за получения почетен медал по повод 50-годишнината на университета. Атина, 1 септември 1939 г.

ДА - София, ф. 994К, оп. 2, а.е. 90

Кореспонденция на Софийския университет с университети в чужбина по повод честването на 50-годишния му юбилей през 1939 г.

ДА - София, ф. 994К, оп. 2, а.е. 90, 96

Френският мъжки колеж „Св. Августин“ в Пловдив е основан от Конгрегацията на успенците и е едно от най-важните католически културни средища в страната. Открит е на 3 януари 1884 г., а от учебната 1893–1894 г. към него е създаден пансион. През 1904–1908 е изградена нова, модерна триетажна сграда (дн. Пловдивска духовна семинария), проектирана от италианския архитект професор Мариано Пернигони. През 1914 г. е положен основният камък на нова пететажна сграда извън града, също по проект на Мариано Пернигони, открита официално през 1921 г. (дн. Ректорат на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“). През 1923 г. ръководството на колежа строи игрището „Св. Августин“, където се провеждат футболни, баскетболни, волейболни и тенис мачове (дн. на това място се намира стадион „Христо Ботев“). Учебното заведение разполага с богата библиотека, духов оркестър, химическа лаборатория, спортна база и педагогически музей. Възпитаниците създават училищната благотворителна организация „Сен Венсан де Пол“ и ученическото религиозно-нравствено дружество „Млада гвардия“. Първоначално в колежа съществуват два отдела – за наука и за литература, от 1908 г. е разкрит търговски отдел, уреден съобразно програмата на Висшето търговско училище в Марсилия.

Празнично представление на младите артисти от колежа по повод честването на 50-годишния юбилей на училището, 1934 г.

ДА – Пловдив, ф. 1026К, оп. 1, а.е. 34

Сградата на колежа, строена през 1914–1919 г. ДА – Пловдив, ф. 1026К, оп. 1, а.е. 34

Преподавателят Пер Пласид с класа по търговия, 1922–1923 г.

ДА – Пловдив, ф. 186К, оп. 1, а.е. 681

Ученици от църковния хор, 1905–1906 г.

ДА – Пловдив, ф. 186К, оп. 1, а.е. 666

Френският католически лицей „Св. Андрей“ в Пловдив, 1892 г.
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 327

Френският католически лицей „Св. Андрей“ в Пловдив е открит от Конгрегацията на успенците още преди Освобождението по инициатива на епископ Андреа Канова. До 1907 г. училището се управлява от отците-успенци, а след това е поверено на мирските свещеници от епархийския клир.

Пансионът на Френския девически колеж „Св. Йосиф“ в Пловдив, 1925 г.
ДА – Пловдив, Фотоколекция № 8736

Ученички от Френския девически колеж „Св. Йосиф“ в Пловдив на тържествено шествие за освещаване паметна плоча на Алфонс дьо Ламартин в Пловдив, 1923 г.

ДА – Пловдив, ф. 186К, оп. 1, а.е. 680

Френският девически колеж „Св. Йосиф“ в Пловдив е открит през 1899 г. и се ръководи от сестрите на Девическата конгрегация Свети Йосиф на Явлението. Има четири отделения, два подготвителни класа и шест гимназиални класа. Разполага със собствена сграда със спални, трапезария и богата библиотека.

Италианското училище „Виторио Алфиери“ в Пловдив е открито в началото на учебната 1926/1927 г. в своя собствена сграда на ул. „Иван Вазов“. По-късно прераства в Италианска кралска смесена гимназия с търговски отдел. Целта му е чрез изучаване на езика да се развият търговско-икономическите връзки между България и Италия.

Сертификат на Италианското училище в Пловдив, 1934 г.

ДА – Пловдив, фотоколекция № 2014

Откриване на новата сграда на училището, 1927 г.

ДА - Пловдив, ф. 59К, оп. 1, а. е. 71

Юбилейна книжка на Немското училище в Пловдив, 1926 г.

ДА - Пловдив, ф. 59К, оп. 1, а. е. 28

Немското училище (Дойче шуле) в Пловдив е открито през 1901 г. отначало със забавачница и първоначални класове, а след това и с три прогимназиални класа. Обучението е на немски език, а българската география, литература и история се изучават на български език. Първият директор е Алфред Бьокл, а по-късно от Берлин идва Алфред Ахтерберг. Издръжката на училището се покрива изцяло от таксата на учениците. През 1927 г. е открита нова сграда.

Ученици от първоначалната степен на училището, ок. 1926 г.

ДА - Пловдив, ф. 59К, оп. 1, а. е. 71

Афиш за спортно тържество в училището, 1935 г.

ДА - Пловдив, ф. 59К, оп. 1, а. е. 29

Свидетелство на Методи Бацелов от Частното немско първоначално училище в Пловдив, 17 юни 1936 г.

ДА - Пловдив, ф. 59К, оп. 2, а. е. 10

Ученички пред колежа „Св. Йосиф“ в София, 1913 г.
ДА - Перник, ф. 1035, оп. 1, а. е. 47

Френският колеж „Св. Йосиф“ в София е девическо католическо училище. Открито е по идея на отец капуцин Тимотей Строна с помощта на сестрите йосифинки през 1880 г. Учебната програма е съставена напълно в духа на френската образователна система. През 1915 г. училището е признато за основно, а през 1925 г. за средно учебно заведение. Колежът се е помещавал в комплекс от сгради до католическата катедра „Св. Йосиф“ в София.

Възпитаници на Италианската гимназия в София, 1940 г.
ДА - Кюстендил, ф. 302К, оп. 1, а. е. 18

Удостоверение на Секула Секулов за завършен II клас на немския отдел на Мъжкото католическо училище „Св. Кирил и Методий“ в София, 1914 г.
ЦДА, ф. 2010К, оп. 1, а. е. 1

Възпитаници на Румънския лицей в София, 1943 г.
ДА - Видин, ф. 835Б, оп. 1, а. е. 34

Френският колеж „Нотр Дам дьо Сион“ в Русе е девическо католическо училище. Основан е през 1897 г. от френски монахини от Конгрегацията на Дева Мария от Сион. За директор е назначена майка Мария Таде. Училището съществува като екстернат „Санкта Мария“, посещаван от момичетата от града, и интернат (пансион), в който живеят и учат деца от други градове. Сградата на колежа (дн. Английска езикова гимназия) е построена през 1908 г. по проект на Мариано Пернигони. Почти всички дисциплини се изучават на френски език, учебниците се доставят от Франция. Освен изучаване на чужди езици, момичета усвояват уменията на домакиня.

Грамота от Девическия френски пансион „Нотр Дам дьо Сион“ в Русе, 1927 г.

ДА – Русе, ф. 763, оп. 1, а.е. 1

Захаринка Захари Стоянова като ученичка във френския пансион „Нотр Дам дьо Сион“ в Русе, 1906 г.

ДА – Русе, ф. 12К, оп. 2, а.е. 31

Тонка Никола Обретенова като ученичка във френския пансион „Нотр Дам дьо Сион“ в Русе, 1906 г.

ДА – Русе, ф. 12К, оп. 2, а.е. 22

Френският колеж „Св. Йосиф“ в Бургас е девическо католическо училище, съществувало в края на XIX в. и първата половина на XX в. Открито е от монахините от Конгрегацията Св. Йосиф на Явлението. През 1918 г. са изградени пансион и католически параклис „Св. Йосиф“ в неоготически стил по проект на архитектите Рикардо Тоскани и Светослав Славов. През 1931 г. обучението достига до шести гимназиален клас.

Сградата на пансиона, построена през 1918 г.

ДА – Бургас, ф. 1755, оп. 1, а.е. 8

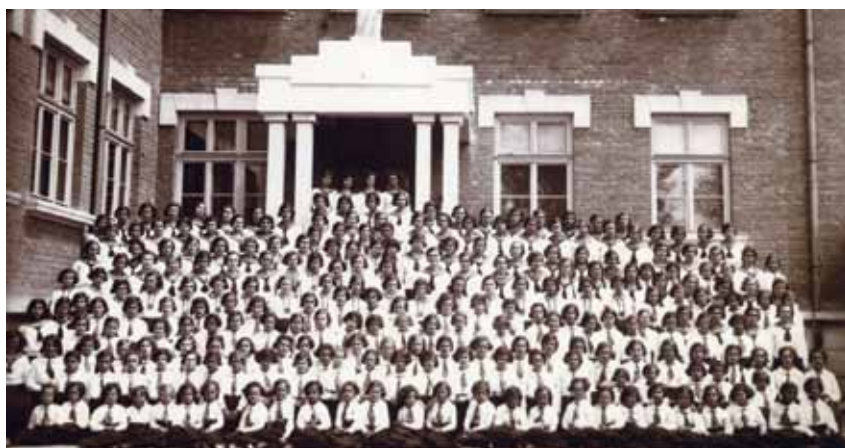
Ученички от пансиона „Сент Андре“ – Варна
 ДА – Добрич, ф. 293К, оп. 2, а.е. 75

Ученички от колежа с преподавателя им архимандрит Инокентий (Илия Петров Софийски), 1937 г.
 ДА – Варна, ф. 744К, оп. 1, а.е. 10

Френският девически колеж „Сент Андре“ във Варна е издържан от католическия орден „Асомпсион“ („Успение Богородично“), ръководен от френската Конгрегация на сестрите облатки-успенки. В училището се преподава на френски език. Първоначално се помещава в къща, принадлежаща на Италианското консулство. През 1897 г. монахинята Мария Андре изгражда двуетажно начално училище, което по-късно прераства в прогимназия. През 1902 и 1909 г. по проект на Мариано Пернигони е построена сграда на колежа. През 1922 г. училището се премества в първоначалната си сграда, която е надстроена и в нея през 1940 г. се настянва и Немското училище. През 1933 г. колежа е признат за реална гимназия.

Френският колеж „Сен Мишел“ („Св. Михаил“) във Варна е мъжко католическо училище. Основано е като клон на Пловдивския колеж през 1899 г. от монаси от Конгрегацията на успенците. Сградата на училището е построена през 1905 г. по проект на Мариано Пернигони. В двора е изграден и параклисът „Св. Архангел Михаил“. Преподаването е на френски и по френски учебници, а на български се изучават български език, история и география. Към колежа са организирани хор и фанфарна музика, отбори по футбол, баскетбол и волейбол. Колежа е закрит през 1934 г., а сградата съборена.

Ученички от колежа пред сградата на училището, 30-те години на XX в.
 ДА – Варна, ф. 744К, оп. 1, а.е. 8

Възпитаници на колежа с преподавателя им архимандрит Инокентий (Илия Петров Софийски), 1932–1933 г. ДА – Варна, ф. 744К, оп. 1, а.е. 8

VIII. КУЛТУРНИ ПАРАЛЕЛИ

След политическото освобождение на България през 1878 г. се изгражда институционалната система на културата, поставя се началото на българския театър и опера. Държавата стимулира литературата, изящните изкуства, музиката и театъра, съдейства за популяризирането им в чужбина на международни изложения, художествени и етнографски изложби. Български изпълнители и творци, танцови и песенни фолклорни ансамбли триумфират на международната сцена и пренасят постиженията на европейската култура в страната. Културното развитие е силно повлияно от специфичната българската душевност и светоусещане, но и от постоянния стремеж за синхрон с европейските тенденции.

След 1878 г. и в областта на културата особено силно е присъствието на чужденците. Поради липсата на подготвени кадри за военните духови оркестри е сключен договор за ангажиране на музиканти и духови инструменти от частната военномузикална школа на Павлис в Прага. Пристигналите чехи са зачислени като капелмайстори в армията. Те използват българския фолклор и създават музикални обработки за нуждите на първите инструментални състави – стил, който се запазва при духовите оркестри и през XX в. Капелмайстори са още немци, унгарци, руснаци, гърци. Чуждите музиканти стават учители по музика, създават военни и цивилни оркестри, свирят по престижни заведения, озвучават неми филми, композират, поставят основите на симфоничното и оперното дело.

Чешките капелмайстори Йозеф Хохола, Карл Йермарж и др.,
кр. на XIX в.
ДВИА, ЧП 306

Йозеф Хохола (1845–1918) завършва специалност контрабас в Пражката военномузикална школа на Павлис. Пристига в България през 1879 г. и основава в Търново първия български военен духов оркестър. Капелмайстор на духовия оркестър към 1-ва пехотна софийска дивизия, сформиран само от чешки музиканти. През 1892 г. основава Гвардейския оркестър и е негов диригент до 1904 г. Музикален педагог и композитор. През 1885 г. по време на Сръбско-българската война написва оркестровата творба „Боят при Гургулят“.

Служебна книжка на Хенрих Визнер, издадена от Държавното музикално училище в София, 12 декември 1920 г. ДА – София, ф. 1001К, оп. 2, а.е. 72

Хенрих Визнер (1864–1951) завършва специалност пиано в консерваторията в Прага, учи хармония, композиция и дирижиране. Пристига в София през 1887 г. и започва работа като капелмайстор. Клавирен педагог и пианист, дълги години той е единствен корепетитор на концертиращите чужди и български инструменталисти и певци. Един от основателите на Частното музикално училище, по-късно преподавател в Държавното музикално училище и професор в новооткритата през 1921 г. Музикална академия.

Диригентът на оркестъра при 8-и приморски пехотен полк чехът Тома Кулхави, придворният фотограф Карл Албрехт и др., 1884 г.

ДА - Варна, ф. 961, оп. 1, а.е. 39

Семейството на Едгар Блюмел – судецки немец, капелмайстор на 7-и преславски пехотен полк, разработва българския национален фолклор в инструменталната музика

ДА - Шумен, ф. 655К, оп. 1, а.е. 26

Иван Вацлав Цибулка (1880–1943) е чешки виолончелист и музикален педагог. Пристига в България през 1900 г. и започва работа в Гвардейския оркестър, след което става първия виолончелист в оркестъра на Народната опера в София. През 1901 г. основава един от първите струнни квартети в България. Той е съосновател на Българска оперна дружба (дн. Национална опера и балет), а през 1924 г. – и на Българската народна филхармония (дн. Софийска филхармония) и неин дългогодишен председател. През 1921 г. се дипломира в Лайпцигската консерватория в класа на Юлиус Кленгел. Прави няколко концертни турнета в Германия и Чехословакия.

Иван Цибулка, Христина Морфова, Людмила Прокопова, Тодор Торчанов, Панайот Димитров и Никола Стефанов по време на репетиция

ЦДА, ф. 488К, оп. 1, а.е. 203

Доклад от министъра на народното просвещение Янки Моллов до цар Фердинанд I с предложение да бъде награден проф. Иван Цибулка за неговите заслуги за музикалното развитие на страната. София, 10 декември 1934 г.

ЦДА, ф. 177К, оп. 2, а.е. 517

Херман Щанге (1884–1953) е германски диригент с принос за развитието на българското оперно и симфонично изкуство. Живее и работи в България в началото на 30-те години на ХХ в. Поставя в Софийската опера за първи път на българска сцена „Дон Жуан“ и „Вълшебната флейта“ на Моцарт. В периода 1930–1932 г. е главен диригент на Операта.

Изпращането на диригента Херман Щанге на гара София, 12 юни 1932 г.

ЦДА, ф. 373К, оп.1, а.е. 691

Детето-чудо Саша Попов в началото на неговата музикална кариера, 1911 г.

ДА – Пловдив, ф. 2578, оп. 1, а.е. 66

Саша Попов (1899–1976) започва да свири на цигулка на четиригодишна възраст. Заминава за Виена, където учи при професор Карл Пирл и цигулковия педагог Отокар Шевчик. Приет е за студент във Виенската консерватория. След завръщането си в България става преподавател в Музикалната академия, от 1932 г. е диригент на Софийската опера. През 1936 г. създава Царския симфоничен оркестър (дн. Софийска филхармония), с който осъществява множество концерти в България и чужбина. По-късно последователно работи в Израел, Египет и САЩ.

Сирак Скитник. Портрет на цигуларя и диригент Саша Попов

ЦДА, ф. 44К, оп. 1, а.е. 2

Пологане на венец пред Паметника на незнайния воин в Рим от Васил Стефанов и главния диригент на българския Царския симфоничен оркестър Саша Попов, 1939 г.

ДА – София, ф. 1001К, оп. 2, а.е. 17

Иван Вулпе (1876–1929) е оперен певец (бас) и вокален педагог. Роден е в Чешмекьой, Южна Бесарабия. През 1902 г. завършва Московската консерватория при Камий Еверарди и Умберто Мазети. През 1907 г. пристига в България и става един от основателите на Българската оперна дружба, където работи до 1926 г. От 1912 г. е преподавател по пеене в Държавното музикално училище, професор в Държавната консерватория.

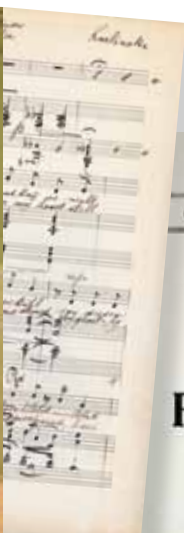
Иван Вулпе в сценичен костюм, 1924 г.

ЦДА, ф. 419, оп. 1, а.е. 21

Елза Карич – оперна певица от унгарски произход, живее в Пловдив, изнася концерти в града, в София и чужбина (Берлин, Виена и др.)

ДА – Пловдив, ф. 1064К, оп. 1, а.е. 9

Песни от немски композитори, посветени на Елза Карич, 1925 г.

ДА – Пловдив, ф. 1064К, оп. 1, а.е. 51

Оперната певица Марта Юрсфилд, съпруга на пловдивския лекар Чипев

ДА – Пловдив, ф. 1666, оп. 1, а.е. 19

20 Pfg.

CONCERT-DIRECTION HERMANN WOLFF, BERLIN W. 35.

BLÜTHNER-SAAL

Mittwoch, den 14. Oktober 1908, Abends 8 Uhr

II. CONCERT

von **Florizel von Reuter** (Violine)

und **Elsa Karitch** (Gesang)

Am Klavier: Fritz Lindemann.

PROGRAMM.

1. a) Sonate D-dur	G. F. Händel.
Andante. — Allegro energico — Larghetto. — Allegro.	
b) Chaconne	F. Vivaldi.
Florizel von Reuter.	
2. a) Zur Ruh	H. Wolf.
b) Das verlassene Mädchen	
c) Morgentau	
d) Mignon	
e) Das Köhlerweib ist trunken	
Elsa Karitch.	
3. Concert für Violine, H-moll	C. Saint-Saëns.
a) Allegro appassionato. b) Andantino quasi Allegretto.	
c) Molto moderato — Allegro.	
Florizel von Reuter.	
4. a) Preislied aus der Oper »Die Meistersinger«	Wagner-Wilhelmj.
b) Melody	H. V. Jarvis-Read.
c) Carnaval russe	H. Wieniawski.
Florizel von Reuter.	
5. a) Madrigal	Rich. Strauss.
b) Winternacht	
c) Die Nacht	
d) Du meines Herzens Krümellein	
e) Wie sollten wir geheim sie halten	
Elsa Karitch.	
6. a) Erlkönig	Schubert-Ernst.
b) Zwei Capricen (No. 21 u. 24) für Violine allein	
Florizel von Reuter.	

Concertflügel: BECHSTEIN.

Während der Vorträge bleiben die Stalltüren geschlossen.

Eintrittskarten zu 4, 3, 2 und 1 Mark in der Hofmusikalienhandlung von Bets & Hook, Leipzigerstr. 37, bei Wertheim, Leipzigerstrasse u. Kantstr. 3, sowie Abends an der Kasse.

Програма за концерт в Берлин на 14 октомври 1908 г. с участието на Елза Карич

ДА – Пловдив, 1064К, оп. 1, а.е. 54

Петър Райчев в ролята на Гора от операта „Мадам Бътерфлай“ на Пучини

ЦДА, ф. 880К, оп. 1, а.е. 104

Петър Райчев (1887–1960) е най-известният български оперен певец (тенор) от първите десетилетия на ХХ в. Завършва Московската консерватория в класа на италианеца проф. Умберто Мазети, по-късно специализира при прочутия тенор и педагог Фернандо де Лучия в Неапол (Италия). Завладява световните оперни сцени, пее в най-реномираните театри и концертни зали в цяла Европа, Азия и Америка.

Петър Райчев с негови колеги пред афиш за операта „Кармен“ с участието на български тенори в Берлин

ЦДА, ф. 880К, оп. 1, а.е. 105

Д. В. Радев, А. Стоянов, П. Димитров, Сава Огнянов, Хр. Морфова и Л. Прокопова по време на турне в Германия

ЦДА, ф. 503К, оп. 1, а.е. 383

Христина Морфова и Людмила Прокопова

ЦДА, ф. 488К, оп. 1, а.е. 156

Христина Морфова в ролята на княгиня Либуше от едноименната опера на Сметана, 1917 г.

ЦДА, ф. 488К, оп. 1, а.е. 165

Христина Морфова (1889–1936) е българска оперна певица (сопран). Учи пеене в Прага в частната академия на Мария Пивода, където се запознава с чешката пианистка Людмила Прокопова. През 1910 г. двете правят турне из цяла България, след което Морфова продължава обучението си в Париж при Жак Иснардон. От 1917 до 1931 г. е постоянен член на Пражката опера, концертира в Москва, Париж, Милано, Лондон, Прага, Бърно, Щутгарт, Кьолн, Мюнхен, Дрезден, Берлин, Братислава и др. Изпълнява както оперни арии, така и популярни и обработени български народни песни, които ревностно популяризира в страната и в чужбина. Работи и като вокален педагог и режисьор.

Люба Величкова в ролята на Госка в едноименната опера на Пучини, поставена на сцената на Виенската държавна опера
ДА - Търговище, ЧП 344

Люба Величкова (Люба Велич) (1913–1996) е българска оперна певица (сопран) и актриса. Завършва музикалната академия във Виена и дебютира на софийска сцена. От 1937 г. работи в операта в Грац, а от 1940 г. – във Виенската опера. След 1944 г. се установява трайно във Виена, снима се в киното и в телевизионни сериали.

Люба Величкова, Феодор Шаляпин и хорът на Народната опера
ЦДА, ф. 1697К, оп. 1, а.е. 17

Елена Доскова-Рикарди в ролята на Чо-Чо-сан от операта „Мадам Бътерфлай“ на Пучини, ок. 1928 г.
ДА - Габрово, ф. 801К, оп. 1, а.е. 23

Елена Доскова-Рикарди (1898–1987) е българска оперна певица и музикален педагог. Следва в Рим с държавна стипендия в школата на Алфредо Мартини, завършва и школата на Джузепе Фатуа в Милано. Пее в театрите в градовете Чивита Векия, Бари и Неапол (Италия) (1920–1928). На 10 декември 1928 г. сключва договор със световноизвестната „Ла Скала“ в Милано, където триумфира в ролята на Лиу от операта „Турандот“ на Пучини.

Пенка Тороманова-Радева в ролята на Шарлота от операта „Вертер“ на Жул Масне
ЦДА, ф. 616К, оп. 1, а.е. 9

Пенка Тороманова-Радева (1892–1961) е българска оперна певица (сопран) и вокален педагог. Следва в Консерваторията в Женева (1909–1913) в класа по оперно пеене на Л. Кетен и С. Ръозген-Леодети и в класа по пиано на Дьо Флани. Завършва се в България и постъпва в Българската оперна дружба. През 1915–1917 г. отново е на специализация в Женева. След завръщането си постъпва в трупата на Софийската народна опера, като изнася и концерти в страната и чужбина. Преподавател в Държавното музикално училище и във Висшето музикално училище в Берлин (1929–1930).

Договор на Елена Доскова с Миланската скала за участието ѝ в оперни представления. Милано, февруари – март 1929 г.

ДА - Габрово, ф. 801К, оп. 1, а.е. 17

Констанца Кирова
ЦДА, ф. 46К, оп.1, а.е. 18

Констанца Кирова (1896–1991) е българска оперна певица (мецосопран). Завършва Френския колеж в София, учи пеене при Иван Вулпе. От 1921 г. изнася концерти в Народната опера в София, а през 1931–1932 – в операта в Лил.

Програми на театри в Париж и Лил за представления с участието на Констанца Кирова, 1930–1931 г.
ЦДА, ф. 1146К, оп. 1, а.е. 16

Нели Карова в ролята на Антонийда от операта „Иван Сусанин“ на Глинка ЦДА – Кюстендил, ЧП 823

Нели Карова (1911–2003) е българска оперна певица (сопран) и вокален педагог. Завършва пиано в Държавната музикална академия в София. Дебютира през 1936 г. на сцената на Софийската опера. През 1939 г. е на специализация в „Гранд Опера“ в Париж. През 1942 г. гостува на сцената на Загребската опера, а след 1944 г. гастролтира и в други европейски държави.

Елисавета Йовович (1901–1996) е българска оперна певица (сопран). Завършва Музикалното училище в София, а през 1927 г. майсторския клас на П. ди Пиетро в Римската консерватория „Санта Чечилия“. Специализира и в Париж, като в периода 1937–1942 г. гастролтира и в оперни театри в Югославия, Чехословакия и Германия.

Елисавета Йовович, 1928 г.
ЦДА, ф. 419, оп. 1, а.е. 25

Гостуване на Виенската опера
в Казанлък
ДА - Перник, ЧП 573

Афиш за концерт в залата на дружество „Славянска беседа“ в София на Филипина фон Еделсберг, 21 декември 1882 г.
ДА - София, ф. 1001К, оп. 2, а.е. 74

Писмо от коменданта на Франкфуртската градска опера до софийския кмет инж. Иван Иванов за благотворително представление в София в полза на бедните столични граждани. Франкфурт, 13 ноември 1938 г.
ДА - София, ф. 1К, оп. 2, а.е. 872

Владимир Василев със звезди от Франкфуртската опера на излет в Драгалевци, 1938 г.
ЦДА, ф. 373К, оп. 1, а.е. 691

Банкет за артисти от Неаполитанската опера „Сан Карло“, даден от министъра на народното просвещение Борис Йоцов, 1942 г.
ЦДА, ф. 864К, оп. 1, а.е. 85

Фео Мустакова в гримборна в Париж, 30-те години на XX в.

ЦДА, ф. 980К, оп. 1, а.е. 9

Фео Мустакова в постановка на театър „Фоли Бержер“ в Париж, 1930 г.

ЦДА, ф. 980К, оп.1, а.е. 9

Теодора (Фео) Мустакова-Генадиева (1909–2011) е известна балерина и хореограф, една от легендите на българския балет. Учи в Париж при руската балерина Олга Преображенска. Участва в немската трупа „Спарк-балет“, танцува в прочутите „Фоли Бержер“ и „Лидо“ в Париж, както и на някои от най-известните сцени в Европа и Южна Америка. Сцената я среща с комика Фернандел и балерината Жозефин Бекер. След завръщането си в България е балетен педагог и хореограф.

Дора Попова със съпруга си Кондрат Вишняко в Приморската градина в Бургас, 1934 г

ДА – Бургас, ф. 798К, оп. 1, а.е. 22

Дора Попова с артисти в Барселона, Испания, 1929 г.

ДА – Бургас, ф. 798К, оп. 1, а.е. 19

Дора Попова (1902–1976) е една от най-известните български актриси в Европа през 30-те и 40-те години на XX в. От 1920 г. започва кариерата ѝ във Варненската театрална трупа. През 1927 г. заминава за Париж, където завършва курс по танцово изкуство и става танцьорка на ориенталски танци в прочутото кабаре „Фоли Бержер“. Гастролира в Испания, Швейцария, Австралия, Мароко и др.

ЦДА – Барселона, Изразне 511

Трупата на Народния театър с Йозеф Шмаха и Пейо Яворов, 1909–1910 г.

ЦДА, ф. 10К, оп. 3, а.е. 681

Йозеф Шмаха по време на постановка

ЦДА, ф. 86К, оп. 1, а.е. 37

Йозеф Шмаха (1848–1915) е чешки актьор, режисьор и театрален педагог. Поканен е от Министерството на народното просвещение за артистичен директор на Народния театър в София. В периода на неговото управление (1906–1909) са осъществени повече от 30 постановки.

Колаж от снимки на Йозеф Шмаха в различни роли

ЦДА, ф. 86К, оп. 1, а.е. 37

Сава Огнянов (1876–1933) е известен актьор и режисьор, емблематична фигура за българския театър. През 1896 г. заминава да учи архитектура в Мюнхен, Германия, но скоро се прехвърля в драматичната школа на Ото Кьоних. Завършва школата за драматично изкуство на Емануел Райхер. Дебютът му на софийска сцена е през 1902 г. в „Сълза и смях“, впоследствие става член на актьорския състав на Народния театър в София, гастролира в различни страни по света.

Сава Огнянов в ролята на Наполеон I от пиесата „Мадам Сан-Жен“ на Викторен Сарду и Емил Моро, 1908 г.

ДА – Русе, ф. 641К, оп. 1, а.е. 62

Сава Огнянов в ролята на Вурм от пиесата „Коварство и любов“ от Фридрих Шилер, 1915 г.

ЦДА, ф. 138К, оп. 1, а.е. 27

Трупата на Народния театър на посещение в Битоля, 1908 г.

ЦДА, ф. 86К, оп. 1, а.е. 40

Българска театрална група на фестивал в Ница, 1935 г.

ЦДА, ф. 980К, оп.1, а.е. 9

Български артисти, участвали в празниците по случай 24 май в Букурещ, 1930 г.

ДА - Бургас, ф. 868К, оп. 1, а.е. 55

Посрещане на трупата на Народния театър на гарата при гостуване в Берлин, 26 юни 1941 г. ЦДА, ф. 589К, оп. 1, а.е. 243

Артисти от Народния театър в София с полския режисьор Леон Шилер, поставил пиесата „Задушница“ на Адам Мицкевич, 1937 г.
ЦДА, ф. 46К, оп. 1, а.е. 27

Актьорският състав на спектакъла „Зимна приказка“ от Шекспир, поставен в Народния театър от хърватския режисьор д-р Бранко Гавела, 1938-1939 г.
ЦДА, ф. 51К, оп. 1, а.е. 185

Евелин Холт – популярна немска актриса с еврейски произход, снимала в периода 1926-1932 г.
ЦДА, ф. 51К, оп. 1, а.е. 199

Писмо от „Тобис – Българско филмово акционерно дружество“ в София до кинопритежателите и директорите на кинотеатрите в България за разпространението на европейската филмова продукция в България. София, 1 септември 1941 г.
ДА – Смолян, ф. 79К, оп. 1, а.е. 20

Представители на филмови ателиета „Тобис“ на посещение в Берлин, 1941 г.
ЦДА, ф. 1510К, оп. 1, а.е. 1289

София, 1 септември 1941 г.
До Г. Г.
Кинопритежателите и директорите на кино-театрите в България

Настоящото Ви известяваме за основаването на нашата фирма **ТОБИСЪ БЪЛГАРСКО ФИЛМОВО АКЦИОНЕРНО ДРУЖЕСТВО** със седалище София, ул. 16 Ноември № 5.

То е видно от приложеното писмо на фирмата Д. Савезъ & Ко. А. Д., въз основа на едно приятелско споразумение нашата фирма поема от 16. септември 1941 г. разпространението на филмовата продукция на **ТОБИСЪ** в България. Ние мислим, че не е нужно да се спираме подробно върху значението на филмите на **ТОБИСЪ** върху европейската филмова продукция. филмите на **ТОБИСЪ** са филми от световен формат. Успехът им в всички страни, където те биват показани, говори достатъчно за техният качества.

Тържествено осветяване знамето на Пловдивското певческо дружество, изработено във фабриката за знамена в Бон, Германия, 1897 г.

ДА – Пловдив, ф. 1193К, оп. 1, л.с. 29

Пловдивското певческо дружество е учредено на 4 март 1896 г. и е едно от първите музикални дружества в страната. Основните негови цели са да развива и популяризира българското и славянското пеене и свирене. Председател на първото настоятелство е словенецът Антон Безеншек. Негова е заслугата за установяване на творчески контакти със сродни певчески организации в чужбина.

Пловдивското певческо дружество пред двореца в квартала „Дедине“ на Белград, 1934 г.

ДА – Пловдив, ф. 1666, оп. 1, л.с. 29

Проект на Харалампи Тачев за почетен диплом за членство в Пловдивското певческо дружество
ЦДА, ф. 2005К, оп. 2, 72

Стела Кутева-Здравкова (1887–1958) завършва Кралската консерватория за музика и театър в Дрезден със специалност пиано. Председател е на Българо-немското културно дружество в Пловдив. Преподава пиано в първото музикално училище в града, открито през 1921 г. Участва активно в благотворителната и културна дейност на града.

Стела Кутева-Здравкова
ДА – Пловдив, ф. 1066К, оп. 1, л.с. 98

Грамота, златен медал и купа за първата награда на танцовата група „Българска китка“ от Олимпийския фестивал в Берлин, 31 юли 1936 г.

ДА – Перник, ф. 993, оп. 1, а.е. 11

Танцовата група „Българска китка“ в Мюнхен, Германия, 1937 г.

ДА – Перник, ф. 993, оп. 1, а.е. 55

Ансамбъл „Средец“ по време на заснемането на първия български цветен филм (мюзикъл) „Българо-унгарска рапсодия“, 1944 г

ДА – Перник, ф. 993, оп. 1, а.е. 11

Дефиле на танцовата група „Българска китка“ по улиците на Хамбург, Германия, 1937 г.

ДА – Перник, ф. 993, оп. 1, а.е. 11

Първата българска танцова група „Българска китка“ е създадена от хореографа Борис Цонев. Съставът триумфира по европейските сцени, конкурси и фестивали в Австрия, Германия, Унгария, Белгия, Великобритания, Сърбия и др. Печели първа награда на Международния конгрес за народни танци в Унгария (1928), носител е на отличия от конкурси за народни танци във Виена (1934), Лондон (1935), на златния медал от съпътстващата културна програма на Олимпиадата в Берлин (1936). Групата участва във филмите „Най-вярната стража“ (1928) и „Песента на Балкана“ (1932–1933).

Професор Иван Мърквичка с колеги от Рисувалното училище, между които и Алфонс Муха, пред гранд-хотел „България“ в София, 1940 г.

ЦДА, ф. 1510, оп. 1, а.е. 1337

Иван Мърквичка. „Задушница“ ЦДА, ф. 150К, оп. 3, а.е. 7

Йозеф Обербауер. Старата „Чифте баня“ в Кюстендил
ДА - Кюстендил, ф. 308К, оп. 1, а.е. 26

Иван Мърквичка (Ян Вацлав Мърквичка) (1856–1938) е художник от чешки произход, един от създателите на новото българско изобразително изкуство. Учи в Пражката академия за изобразителни изкуства и в Мюнхенската художествена академия. През 1881 г. идва в България като учител в Пловдив. От 1889 г. се установява в София и става директор и преподавател по живопис в новооткритото през 1896 г. Рисувално училище. През 1892 г. участва в изложбата, уредена в Главния павилион на Първото българско земеделско-промишлено изложение в Пловдив.

Йозеф Обербауер (1853–1926) е австрийски инженер и художник, прекарал голяма част от живота си в България. Учи инженерство и в Художествената академия във Виена. Пристига в София през 1889 г., постъпва на работа като техник в Кадастралното управление на Софийската община и участва в изработването на първия план на столицата. Оставя значителна сбирка от творби, отразяващи живота и облика на стара София, архитектурата на църкви, манастири, ханове, улици, чаршии, археологически обекти и др. Рисува акварели с изгледи от Рилския манастир, Несебър, Кюстендил, Мазарачево, Пловдив, Копривщица и околностите им.

Курсът на професор Ярослав Вешин в Рисувателното училище в София, 1900 г.
ЦДА, ф. 878К, оп. 1, а.е. 412

Ярослав Вешин. „Бивак“ ЦДА, ф. 878, оп. 1, а.е. 358

Грамота за награждаване на Ярослав Вешин с княжеския орден „Св. Александър“, V ст. София, 5 април 1902 г.

ЦДА, ф. 878К, оп. 1, а.е. 9

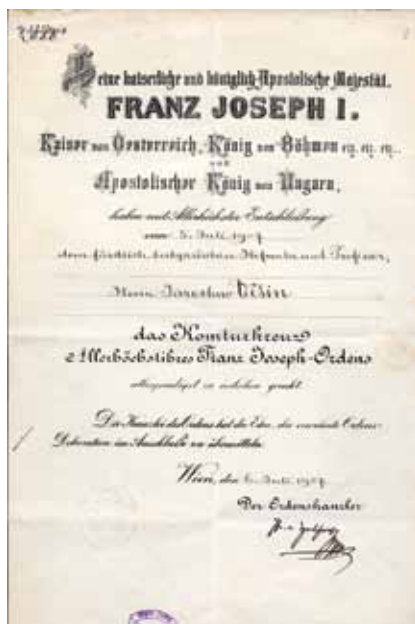
Грамота за награждаване на Ярослав Вешин с орден от австро-унгарския император Франц Йосиф I. Виена, 6 юли 1907 г.

ЦДА, ф. 878К, оп. 1, а.е. 15

Грамота за награждаването на Ярослав Вешин с медал за участието му в X международно изложение на изкуствата в Мюнхен през 1909 г. с картината „Маневрите при Шипка 1902 г.“

ЦДА, ф. 878К, оп. 1, а.е. 20

Ярослав Вешин (1860-1915) е чешки художник, живописец, един от създателите на българското изобразително изкуство в кр. на XIX и нач. на XX в. Учи в Пражката художествена академия и Художествената академия в Мюнхен. Пристига в България през 1897 г. и до 1904 г. преподава в Държавното рисуващо училище. В този период твори предимно в областта на битовата живопис и основна тема в творчеството му е животът и трудът на българския селянин. През 1904 г. постъпва като художник към Министерството на войната, по време на Балканската война (1912-1913) е военен художник към Главната квартира. Става известен с шедьоврите си в баталната живопис.

Професор Йосиф Питер със свои студенти в Рисувалното училище в София, 1914 г.

ДА – Благоевград, ф. 369К, оп. 2, а.е. 16

Йосиф Питер (1881–1925) е чешки график. Пристига в България през 1909 г. с покана да преподава графични техники в наскоро създаденото Държавно рисувално училище в София. Автор на офорти (акватинти) и литографии с битови сюжети и изгледи от София и околностите ѝ. През 1913 г. издава албум с цветни литографии „Изгледи от столица София“.

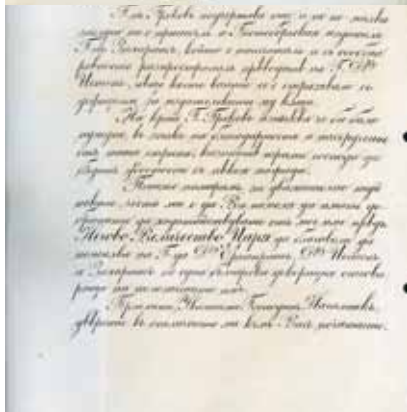
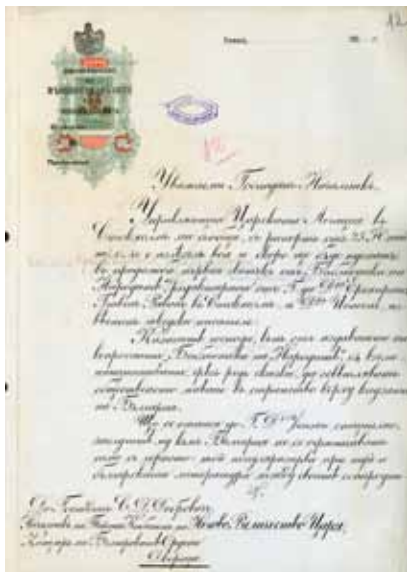

Барелеф на княз Борис Търновски, изработен от Борис Шатц по повод покръстването на княза в източноправославна вяра през 1896 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 248

Борис Шатц (1867–1932) е литовски скулптор от еврейски произход, един от основоположниците на съвременната българска скулптура. Учи във филиала в Каунас на Санкт-Петербургската художествена академия, Варшава и Париж. През 1895 г. се установява в България и преподава моделиране в Рисувалното училище. През 1900 г. участва със скулптурата си „Гайдар“ в Парижкото световно изложение и получава сребърен медал. Извайва бюстове на Иван Вазов, Тодор Кирков, Карл Маркс, Луи Пастър и серия барелефи. Занимава се и с приложно изкуство – проектира медальони, полилеи и декоративни предмети в български стил. През 1905 г. заминава за Ерусалим, където основава художественото училище „Бецалел“.

Писмо от министър-председателя и министър на правосъдието Александър Малинов до началника на тайния кабинет на царя и канцлер на българските ордени Страшимир Добрович за награждаване с български орден на шведския писател и преводач д-р Алфред Йенсен, главния равин на Стокхолм д-р Еренпрайс и издателя Захариас за популяризиране на българската култура. София, юли 1918 г.

ЦДА, 176К, оп. 3, а.е. 796

Ратификационна грамота от полския президент Игнаци Мошчицки на Конвенцията за културно сътрудничество между България и Полша, подписана във Варшава на 8 април 1935 г. Варшава, 26 юни 1935 г.

ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 85

Писателят и журналист Лъчезар Станчев като асистент на проф. Леон Болийо в Училището за живи източни езици в Париж, 1938 г.

ДА - Монтана, ф. 1288, оп. 1, а.е. 19

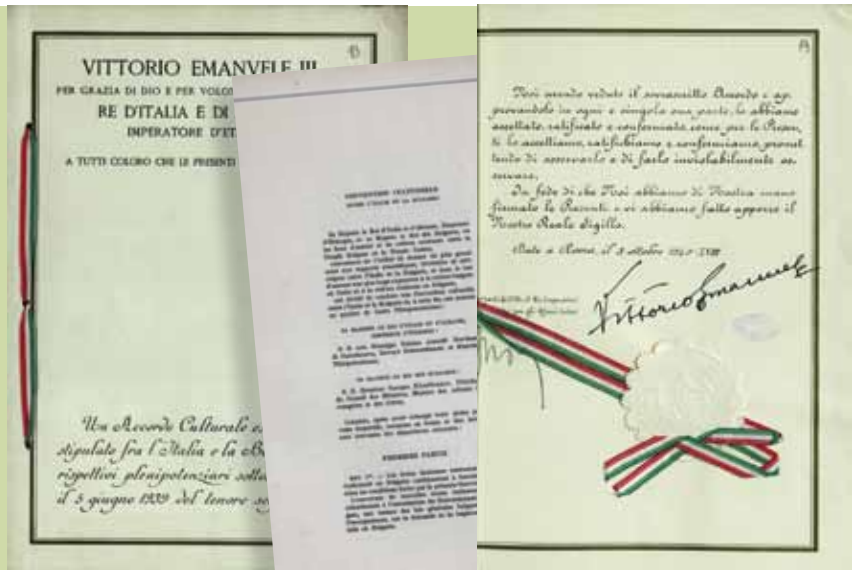

Българска културна делегация на посещение в Белград, 1934 г.

ЦДА, ф. 373К, оп. 1, а.е. 691

Ратификационна грамота от италианския император Виктор Емануел III на Културната спогодба между България и Италия, подписана в София на 5 юни 1939 г. Рим, 3 октомври 1940 г.
ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 71

Българският павилион на XIII международно изложение за изкуство във Венеция, 30-те години на XX в.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 465

Изложбената зала на Българския павилион на XIII международно изложение за изкуство във Венеция, 30-те години на XX в.

ЦДА, ф. 3К, оп. 15, а.е. 465

Българска културна делегация на посещение в Гърция, 1940 г.

ЦДА, ф. 1510К, оп. 1, а.е. 1283

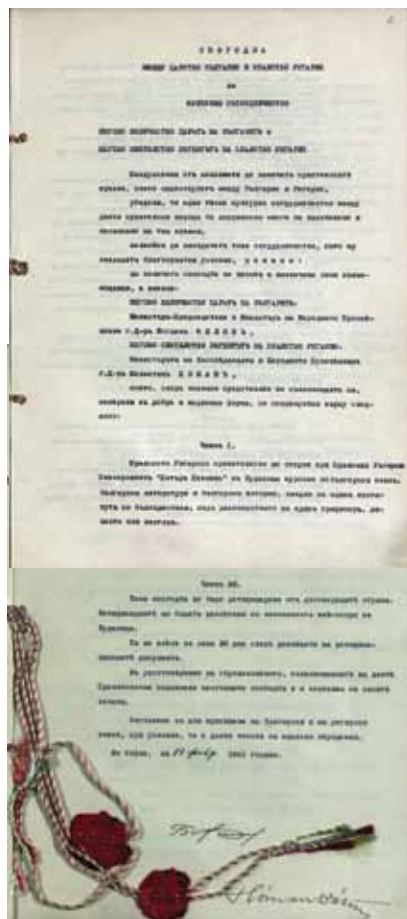

Професор Васил Захариев с преподавателите от Държавната художествена академия в Нюрнберг, 1941 г.
ЦДА, ф. 1510К, оп. 1, а.е. 1287

Покани за изложби на Стоян Василев в Берлин и Франкфурт на Майн, 1940–1941 г.
ДА - Пазарджик, ф. 965, оп. 1, а.е. 46, 58

Спогодба за културно сътрудничество между България и Хърватска, подписана в София на 8 декември 1941 г.
ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 181

Спогодба за културно сътрудничество между България и Унгария, подписана в София на 18 февруари 1941 г.
ЦДА, ф. 284К, оп. 2, а.е. 158

IX. CITIUS, ALTIUS, FORTIUS

В края на XIX в. българи, възпитаници на западноевропейски учебни заведения, стават радетели на идеята за въвеждане на физическо възпитание в училищата и в обществения живот. По покана на министъра на народното просвещение Георги Живков в България пристигат 10 швейцарски учители по гимнастика, които поставят основите на спортното образование в страната. През учебната 1894/1895 г. те са назначени в различни градове: Даниел Бланшу в Кюстендил, Алоиз Бюнтер – Търново, Жак Фардел – Казанлък, Шарл Шампо – София, Луи Айер – Лом, Август Векер – Пловдив, Жорж де Режибюс – Варна, Виктор Роберти – Силистра, Емил Кюпфер – Габрово и Шарл Дюванел – Русе.

Даниел Бланшу
ДА – Кюстендил, ЧП 286

Швейцарските учители по гимнастика, 1894 г. ДА – Русе, ф. 636К, оп. 1, а.е. 19

Швейцарските учители по гимнастика, 1894 г. ДА – Силистра, ЧП 423

Луи Айер като доброволец
в Балканската война, 1914 г.
ДА – Русе, ф. 636К, оп. 1, а.е. 25

Най-популярен от швейцарските учители е **Луи-Емил Айер** (1865–1916). Преподава физическо възпитание в Лом, Силистра и Русе. Участва активно в дейността на съюз „Юнак“ и е главен треньор на юнашките дружества в страната. Въвежда спортовете лека атлетика, вдигане на тежести, борба, бокс и донася в България първите боксови ръкавици. Участва като доброволец в Балканските войни, инициатор е за създаването на Юнашкия легион. След войните издава на френски книгата „Pro Bulgaria“ („За България“), в която защитава българските позиции и дарява всички приходи на ветераните от войните. Заминава на фронта през Първата световна война и загива при отбраната на Дойран през 1916 г.

Българското гимнастическо дружество „Юнак“ (Соколското дружество) е създадено в края на XIX в. по първообраза на швейцарските гимнастически дружества. Първото дружество е организирано през 1895 г. в София с главатар швейцареца Шарл Шампо. До края на века възникват над 20 дружества в Пловдив, Кюстендил, Казанлък, Габрово, Варна, Лом, Габрово, Пловдив, Русе и др. В тях членуват ученици и представители на интелигенцията, чиновници, занаятчи и селяни. През 1898 г. е свикан конгрес, на който дружествата се обединяват в общ Съюз. За парадно облекло е определена униформата на Ботевите четници. За девиз е приет лозунгът „Здрави и силни – дружно за Отечеството“. Дружеството се развива като обществена надпартийна организация, която се занимава с патриотичното възпитание на младежите по подобие на скаутските организации в Англия, соколството в Чехия и турненското движение в Германия. Създават се юношески и дамски чети. Организирант се публични игри, сказки, срещи, вечеринки, излети. От основаването на Съюза до 1939 г. са проведени 9 общи събора, на които участват и чужди спортни делегации, като на Осмия юнашки събор в София (1935) присъстват 6000 югославски, 310 чешки, 400 руски (задгранични) и полски соколи.

Спортисти от VI юнашки район в София, 1925–1926 г.
ЦДА, ф. 135К, оп. 3, а.е. 348

Българска юнашка делегация в Люцерн, Швейцария, 1928 г.
ДА – Русе, ф. 636К, оп.1, а.е. 26

Членове на юнашко дружество „Осоговски юнак“ – Кюстендил на поход в Италия, 1935 г.
ДА – Кюстендил, ф. 300К, оп. 1, а.е. 16

Юнашки събори

Писмо от председателя на Съюза „Юнак“ Стефан Ватев към албум със снимки от VII юнашки събор, подарен на цар Борис III, 1930 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 339

Афиш от VI юнашки областен събор в София през 1932 г. с участието на Италианската гимнастическа федерация и други чуждестранни гости

ДА – Враца, ф. 103К, оп. 2, а.е. 16

Посрещане на чехословашките соколи на Софийската гара, 1930 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 339

Участниците в събора от Швейцария с Алоиз Бюнтер и Жак Фардел - швейцарски учители в България, 1930 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 339

Цар Борис III и д-р Урбан, представител на чехословашката официална делегация, 1930 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 339

Полагане на венците и раздаване дипломите на наградените, 1930 г.

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 339

Младежи от четата „Черноморски юнак“ - Варна на Юнашкия събор в София през 1931 г.

ДА – Варна, ЧП 722

**Олимпийски игри в Атина,
1896 г.**

България е една от 14 държави, които участват в Първите съвременни олимпийски игри в Атина през 1896 г. Българската делегация е водена от Тодор Йончев и включва още четирима спортисти от гимнастическо дружество „Юнак“. Участва само Шарл Шампо, който се състезава в 3 индивидуални гимнастически дисциплини. На прескок на кон се класира на престижното 5-о място и донася първите 2 точки за страната.

Международният олимпийски комитет
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 422

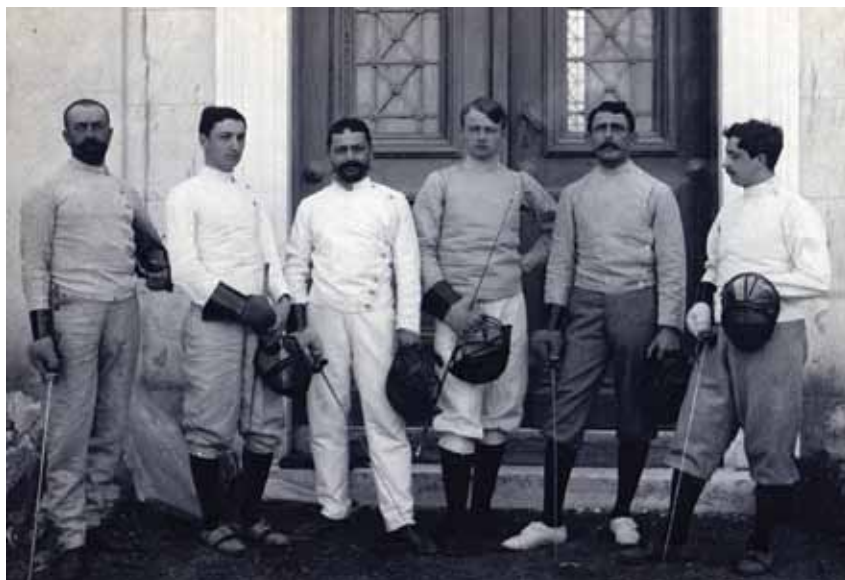

Унгарският атлетически отбор

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 422

Шуман – победителят на кон
ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 422

Гръцки и френски фехтовачи

ЦДА, ф. 3К, оп. 7, а.е. 422

Изпращане на националния отбор по колоездене за участие в Олимпиадата в Париж, 1924 г.

ДА - Русе, ф. 778, оп. 3, а.е. 127

Грамота на Божидар Максимов, издадена от Българската национална спортна федерация за участието му в атлетическото състезание „Олимпийско пощово бягане 1500 м“, 1937 г.

ДА - Варна, ф. 783К, оп. 1, а.е. 2

Афиш за Балканските игри в София през 1931 г.
 ДА - Враца, ф. 103К, оп. 2, а.е. 16
 Участниците в националния отбор по футбол след завръщане от Балканиада в Букурещ, 1937 г.
 ДА - Добрич, ф. 1201, оп. 1, а.е. 18

Писмо от Българския олимпийски комитет до Съюза на българските гимнастически дружества „Юнак“ и програма на Балканските игри в София, 1931 г.
 ЦДА, ф. 262К, оп. 1, а.е. 82; ф. 176К, оп. 11, а.е. 289

Състезание с участието на спортисти от националния отбор по лека атлетика, 1933 г.

ДА - Варна, ф. 845К, оп. 1, а.е. 35

Колоездачът Антон Джамбазов, пропътувал за 17 дни разстоянието от София до Париж, 25 август 1901 г.

ДА - Хасково, ф. 714К, оп. 1, а.е. 76

Футболен клуб „Тича“ - Варна преди среща с английски футболен тим, 1922 г.

ДА - Варна, ф. 845К, оп. 1, а.е. 44

Ротмистър Михаил Минчев по време на тренировка за Олимпийските игри в Амстердам, 1928 г.

ДА - Пловдив, ф. 1178К, оп. 1, а.е. 16

Дан Колов (Дончо Колев Денев) (1892–1940) е легендарен български борец и кечист, смятан за най-великия борец на всички времена. Успява да победи много от известните по онова време кечисти – Джеф Лорънс, Збишко Циганевич, Джек Ширей, Руди Дусек, Джо Стекър, Стренгълър Люис, Джим Браунинг и много други. Поканен е на турнир в Япония, където преборва идола на японската борба Джики Хигън („Удушвача“). На големия турнир по кеч в Париж, с победа на финала над тогавашния европейски, световен и олимпийски шампион Анри Деглан, печели титлата „Европейски шампион“ и престижния „Диамантен пояс“. Следват редица успешни мачове по цял свят – Нова Зеландия, Австралия, Африка, Азия. В негова памет Българската федерация по борба устройва международен турнир по свободна борба.

Тенис мач между България и Румъния (Борис Йорданов срещу Каралиус), проведен в Русе на първите червени кортове в България, 22 юли 1934 г.

ДА – Русе, ф. 778, оп. 3, а.е. 127

Разрешително, издадено на Дан Колов от Френската федерация по професионална борба, 1933 г. ДА – Габрово, спомен 297Б

Български спортисти и обществени дейци, сред които и Дан Колов
ЦДА, ф. 135К, оп. 3, а.е. 294

